

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN
RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
ANABİLİM DALI

SİBER MAĞDURİYET YAŞAMIŞ ERGENLERİN
İNTERNET KULLANIM ÖZELLİKLERİNİN
RUHSAL SORUNLARININ VE
AİLE STİLLERİNİN İNCELENMESİ

NAZAN GÜNDOĞAN

UZMANLIK TEZİ

İZMİR 2023

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN
RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
ANABİLİM DALI

SİBER MAĞDURİYET YAŞAMIŞ ERGENLERİN
İNTERNET KULLANIM ÖZELLİKLERİNİN
RUHSAL SORUNLARININ VE
AİLE STİLLERİNİN İNCELENMESİ

NAZAN GÜNDOĞAN

UZMANLIK TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEVAY ALŞEN GÜNEY

İZMİR 2023

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1 Zorbalık	3
2.1.1 Zorbalık Tanımı ve Tipleri.....	3
2.1.2 Siber Zorbalık Tanımı	4
2.1.3 Geleneksel ve Siber Zorbalık Farkları	4
2.2 Siber Mağduriyet	5
2.2.1 Siber Mağduriyet Tanımı	5
2.2.2 Siber Mağduriyet Yaygınlığı	6
2.2.3 Siber Mağduriyet Ortamları	7
2.2.4 Siber Mağduriyet Türleri	8
2.2.5 Siber Mağdurların Özellikleri.....	9
2.2.6 Siber Mağduriyetin Etkileri	10
2.2.7 Siber Mağduriyet ve İnternet Kullanımı İlişkisi	13
2.2.8 Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Önleme ve Müdahale	15
2.3 Aile Stilleri	16
2.3.1 Aile Stilllerinin Tanımlanması ve Sınıflandırma.....	16
2.3.2 İnternet Aile Stili	18
2.3.3 Siber Mağduriyet ve Aile Stilleri İlişkisi	18
3. AMAÇ VE HİPOTEZLER.....	20
4. GEREÇ VE YÖNTEM	21
4.1 Araştırmanın Türü	21
4.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	21
4.3 Araştırmanın Örneklemi.....	21
4.4 Örneklem Seçimi.....	21
4.4.1 Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri.....	21

4.4.2 Çalışmadan Dışlanma Kriterleri.....	22
4.5 Veri Toplama Araçları	22
4.5.1 Aydınlatılmış Bilgilendirme ve Onam Formu	22
4.5.2 Sosyodemografik Veri Formu	22
4.5.3 İnternet Kullanımı Veri Formu	22
4.5.4 Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Formu-Şimdi ve Yaşam boyu Şekli DSM-5 - Türkçe Uyarlaması (ÇDŞG-ŞY-DSM-5-T) [Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children (6-18 Years) – Present and Lifetime Version, K-SADS-PL-DSM-5].....	23
4.5.5 Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ).....	23
4.5.6 İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ)	23
4.5.7 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ/6-18)	24
4.5.8 Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği (ÇATÖ)	24
4.5.9 Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ).....	25
4.5.10 İnternet Aile Stili Ölçeği	25
4.5.11 Etik Kurul Onayı.....	25
4.5.12 Araştırmanın İstatistiği.....	25
5. BULGULAR.....	27
5.1 Katılımcıların Bireysel ve Ailesel Özellikleri	27
5.1.1 Yaş	27
5.1.2 Cinsiyet.....	27
5.1.3 Eğitim Durumu.....	28
5.1.4 Okul Türü	28
5.1.5 Lise Türü.....	29
5.1.6 Ders Başarısı	29
5.1.7 Disiplin Cezası	30
5.1.8 Zorunlu Haller Dışı Devamsızlık	30
5.1.9 Akran İlişkisi	31
5.1.10 Aile Yapısı	31
5.1.11 Anne ve Babaların Eğitim Düzeyi.....	32
5.1.12 Anne ve Babaların Çalışma Durumu	33
5.1.13 Gelir Durumu	33
5.1.14 Mevcut Psikiyatrik Tanılar	34
5.1.15 Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı	36

5.1.16 Tıbbi Özgeçmiş	37
5.1.17 Ailede Psikiyatrik Hastalık.....	37
5.1.18 Psikotrop İlaç Kullanımı	38
5.1.19 İntihar Girişim Öyküsü ve İntihar Düşünceleri.....	38
5.2 Teknoloji, İnternet ve Sosyal Medya Kullanımıyla İlişkili Bulgular	39
5.2.1 İnternet ve Teknolojik Aletlere Erişebilirlik Durumu.....	39
5.2.2 İnternet Kullanım Süresi	40
5.2.3 İnternet Kullanımına Başlama Yaşı	41
5.2.4 İnternet Kullanım Amacı.....	41
5.2.5 İnternet Kullanım Yeri	42
5.2.6 Sosyal Medya Kullanım Özellikleri	43
5.3 Siber Mağduriyet Yaşanılan Ortamla İlişkili Bulgular	44
5.4 Siber Mağdur Grubun Tahmini Rölatif Riskleri.....	45
5.5 Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	46
5.5.1 Siber Mağduriyet Ölçeği Puanları.....	46
5.5.2 Grupların İnternet Bağımlılığı Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	47
5.5.3 Grupların Riskli İnternet Kullanımlarının Karşılaştırılması.....	47
5.5.4 Grupların Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	48
5.5.5 Grupların Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	48
5.5.6 Grupların İnternet Aile Stillerinin Karşılaştırılması.....	49
5.5.7 Grupların Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	50
5.5.8 Siber Mağdur Grupta Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu	51
5.5.9 Siber Mağdur Grupta Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu.....	52
6. TARTIŞMA.....	54
6.1 Sosyodemografik Veriler, Bireysel ve Ailesel Özellikler	54
6.2 Teknoloji, İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı	61
6.3 Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	65
6.3.1 İnternet Bağımlılığı Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması	65
6.3.2 Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	66
6.3.3 Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	67

6.3.4 İnternet Aile Stili Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	67
6.3.5 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	68
6.3.6 Siber Mağduriyet Ölçek Puanlarının Diğer Ölçek Puanları ile Korelasyonu ..	69
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	72
7.1. Sonuçlar	72
7.2. Öneriler	73
8. KISITLILIKLAR	75
9. KAYNAKÇA	76
10. EKLER	92

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Grupların Yaş Ortalamalarının Karşılaştırılması	27
Tablo 2: Grupların Cinsiyet Dağılımının Karşılaştırılması	28
Tablo 3: Grupların Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması	28
Tablo 4: Grupların Okul Türünün Karşılaştırılması	29
Tablo 5: Grupların Lise Türünün Karşılaştırılması	29
Tablo 6: Grupların Ders Başarısının Karşılaştırılması	30
Tablo 7: Grupların Disiplin Cezası Alıp Almadıklarının Karşılaştırılması.....	30
Tablo 8: Grupların Zorunlu Haller Dışında Devamsızlık Yapıp Yapmadıklarının Karşılaştırılması.....	31
Tablo 9: Grupların Akran İlişkisine Göre Karşılaştırılması	31
Tablo 10: Grupların Aile Yapılarının Karşılaştırılması.....	32
Tablo 11: Grupların Anne ve Babaların Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması	32
Tablo 12: Grupların Anne ve Babaların Çalışma Durumları Açısından Karşılaştırılması	33
Tablo 13: Grupların Aylık Gelir Durumlarının Karşılaştırılması.....	33
Tablo 14: Grupların Psikiyatrik Tanılar Açısından Karşılaştırılması.....	35
Tablo 15: Grupların Psikiyatrik Tanı Sayısı Açısından Karşılaştırılması	36
Tablo 16: Grupların Sigara, Alkol ve Madde Kullanımlarına Göre Karşılaştırılması	36
Tablo 17: Grupların Tıbbi Özgeçmişlerinin Karşılaştırılması.....	37
Tablo 18: Grupların Ailede Psikiyatrik Hastalık Yönünden Karşılaştırılması	38
Tablo 19: Grupların Psikotrop İlaç Kullanımlarının Karşılaştırılması	38
Tablo 20: Grupların İntihar Girişim Öykülerine Göre Karşılaştırılması	38
Tablo 21: Grupların İntihar Düşüncelerine Göre Karşılaştırılması	39
Tablo 22: Grupların İnternet ve Teknolojik Aletlere Erişebilirlik Durumlarının Karşılaştırılması.....	40
Tablo 23: Grupların İnternet Kullanım Sürelerine Göre Karşılaştırılması	41
Tablo 24: Grupların İnternet Kullanımına Başlama Yaşlarının Karşılaştırılması	41
Tablo 25: Grupların İnternet Kullanım Amacına Göre Karşılaştırılması	42
Tablo 26: Grupların İnternet Kullanım Yeri Açısından Karşılaştırılması	42
Tablo 27: Grupların Sosyal Medya Kullanımlarının Karşılaştırılması.....	43
Tablo 28: Grupların Sosyal Medya Hesap Sayısı Ortalamalarının Karşılaştırılması	43
Tablo 29: Grupların Kimliği Gizli Hesap Kullanımlarının Karşılaştırılması	44

Tablo 30: Grupların Sosyal Medya Kullanım Sıklığına Göre Karşılaştırılması.....	44
Tablo 31: Siber Mağduriyet Yaşanılan Ortamla İlişkili Bulgular	45
Tablo 32: Grupların Ki Kare Testiyle Karşılaştırılması	46
Tablo 33: Siber Mağdur Grup İçin Siber Mağduriyet Ölçeği Puanları	46
Tablo 34: Grupların İnternet Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması	47
Tablo 35: Grupların Riskli İnternet Kullanımlarına Göre Karşılaştırılması.....	47
Tablo 36: Grupların Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	48
Tablo 37: Grupların Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması.....	49
Tablo 38: Grupların İnternet Aile Stillerinin Karşılaştırılması.....	49
Tablo 39: Grupların ÇDDÖ Alt Ölçek Puanlarına Göre Karşılaştırılması.....	51
Tablo 40: Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu.....	52
Tablo 41: Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu	53

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İnternet Aile Kontrolü ve İnternet Aile Yakınlığı Boyutlarına Göre Aile Stilleri **18**

KISALTMALAR

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

K-SADS-PL : Kiddie Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia Present and Lifetime Version (Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli)

DSM 5 : Mental Bozuklukların Tanımlanması ve Sınıflandırılması El Kitabı 5. Edisyon

ASEBA : Achenbach System of Empirically Based Assessment, Achenbach Ampirik Temelli Değerlendirme Sistemi

SMÖ : Siber Mağduriyet Ölçeği

İBÖ : İnternet Bağımlılığı Ölçeği

ÇDDÖ/6-18 : 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

ÇATÖ : Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği

ÇDÖ : Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

MDB : Major Depresif Bozukluk

SB-PB : Somatik Belirti ve Panik Bozukluk

YAB : Yaygın Anksiyete Bozukluğu

AAB : Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu

SAB : Sosyal Anksiyete Bozukluğu

OF : Okul Fobisi

TEŞEKKÜR

Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları uzmanlık eğitimim boyunca her zaman bana yol gösteren, bilgisini ve deneyimlerini istek ve özveriyle paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Neslihan İNAL, Prof. Dr. Aynur PEKCANLAR AKAY, Prof. Dr. Şahbal ARAS, Prof. Dr. Özlem GENCER, Doç. Dr. Aylin ÖZBEK, Doç. Dr. Burak BAYKARA, Doç. Dr. Sevay ALŞEN GÜNEY, Doç. Dr. Burcu SERİM DEMİRGÖREN'e ve bölümümüzün kurucusu olan değerli hocam Prof. Dr. Ayşen BAYKARA'ya,

Tez sürecimin tüm aşamalarında bana yardımcı olan, değerli zamanını ve deneyimlerini sabırla benimle paylaşan, birlikte çalışma imkânına sahip olduğum için kendimi şanslı hissettiğim saygıdeğer tez hocam Sevay ALŞEN GÜNEY'e,

Psikiyatri rotasyonum sırasında bilgisini ve deneyimlerini paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Can CİMİLLİ, Prof. Dr. Tunç ALKIN, Prof. Dr. Elif ONUR AYSEVENER, Prof. Dr. Beyazıt YEMEZ, Prof. Dr. Ayşegül ÖZERDEM, Prof. Dr. Ayşegül YILDIZ, Prof. Dr. Köksal ALPTEKİN, Prof. Dr. Berna Binnur AKDEDE, Prof. Dr. Emre BORA, Doç. Dr. Tolga BİNBAY, Doç. Dr. Neşe DİREK TECİRLİ'ye ve birlikte keyifle çalıştığım tüm psikiyatri asistanlarına,

Çocuk nörolojisi rotasyonum boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım hocalarıma, tüm çocuk nörolojisi uzman ve asistanlarına,

Veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen asistan arkadaşlarıma, tez sürecimde bilgisinden ve deneyimlerinden yararlandığım kıymetli arkadaşım Çağatay ERMİŞ'e,

Birlikte çalışmaktan büyük keyif aldığım, asistanlık eğitimimi sıcak ve samimi bir ortamda geçirmemi sağlayan her zaman desteklerini hissettiğim değerli meslektaşlarım Buket BELENDİR, Ahmet Berkay ESEN, Eren HALAÇ, Berkin AKBAYDAR, Ekin SÜT, Seren ATEŞ DERVİŞ, Tuğçe TURAN, Eren BAŞ, Elif ÇETİNOĞLU, Beste Dila EREN SARIKAYA, Tuğçe Cansu ŞAHİN, Çağatay ERMİŞ, Oğulcan ÇIRAY, Doğukan KOÇ, Oğuzhan ŞİMŞEK, Ezgi KARAGÖZ TANIGÖR, Zeynep AYASLAN, Ecem İNCE ARSLAN, Nurten Gözde KAMAR, Nurgül NERGİZ, Duru GÜLER MANDALI, Zeynep EVLİYAOĞLU ATEŞ, Eda ÇELİK, Nilay AĞAÇ, Samet ÇETİN, Özüm Sueda TASAK DOĞAN, Gizem KESER, Fadime TOKMAK BAYRAKTAR, Ceren ÖZDEMİR, Oben ÖZKAN, Gizem

GÜNGÖR ATABAY, İlayda DALGAKIRAN, Kübra ÖZBEK, Güldal UNUTMAZ, Tanay KAPAKÇI, Büşra ÖZEL, Berivan GÜNDÜRÜ ACAR, Serap UYSAL, Büşra BİLGE, Ayşenur ALP BALAT, Mehmet ESER'e,

Asistanlık eğitimim boyunca birlikte çalıştığım Psikolog Ümit ŞAHİN, Sorumlu Hemşire Emel ÇEVRİM ve tüm hemşire arkadaşlarım, anabilim dalı sekreterlerimiz Duygu ÇALIŞKAN ve Serap DOĞAN, poliklinik sekreterimiz Meltem CAM KARAASLAN ve Burcu KARAKUŞ, servis sekreterimiz Gülçin ALGÜLLER, arşiv sorumlumuz Ozan ŞAKAR, personelimiz Döndü DOĞAN, Gonca ULUÇ ve tüm personelimize,

Bugüne gelmemde büyük emeği olan, kendimi şanslı ve güçlü hissetmemi sağlayan annem, babam, abim ve ailemin diğer tüm bireylerine,

Her zaman tüm sevgi ve samimiyetiyle yanımda olan Selçuk Soner KÜÇÜKŞAHİN'e,

Sonsuz sevgi, teşekkür ve saygılarımla...

Nazan GÜNDOĞAN

İzmir 2023

ÖZET
SİBER MAĞDURİYET YAŞAMIŞ ERGENLERİN İNTERNET KULLANIM
ÖZELLİKLERİNİN RUHSAL SORUNLARININ VE AİLE STİLLERİNİN
İNCELENMESİ

Dr. Nazan GÜNDOĞAN

Giriş ve Amaç: Gelişen teknoloji sonucu internet çocuk ve ergenlerin hayatında önemli bir yere sahiptir. İnternet ve teknolojik cihaz kullanımı; bilgiye ulaşma, sosyal iletişim, merak duygusunu giderme gibi imkanlar sağlasa da siber zorbalık ve siber mağduriyet dahil birtakım çevrim içi riskle ilişkilendirilmiştir. Siber mağduriyet son yıllarda önemi gittikçe artan güncel bir konudur. Bu çalışmada siber mağduriyet yaşamış ergenlerin internet kullanım özellikleri, ruhsal sorunları ve internet aile stillerinin incelenmesi ve bulguların klinik karşılaştırma grubu ile kıyaslanması amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı polikliniğinde gerçekleştirilmiştir. Siber Mağduriyet Ölçeği'ne göre (12-17 yaş aralığında) siber mağduriyet yaşayan 42 ergen “siber mağdur” ve siber mağduriyet yaşamayan 42 ergen “kontrol” gruplarını oluşturmuştur. Psikiyatrik değerlendirme KSADS-PL (Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli) kullanılarak yapılmıştır. Ek olarak katılımcılara Sosyodemografik ve İnternet Kullanımı Veri Formu, İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ), Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ), Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği (ÇATÖ), Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ), İnternet Aile Stili Ölçeği uygulanmıştır.

Bulgular: Siber mağdur grupta ders başarısı ($p=0.043$) ve akran ilişkisi ($p=0.006$) daha kötü bulundu. Siber mağdur grupta okul devamsızlığı ($p=0.002$) ve disiplin cezası alma ($p=0.01$) daha fazlaydı. Siber mağdur grupta sigara kullanımı, psikotrop kullanımı, geçmişte intihar girişim sayısı anlamlı daha yüksek bulunmuştur. Ebeveyn birlikteliği kontrol grubunda daha yüksekti ($p=0.004$). Siber mağdur grupta Major Depresif Bozukluk tanısı daha fazladır ($p=0.001$). Siber mağdur grubun günlük internet ($p<0.001$) ve sosyal medya kullanım süresi ($p=0.006$) daha yüksek saptanmıştır. Teknolojik aletlere erişebilirlik açısından iki grup arasında anlamlı farklılıklar mevcuttur. Siber mağdur gruptaki ergenlerin internet kullanımına başlama yaşı daha küçüktür ($p=0.006$). Siber mağdur grupta kontrol grubuna göre İBÖ, ÇDÖ, ÇATÖ puanları anlamlı daha yüksek saptanmıştır. Ayrıca ÇDDÖ İçerik Yönelim, Dışa Yönelim ve

Toplam Sorun puanları da siber mağdur grupta anlamlı düzeyde daha yüksektir. İnternet Aile Stilleri açısından iki grup arasında anlamlı fark yoktur. SMÖ ve ÇATÖ Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu alt ölçek puanı; SMÖ ve ÇDDÖ Anksiyete/Depresyon, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Dikkat Sorunları alt ölçek puanları; SMÖ ve ÇDDÖ Dışa Yönelim, Toplam Sorun puanları arasında orta düzeyde anlamlı korelasyon bulunmuştur.

Sonuç: Çalışmamızdaki siber mağduriyet yaşayan ergenlerin daha fazla ruhsal sorunlar yaşadıkları, riskli internet kullanım özelliklerine sahip oldukları, daha kötü okul başarısı ve akran ilişkilerine sahip oldukları düşünüldüğünde; bu bulgular siber mağduriyetin önlenmesinin ve siber zorbalıkla mücadelenin önemine vurgu yapmaktadır. Gençlerin, ailelerin, okul yönetimleri ve öğretmenlerin siber mağduriyet ile ilgili farkındalıklarının artırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber Mağduriyet, İnternet Kullanımı, İçe Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları, Aile Stilleri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF INTERNET USAGE CHARACTERISTICS, MENTAL PROBLEMS AND FAMILY STYLES OF ADOLESCENTS WHO HAVE EXPERIENCED CYBER VICTIMIZATION

Dr. Nazan GÜNDOĞAN

Introduction and Aim: As a result of developing technology, the internet has an important place in the lives of children and adolescents. Although the use of the internet and technological devices provides opportunities such as accessing information, increasing social communication and eliminating curiosity, it has been associated with a number of risks, such as cyberbullying and cyber victimization. Cyber victimization is a current issue that has become increasingly important in recent years. This study examines the internet usage characteristics, mental health problems and internet family styles of adolescents who have experienced cyber victimization by comparing the findings of the test group with the findings from a clinical comparison group.

Method: The study was performed in the outpatient unit of the child and adolescent psychiatry department at Dokuz Eylul University Hospital. According to the Cyber Victimization Scale (CVS), 42 adolescents (aged between 12-17 years) who experienced cyber victimization formed the “cyber victim” and 42 adolescents who did not experience cyber victimization formed the “control” groups. Psychiatric assessment was performed using KSADS-PL (Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children-Present and Lifetime Version). Sociodemographic and Internet use data form, Internet Addiction Scale (IAS), Child Behavior Checklist (CBCL), The Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED) Scale, Child Depression Inventory (CDI) and Internet Parenting Style Scale were performed.

Results: Academic achievement ($p=0.043$) and peer relationship ($p=0.006$) were found to be lower in the cyber victim group. The cyber victim group had higher rates of school absenteeism ($p=0.002$) and disciplinary problems ($p=0.01$). Smoking, psychotropic use and suicide attempt history were found to be significantly higher in the cyber victim group. Family togetherness was higher in the control group ($p=0.004$). Major Depressive Disorder was found to be more common in the cyber victim group ($p=0.001$). The daily internet ($p<0.001$) and social media

usage time ($p=0.006$) of the cyber-victim group were found to be higher. There are significant differences between the two groups in terms of accessibility to technological devices. Adolescents in the cyber-victim group started using the internet at a younger age ($p=0.006$). It was found that the IAS, CDI, SCARED scores were significantly higher in the cyber victim group compared to the control group. In addition Internalizing, Externalizing and Total Problem scores of the CBCL are significantly higher in the cyber victim group. There is no significant difference between the two groups in terms of Internet Parenting Styles. A moderate significant correlation was found between the CVS and SCARED Separation Anxiety Disorder subscale score; CVS and CBCL Anxiety/Depression, Rule Breaking, Aggressive Behaviors, Attention Problems subscale scores; CVS and CBCL Externalizing, Total Problem scores.

Conclusion: The adolescents experiencing cyber victimization in our study experienced more mental health problems, more likely engaged in risky internet usage, and had fewer academic achievements and peer relationships; these findings emphasize the importance of preventing cyber victimization and combating cyberbullying. It is necessary to increase the awareness of youths, families, school administrations and teachers about cyber victimization.

Keywords: Cyber Victimization, Internet Use, Internalizing Problems, Externalizing Problems, Parenting Styles

1. GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve değişen hayat koşulları ile çocuk ve ergenlerin hayatlarının birçok alanında internet kullanımı artmıştır. İnternet, akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar ve sosyal ağlar gibi bilgi ve iletişim teknolojileri çocukların ve ergenlerin yaşamlarında giderek daha önemli hale gelmektedir [1]. İnternet ve teknolojik cihaz kullanımı; bilgiye ulaşma, sosyal iletişim, merak duygusunu giderme gibi imkanlar sağlasa da siber zorbalık ve siber mağduriyet de dahil birtakım çevrim içi riskle ilişkilendirilmiştir [2].

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Aralık 2021 verilerine göre, internet kullanımı 6-15 yaş grubundaki çocuklar için 2013 yılında %50.8 iken 2021 yılında %82.7 bulunmuştur. İnternet kullanan çocukların %90.1'i hemen her gün, %8.5'i haftada en az bir defa, %1.4'ü ise haftada bir defadan az internet kullandığını beyan etmiştir. Hemen her gün veya haftada en az bir defa olmak üzere düzenli internet kullandığını beyan eden çocukların oranı ise %98.6 bulunmuştur. 2021 yılında çocukların %64.4'ü akıllı telefon kullandığını, %55.6'sı bilgisayar (masaüstü/dizüstü/tablet) kullandığını bildirmiştir [3].

We Are Social 2022 verilerine göre küresel internet kullanıcıları 2022'nin başında 4.95 milyara yükselmiştir ve dünya nüfusunun % 62.5'i aktif olarak internet kullanıcısıdır. Dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlası (% 67.1) cep telefonu kullanmaktadır ve kullanıcı sayısı 2022'nin başında 5,31 milyara ulaşmıştır. Ocak 2022'de dünya çapında 4.62 milyar sosyal medya kullanıcısı (dünya nüfusunun 58.4'ü) olduğu bildirilmiştir [4].

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin uygunsuz kullanımı sonucu görülen siber zorbalık; dijital zorbalık, internet zorbalığı, çevrim içi zorbalık, çevrim içi taciz veya internet istismarı gibi farklı isimlerle tanımlanmaktadır [5]. Siber zorbalık; bir birey veya grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla diğer bireylere zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlayıcı bir biçimde ve kötü niyetle davranmak şeklinde tanımlanmıştır [6]. Siber zorbalık; şifreleri ele geçirmek, web sitelerini hacklemek, spam postaları göndermek, sürekli rahatsız etmek, alay etmek, dedikodu yaymak, internet üzerinden hakaret etmek, kişinin izni olmadan kişisel bilgi veya resimlerini yayınlamak gibi eylemleri içerir [7]. Siber mağduriyet ise bu davranışlara maruz kalma olarak bilinir.

Siber mağduriyet ve ruh sağlığı sorunları arasında literatürde önemli ilişkiler bildirilmiştir. Son yıllarda bir dizi kesitsel çalışma, siber mağduriyet ile yalnızlık ve depresif ruh hali gibi içe yönelim sorunları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Siber mağduriyet yaşamamış ergenlere göre siber mağduriyet yaşamış ergenlerde depresyon ve suisidalite riski daha yüksek bulunmuştur [8-10].

İçe yönelim sorunlarına ek olarak, kesitsel çalışmalarda siber mağduriyetle ilişkili davranış problemleri gibi dışa yönelim sorunlarından da bahsedilmiştir. Ayrıca araştırmalarda siber mağdurların; okul sorunları (ör. okuldan uzaklaştırma, okuldan kaçma, aldatma), akademik başarı düşüklüğü, madde ve alkol kötüye kullanımı açısından daha fazla risk altında olduğu gösterilmiştir [11-13].

Ergenler interneti ve internet temelli iletişim araçlarını en yoğun kullanan kesimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla internet ortamında ergenler arasında görülen siber zorbalık son zamanlarda önemli bir araştırma konusu olmuştur. Literatürde internet kullanım sıklığı ve internette harcanan zaman arttıkça siber zorbalığın ve mağduriyetin arttığını gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır [10, 11, 14, 15].

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin çocuk ve ergenler için bir tehdit ya da fırsata dönüşmesi onların davranışlarının biçimlenmesinde söz sahibi olan ebeveynlerinin farkındalık ve eylemleri ile belirlenebilir. Aile desteği, siber zorbalığın önlenmesinde ve siber zorbalığa maruz kalınması durumunda bireyin desteklenmesinde önemli bir yapıdır [16]. Dilmaç ve Aydoğan (2010) ailenin çocuğa yönelik tutumunun, Ybarra ve Mitchell (2004) ise aile içi bağların ve aile içi kaliteli iletişimin hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu ifade etmiştir [15, 17].

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte siber mağduriyet son yıllarda önemi gittikçe artan güncel bir konudur. Çalışmamızda siber mağduriyet yaşamış ergenlerin internet kullanım özelliklerinin, ruhsal sorunlarının ve aile stillerinin belirlenmesi literatüre katkı sağlayacaktır. Bu alanda edinilen bilgiler ile gençlerin internet ve teknolojik cihazları daha sağlıklı kullanabilmelerine ve aile işlevselliğinin artırılmasına yönelik müdahale programlarının oluşturulmasına olanak sağlanabileceği düşünülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Zorbalık

2.1.1 Zorbalık Tanımı ve Tipleri

Zorbalık, dünya genelinde çocuk ve ergenler arasında önemli bir ruh sağlığı sorunudur. Zorbalık, aralarında güç dengesizliği bulunan kişiler arasında tekrarlayan ve kasıtlı şekilde bir kişinin diğerine saldırgan davranışta bulunmasıdır. Zorbalık terimini kullanabilmek için iki kişi arasında asimetrik bir güç ilişkisi olmalıdır; davranış, zarar verme amacıyla yapılmalıdır ve tekrarlamalıdır. Zorbalık yapan çocuk ve ergen tipik olarak akranlarından daha güçlü ve büyüktür [18]. Öz güven, yaş, cinsiyet, popülerite, fiziksel güç, statü, etnik statü, sosyoekonomik durum gibi faktörler zorbalığa uğrama üzerinde etkilidir [19].

Zorbalığa katılma durumuna göre üç rol tanımlanmıştır [20]:

- 1) Zorbalar: Akranlarına olumsuz eylemde bulunan çocuk ve ergenler;
- 2) Mağdurlar: Olumsuz eyleme maruz kalan çocuk ve ergenler;
- 3) Zorba-mağdurlar: Hem akranlarına olumsuz eylemde bulunan hem de olumsuz eyleme maruz kalanlar.

Zorbalığın çeşitli tipleri vardır [21]:

- 1) Fiziksel Zorbalık: Eşyalara vurmak, tekmelemek, yumruk atmak
- 2) Sözel Zorbalık: Alay etmek, lakap takmak, tehdit etmek
- 3) İlişkisel Zorbalık: Birisini gruptan dışlamak
- 4) Dolaylı Zorbalık: Biri hakkında söylenti yaymak, kişi hakkında başkalarını olumsuz yönlendirme
- 5) Siber Zorbalık: Dijital elektronik iletişim yolu ile kötü mesajlar yayma, dedikodu yayma, çevrim içi ortamda dışlama

Son yıllarda gençlerin internet ve teknolojik cihaz kullanımlarının artmasıyla “siber zorbalık” adında yeni bir saldırganlık ve zorbalık biçimi ortaya çıkmıştır [22]. Bazı araştırmacılar siber zorbalığın yalnızca elektronik cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilen geleneksel zorbalığın bir uzantısı olduğunu öne sürmüşlerdir [23, 24].

2.1.2 Siber Zorbalık Tanımı

Bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki hızlı gelişmeler sayesinde internet her yaş grubu için günlük yaşamın vazgeçilmez parçası olmuştur. İnternetin günümüzde yeni arkadaşlar edinme, toplumsal ve sosyal ilişkileri sürdürme, bilgi toplama, öğrenme gibi pek çok alanda faydası vardır [25]. Bilişim ve internet teknolojilerinin faydaları yanında siber zorbalık gibi olumsuz etkileri de vardır [27]. Son yıllarda zorbalık gerçek dünya ile sınırlı kalmayıp siber alana doğru kaymıştır.

Siber zorbalık kavramı ilk olarak Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Siber zorbalık; bir birey veya grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla diğer bireylere zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlayıcı bir biçimde ve kötü niyetle davranmak şeklinde tanımlanmıştır [28]. Siber zorbalığın diğer bir tanımı “*elektronik posta, cep telefonları, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, çağrı cihazları, çevrim içi siteleri kullanarak aşağılama, korkutma, zarar verici davranışlarda bulunma*” dır [29]. Patchin ve Hinduja (2006), siber zorbalığı “*bilgisayarlar, cep telefonları veya diğer elektronik cihazların kullanımı yoluyla kasıtlı ve tekrarlanan zarar verme eylemi*” olarak tanımlamıştır [6]. Kowalski ve arkadaşları (2014), siber zorbalığı “*başkalarına zorbalık yapmak için elektronik iletişim teknolojilerinin kullanılması*” olarak tanımlamıştır [30].

Literatür incelendiğinde araştırmalarda siber zorbalık için farklı tanımlamalar kullanıldığı, evrensel bir tanımlamanın olmadığı görülmüştür.

2.1.3 Geleneksel ve Siber Zorbalık Farkları

Siber zorbalık, geleneksel zorbalıkla üç temel özelliği paylaşır. Eylem saldırganlık içerir, aralarında güç dengesizliği bulunan bireyler arasında meydana gelir ve davranış sıklıkla tekrarlar [31, 32]. Geleneksel zorbalıkta olduğu gibi siber zorbalıkta da fiziksel, sosyal, ilişkisel, psikolojik gibi farklı şekillerde güç dengesizliği olabilir [33]. Siber zorbalar da geleneksel zorbalar gibi mağduru utandırmayı, aşağılamayı, incitmeyi, tehdit etmeyi, dışlamayı amaçlar [34].

Geleneksel ve siber zorbalığın benzer yönleri olsa da birbirlerinden önemli farkları da vardır [30]. Geleneksel zorbalıkta, zorbaların mağdurlara göre fiziksel olarak daha güçlü olduğu söylenebilirken, siber zorbalıkta bu durum farklılık gösterir ve zorbaların teknoloji

kullanımlarının daha iyi olduğu söylenebilir. Zorba ve mağdur arasında teknolojik olarak daha bilgili olmak bir güç dengesizliği yaratabilir. Diğer farklılık ise siber zorbalar çok kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilir. Bu nedenle siber zorbalık geleneksel zorbalığa göre daha zor kontrol altına alınabilir [35]. Geleneksel zorbalık, okullarda fiziksel veya sözel doğrudan gözlenebilir davranışları içerebilir [36]. Siber mağdurlar, geleneksel zorbalıktan farklı olarak günün herhangi bir saatinde ve kendilerini güvende hissettikleri ev ortamında zorbalığa uğrayabilirler. Bu durum ebeveynlerin ve öğretmenlerin dikkatini çekmediği için uzun süre fark edilmeyebilir [37, 38]. Geleneksel zorbalık, okullarda ve mahalle ortamında görülme eğilimindeyken; siber zorbalık, internet ortamında görülür [39].

Geleneksel zorbalığın koşullarından biri davranışın zaman içerisinde tekrarlamasıdır. Ancak bazı yazarlar internet ortamında bilgilerin hızlıca yayılması ve kalıcı olması nedeniyle siber zorbalıkta tekrarlama koşuluna gerek olmadığını belirtir [40-42].

Siber zorbaların kimliklerini gizli tutabilmeleri mümkündür. Siber mağdurların yaklaşık %50'si siber zorbaların kimliklerini öğrenememektedir [27]. Anonimlik ve kısa sürede geniş kitlelere ulaşılabilirlik, zorbaları cesaretlendirmekte ve güçlü oldukları hissini artırmaktadır [43]. Siber zorbaların fiziksel olarak mağdurlardan uzakta bulunması, mağdurlar ile karşılaşma ihtimallerinin az olması ve mağdurlar üzerindeki olumsuz etkileri gözlemleyememeleri siber zorbaların empati kurmalarını ve suçluluk duymalarını engellemektedir [27, 44]. Yukarıda bahsedilen tüm bu nedenlerden dolayı siber zorbalık ile mücadele zorlaşmaktadır.

2.2 Siber Mağduriyet

2.2.1 Siber Mağduriyet Tanımı

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kötü amaçlı kullanılması sonucu geleneksel zorbalar siber zorbalara dönüşmüş ve siber zorbalık eylemleri sonucunda siber mağduriyet yaşantıları da artmıştır [45]. Siber mağduriyet; bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve diğer elektronik cihazlar üzerinden yapılan saldırganlık eylemine maruz kalmadır [46]. Çevrim içi ortamlarda kişinin fotoğraflarını izinsiz olarak yaymak, hakaret etmek, dedikodu yaymak, iftira atmak, dışlamak, taciz, e-posta veya sosyal medya hesaplarını çalmak, başka bir kimliğe bürünme, mağdur ile ilgili uygunsuz web siteleri oluşturmak vb. siber mağdurların karşılaştığı eylemlere örnek verilebilir [30].

2.2.2 Siber Mağduriyet Yaygınlığı

İnternet kullanımının ve teknolojinin gelişmesiyle siber mağduriyet yaygınlığı artmaktadır [22]. Siber mağduriyet yaygınlığını belirlemek için farklı ülkelerde yapılmış çeşitli çalışmalar olmasına rağmen siber mağduriyetin nasıl tanımlandığına, ne zaman gerçekleştiğine (geçen ay, son üç ay, yaşam boyu vb.) ve örneklemin demografik özelliklerine göre (yaş, cinsiyet, etnik köken, eğitim düzeyi vb.) sonuçlar değişebilmektedir [47].

Çalışmalarda siber mağduriyet oranlarının %8.7-63.3 arasında değiştiği görülmüştür [48–51]. Literatürde birkaç çalışmada gençlerin %20-40'ının siber mağduriyet yaşadığı bulunmuştur [11, 52–55]. Juvonen ve Gross (2008)'un çalışmasında 12-17 yaş aralığındaki gençlerin %72'sinin hayatlarında en az bir kez siber zorbalıkla karşılaştığı saptanmıştır [24]. Kowalski ve Limber (2007) Amerika'da 3767 ortaokul öğrencisi ile yaptıkları çalışmada son iki ay içerisinde öğrencilerin %11'inin siber mağduriyet yaşadığını bulmuşlardır [27]. Dehue, Bolman ve Völlink (2008) 1211 ilkokul son ve ortaokul birinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin %16'sının başkalarına internet veya cep telefonu ile zorbalık yaptığını, öğrencilerin %22'sinin ise mağdur olduğunu saptamışlardır. Siber mağdurların %35'i kendisine zorbalık yapanı tanımadığını bildirmiştir [44]. Brochado, Soares ve Fraga (2016) 159 prevalans çalışmasını gözden geçirdikleri bir çalışmada, 2015'te yaşanan siber zorbalık ve siber mağduriyet oranlarının %1.5 ile %72 arasında değiştiğini belirlemişlerdir [56]. Yudes, Rey ve Extremera'nın (2020) İspanya'da 12-18 yaşlarındaki 2039 ergen ile yaptıkları bir çalışmada, gençlerin %22'sinin son iki ay içinde siber zorbalık davranışlarında bulundukları, %25.7'sinin siber mağdur oldukları saptanmıştır [57]. Siber mağduriyet yaygınlığı ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte bu durumun kültürel bağlamdan da etkilendiği düşünülmüştür [56].

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında Erdur-Baker ve Kavşut (2007) çalışmalarında, elektronik cihazları sık kullanan 14-18 yaşlarındaki öğrencilerin %32'sinin siber mağdur olduğunu saptamışlardır [58]. Dilmaç'ın (2009) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada en az bir kez siber zorbalığa uğrayanların oranı %55.3, siber zorbalık yapanların oranı ise %22.5 bulunmuştur [59]. Ayas ve Horzum'un (2012) 413 ilköğretim öğrencisiyle yaptıkları araştırmada araştırmaya katılan öğrencilerin %18.6'sının siber mağdur olduğu, %11.6'sının da siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir [60]. Bayram ve Sayılı'nın (2013) 612 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin %30.6'sının en az bir kez tehdit veya aşağılanmak yoluyla siber mağduriyet yaşadığı saptanmıştır [61]. Taştekin ve Bayhan'ın (2018)

14-17 yaşlarındaki 895 ergen ile yaptıkları çalışmada siber mağduriyet oranı ise % 63.6 olarak bulunmuştur [48]. Yapılan çalışmalara bakıldığında ülkemizde ve dünya genelinde hem siber zorbalığın hem de siber mağduriyetin önemli bir sorun olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.3 Siber Mağduriyet Ortamları

2.2.3.1 Anlık Mesajlaşma

Anlık mesajlaşma, internet üzerinden yazılı metin kullanan iki veya daha fazla kişi arasında gerçek zamanlı iletişimidir. Siber zorbalar, kimliklerini gizleyerek sahte profiller oluşturarak anlık mesajlaşma uygulamaları üzerinden çok sayıda kişiye ulaşabilmektedirler [34].

2.2.3.2 Akıllı telefonlar

Siber zorbalar, akıllı telefonlar üzerinden mağdurun izni olmadan mağdurun resmini veya video kaydını çekebilir. Çekilen fotoğraf ve video kayıtları mağduru utandırma, incitme amacıyla geniş kitleler ile paylaşılabilir. Yine akıllı telefonlar üzerinden tehdit içerikli mesajlar gönderilebilir [62].

2.2.3.3 Sohbet odaları

Sohbet odaları eş zamanlı konferans biçimidir. Sohbet odalarının birincil amacı, sosyal etkileşim veya bilgi paylaşımı için diğer insanlarla sohbet etmektir. Sohbet odaları sözlü, sesli ve görüntülü sohbete izin verir. Sohbet odalarındaki siber zorbalık eylemleri; mağdurun rızası olmadan açıkça cinsel içerikli konuşma, mağdurun düşünce veya duygularına yönelik saldırılar ve utanç verici taktikleri içerir [34].

2.2.3.4 E-posta Mesajları

Sözlü, işitsel ve görsel materyal e-posta yoluyla gönderilebilir. E-posta, zarar verici veya incitici mesajlarla çok sayıda kişiye çok kısa zamanda ulaşmaya neden olur [34].

2.2.3.5 Sosyal Medya

Çevrim içi ortamlarda “sosyalleşme” ortamları ciddi ve önemli bir potansiyel güç haline gelmiştir. We Are Social (2022) verilerine göre Türkiye nüfusunun yüzde 80.8’i (68.90 milyon

kişi) sosyal medya kullanmaktadır [4]. Sosyal medya platformları sohbet etmek, fotoğraf ve video göndermek, dosya paylaşmak için kullanılabilir ve yine tek bir işlemle çok sayıda insana ulaşma potansiyeli çok yüksektir. Siber zorbalar, sosyal medyada farklı kimliklerle başkaları hakkında zararlı ve aşağılayıcı materyaller yayınlarak mağduru zor durumda bırakabilirler [63].

2.2.3.6 Bloglar

Bloglar, kişilerin düşüncelerini paylaştıkları günlüğe benzeyen web sayfalarıdır. Siber zorbalar; yazarın düşünceleri ve tercihleri ile dalga geçebilir, blogları saldırı aracı olarak kullanabilir [34].

2.2.3.7 Çevrimiçi Oyunlar

Son birkaç dekada hızla büyüyen ve yüz milyonlarca kullanıcıyla dünya çapında popülerlik kazanan çevrim içi oyunlar siber zorbaların faaliyet gösterdiği alanlardır. Oyunlar hem erkekler hem de kızlar için önemli bir boş zaman etkinliği haline gelmiştir. Oyuncular, oyun esnasında oyun içi sohbet mesajları aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurabilirler [64]. Oyunlardaki sosyal etkileşim arttıkça saldırgan eylemlerin artması da beklenen bir durumdur [65]. Bir araştırmada, çevrim içi oyundaki oyuncuların %38'inin siber zorbalık ile ilgili endişelerinden dolayı çok oyunculu oyunlardan kaçındığı, %54'ünün oyunculardan biri saldırgan davranışta bulunduğu için oyundan ayrıldığı, %63'ten fazlasının ise siber zorbalığın ciddi bir sorun olduğunu kabul ettiği saptanmıştır [66].

2.2.4 Siber Mağduriyet Türleri

Literatürde birkaç sınıflama sistemi vardır. Willard (2007) siber mağdurların karşılaştığı davranışları 7 kategoride ele almıştır:

- 1) Kızdırma (flaming): Çevrim içi ortamda en az iki kişinin birbirlerine düşmanca, hakaret içeren ifadeler kullanmasıdır. Karşılıklılık mevcuttur. Sohbet odaları, bloglar, çevrim içi oyunlar, kızdırmanın sıklıkla görüldüğü ortamlardır.
- 2) Çevrim içi taciz (online harassment): Kişinin devamlı olarak aşağılayıcı mesajlara maruz kalmasıdır. Çevrim içi taciz, daha uzun sürmesi ve tek taraflı da yapılabilir olması ile kızdırmadan farklıdır.

- 3) Siber taciz (cyberstalking): Kişinin elektronik iletişim aletleri yoluyla yoğun ve sürekli olarak tehdit edilmesi, korkutulması, aşağılanmasıdır. Çevrim içi tacizden daha şiddetlidir. Mağdur kendi güvenliği hakkında endişe içerisindedir.
- 4) İftira, karalama (denigration): Mağdur hakkında yalan yanlış, karalama amaçlı bilgiler paylaşmaktır.
- 5) Kimliğe bürünme (impersonation): Başka birisi gibi davranma, mağdurun hesabını çalarak mağdurun küçük düşmesine sebep olacak şekilde uygunsuz paylaşımlar yapmayı içerir.
- 6) İfşa etme (outing): Mağdura zarar verecek şekilde, mağdura ait resim, video, fotoğraf gibi kişisel bilgilerin izinsiz olarak çevrim içi ortamlarda paylaşılmasıdır.
- 7) Dışlama (exclusion): Kişiyi çevrim içi arkadaş gruplarından çıkarmaktır. Sosyal medya hesaplarında arkadaşlıktan çıkarma dışlamaya örnek verilebilir [67].

Cinsel içerikli mesajlaşma (sexting), web sayfasındaki tekrarlayan kötü yorumlar (trolling), çevrim içi oyunlarda oyuncuların rahatsız edilmesi (griefing) daha yakın zamanda tanımlanan siber mağduriyet türleridir [41].

2.2.5 Siber Mağdurların Özellikleri

Bazı yazarlar [6, 22, 53] kız ve erkek cinsiyet için siber mağdur olma riskini eşit bulurken, bazı yazarlar da [55, 68] kız cinsiyette siber mağduriyetin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Örneğin, Li (2007) tarafından yapılan çalışmada, siber mağdurların neredeyse yüzde 60'ı kız cinsiyetteydi [55]. Akbulut, Şahin ve Erişti'nin (2010) çalışmasında ise erkeklerin daha sık internet kullandıkları ve daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları bulunmuştur [69].

Bazı araştırmalarda yaş arttıkça siber mağdur olma riskinin arttığı bulunmuştur [6, 27]. Slonje ve Smith (2007) ise daha büyük öğrencilerin (15-18 yaş), daha küçük öğrencilerden (12-15 yaş) daha az siber mağdur olduklarını bulmuştur [22]. Yaş ve siber mağduriyet arasında ilişki bulmayan çalışmalar da mevcuttur [68, 70].

Siber zorbalığa maruz kalma ile geleneksel zorbalığa maruz kalma arasında güçlü bir ilişki vardır [24, 44, 55]. Li (2007) araştırmasında okulda zorbalığa uğrayan gençlerin yaklaşık üçte birinin aynı zamanda siber zorbalığa da maruz kaldığını bulmuştur [55]. Patchin ve Hinduja (2006) siber mağdurlar arasında geleneksel zorbalar olduğunu bulmuştur [6]. Ayrıca

geleneksel zorbalığa uğrayan gençlerin okuldaki zorbalardan intikam almak için internet ortamında siber zorbaya dönüştüğü de bulunmuştur [24].

Bir çalışmada depresif belirtiler bildiren erkeklerin siber mağdur olduklarını belirtme olasılığı sekiz kattan fazla bulunmuştur [71]. Siber mağdurların benlik saygısının düşük olduğu [72]; duygusal sorunları olan, yalnız, az arkadaşı olan, arkadaşlık ilişkisini sürdürmekte zorluk çeken kişiler oldukları belirtilmiştir [73]. Ayas (2016) dışa dönük kişilerin daha olumlu duygular ile hareket ettiğini ve sosyal ilişkileri sürdürebildiklerini; içe dönük kişilerin utangaç ve benlik saygısının düşük olmasından kaynaklı sosyal ilişkilerde bozulmalar ve siber mağduriyet yaşayabileceklerini belirtmiştir [74].

Siber mağdurların aile içi sorunlarının, sosyal kaygılarının, duygu dalgalanmalarının olduğu; saldırgan davranışlarda bulunma ve yakın çevreleriyle ilişki sorunları yaşamaya meyilli oldukları birkaç çalışmada belirtilmiştir [67, 75, 76]. Ruhsal iyilik hali olan; ailesinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden sosyal destek gören gençlerin daha az siber mağdur olduğu bulunmuştur [77].

Siber mağdurlar da siber zorbalılar gibi dürtüsel davranışlarda bulunabilirler [78]. Siber mağdur deneyimlediği saldırgan eylem yüzünden dünyayı tehlikeli bir yer olarak algılar; duyarlılığı ve öfkesi artan siber mağdur, zorba konumuna geçebilir [16].

2.2.6 Siber Mağduriyetin Etkileri

Siber zorbaların haftanın yedi günü 24 saat etkinlik gösterebilmesi, anonim kalması, eylemlerinin mağdurlar üzerindeki etkilerini gözlemleyememeleri; siber mağdurların eylemi kontrol altına alamamaları ve ailelerine haber vermedeki isteksizlikleri siber mağduriyetin etkilerinin çok daha yıkıcı olmasıyla sonuçlanır [79]. Sorunlu ergen davranışları, klinik olarak genellikle iki boyuta göre tanımlanmıştır: içe yönelim ve dışa yönelim sorunları.

İçe yönelim sorunları; anksiyete, depresyon, intihar düşüncesi ve girişimi, somatik yakınmaları içerir. Dışa yönelim sorunları ise madde bağımlılığı, saldırganlık, davranım sorunlarını içerir [80, 81]. Siber mağdurlar içe yönelim ve dışa yönelim sorunları yaşamaktadır [82, 83]. Bu konuyla ilgili uzunlamasına araştırmalar nadirdir; ancak mevcut çalışmalar siber zorbalık ve mağduriyetle ilişkili önemli ruh sağlığı sorunlarına işaret etmektedir [84].

Fahy ve arkadaşlarının yaptığı izlem çalışmasında (2016), siber mağdurların depresif belirti, sosyal kaygı belirtisi ve ortalamanın altında iyilik hali bildirme oranı daha yüksek bulunmuştur [84]. Gamez ve arkadaşlarının 2013 yılındaki izlem çalışmasında da başlangıçtaki siber mağduriyetin takipte depresif semptomlarla ilişkili olduğu bulunmuştur [85]. 2008 yılında 2342 Amerikalı ergenle yapılan çalışmada çeşitli mağduriyet biçimleri ile depresyon, intihar düşüncesi ve intihar girişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Mağdur olmayan öğrencilerle karşılaştırıldığında, çevrim içi zorbalığa uğrayanların depresyon ve intihar riski daha yüksek bulunmuştur [86]. Başka bir çalışmada, siber mağdurlar, siber zorbalara ve hem siber zorba hem de siber mağdur olan bireylere kıyasla daha yüksek depresyon düzeyleri bildirmiştir [87]. Depresyon ve siber mağduriyet arasında karşılıklı ilişki olduğunu söyleyen yazarlar da vardır. Siber mağduriyet depresyona neden olabilir; ayrıca depresif belirtiler bazı gençlerin mağdur olma riskini artırabilir [88]. Gamez ve Guadix siber mağduriyet ve depresyon arasında karşılıklı ilişki olduğunu belirtmiştir [85]. Bond ve arkadaşları ise mağduriyetten depresyona giden yolun, depresyondan mağduriyete giden yoldan daha etkili olduğunu belirtmiştir [89].

Siber mağdurlar; intihar düşüncesi, planı ve girişimi için risk altındadır [90, 91]. Siber zorbalık; gençler üzerinde baskıya neden olur, siber mağdurları öfkeli yapar ve hayal kırıklığına uğramış hissettirir, dürtüsel davranışlarda bulunma riskini artırır. Bu nedenle siber mağdurların çevrim içi saldırgan eylemlere karşı baş etme mekanizması olarak intihar düşüncesi, planı ve girişimi konusunda risk altında olduğu söylenebilir. Gençler intihar düşüncesi, planı veya girişiminde bulunmadan önce depresif atak yaşayabilirler veya tehditlerin doğasına, yoğunluğuna ve mağdurun bireysel savunmasızlığına bağlı olarak siber zorbalık doğrudan intihar düşünceleri, planları ve girişimiyle sonuçlanabilir [88]. Cross ve ark. (2012), 41 intihar vakasının verilerini incelediklerinde öğrencilerin %78'inin internet üzerinden ve gerçek hayatta zorbalığa uğradığı sonucuna varmıştır [92]. 34 çalışmanın incelendiği bir meta analizde siber mağduriyetin intihar düşüncesi ve girişimiyle ilişkili olduğu bulunmuştur [93]. 1483 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan uzunlamasına bir çalışmada, siber mağduriyet ile intihar düşüncesi arasında çift yönlü ilişkiler rapor edilmiştir [94]. 156.384 çocuk ve ergenin dahil edildiği derlemede siber mağduriyet ile kendine zarar verici veya intihar davranışları arasında pozitif yönlü ilişki saptanmıştır [95].

Literatürde siber mağduriyetin kaygı düzeylerini artırdığı bildirilmiştir [94, 96]. 10-13 yaş arasında 548 öğrenciyle yapılan bir çalışmada sosyal değerlendirmeye ilgili yüksek kaygı

puanlanın siber mağdur olmayı yordadığı bulunmuştur [97]. Başka bir çalışmada kaygı ve algılanan stresin siber mağduriyeti ön gördüğü bulunmuştur [98]. 1583 Norveçli ergen ile yapılan çalışmada siber mağduriyet ile genel kaygı belirtileri arasında geleneksel mağduriyete kıyasla daha güçlü ilişki bulunmuştur [99].

Benlik kavramı; bireyin sahip olduğu, deneyimlerine ve çevre ile ilişkilerine dayanan, diğer önemli bireylerin desteğinden ve değerlendirmelerinden etkilenen, kişinin kendisi hakkındaki görüşleri ve tutumunu da içeren bir dizi algılar bütünüdür [100]. Benlik, çocukluk ve ergenlik döneminde kişilerarası ilişkilerden etkilendiği gibi gençlerin ruh sağlığı gelişiminde önemli role sahiptir [101]. Çalışmalarda çocuk ve ergenlikte siber mağduriyet yaşama zayıf benlik saygısı ile ilişkili bulunmuştur [102, 103]. Sosyal kabulün son derece önemli olduğu bu yaş grubunda çevrim içi ortamda dedikodu yayılması, tehdit edilme, izinsiz veri paylaşımı gibi siber zorbalık eylemleri ergenlerin benlik saygısını düşürebilmektedir [104]. Bazı çalışmalarda düşük benlik saygısı, siber mağduriyet için risk faktörü olarak tanımlanmıştır [105]. Bu ilişkinin yönü kesin olarak açıklanabilmiş değildir. Mağdur olma kişinin benlik saygısını düşürebilir veya benlik saygısı düşük olanların mağdur olarak hedef seçilmesi daha kolay olabilir [72, 106].

İçe yönelim sorunlarına ek olarak siber mağduriyet dışı yönelim sorunları ile de ilişkilidir. Finli ergenler üzerinde yapılan popülasyon temelli bir çalışmada siber mağduriyetin davranış sorunları ile ilişkili olduğu bulunmuştur [107]. Araştırmalar siber mağdurların okuldan uzaklaştırma, okul devamsızlığı, okuldan kaçma gibi okul problemleri açısından risk altında olduğunu göstermektedir [108]. Siber mağdurların mağdur olmayanlara göre akademik başarılarının daha düşük olması beklenebilir [109]. Bir çalışmada gençler, siber mağduriyet sonrası dikkatlerinin azaldığını, akademik olarak başarılarının etkilendiğini ve bu nedenle öfke, korku, kaygı hissettiklerini belirtmişlerdir [110]. Bazı araştırmalar, siber mağduriyetin daha yüksek öfke düzeyiyle ilişkili olduğunu bulmuştur. Lonigro ve ark., (2014) 11–19 yaşları arasındaki 715 İtalyan öğrenci ile yaptıkları çalışmada, öfkenin siber mağduriyetle doğrudan ilişkili olduğunu bulmuşlardır [111]. Benzer şekilde Wei ve Williams (2009) Tayvan'da 219 ortaokul öğrencisiyle yaptıkları çalışmada saldırganlığın siber mağduriyet ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır [112].

Siber mağdurların suç işleme, alkol ve madde kullanma eğiliminde oldukları belirtilmiştir [11, 113]. Siber mağduriyetin çeşitli sonuçlarını inceleyen bir metaanalizde madde ve alkol kullanımı için anlamlı etki büyüklükleri bulunmuştur [82]. Siber mağduriyet; içe yönelim

sorunlarına yol açabilir, bu durum ileride sıkıntıyı azaltmak için self medikasyon hipoteziyle uyumlu olarak alkol ve madde kullanımına yol açabilir [114]. Hawaili gençler ile yapılan bir çalışmada siber mağduriyetin alkol ve madde kullanma olasılığını yaklaşık 2,5 kat artırdığı gösterilmiştir. Aynı çalışmada, siber mağduriyet sonrası oluşan psikolojik sıkıntıyı giderme amaçlı alkol ve madde kullanıldığı saptanmıştır [90].

Çok az sayıda uzunlamasına çalışma, siber mağduriyet ile alkol ve madde kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 13-17 yaş arası gençlerle yapılan uzunlamasına çalışmada, siber mağduriyetin altı ay sonra madde kullanımıyla ilişkisinin olmadığı ancak madde kullanımının herhangi bir zamanda siber mağduriyeti ön gördüğü bulunmuştur [85]. 10-15 yaş arası gençlerle yapılan bir çalışmada, alkol kullanımının bir ve iki yıl sonra daha sık siber mağduriyet yaşama ile ilişkili olduğu bulunmuştur [115]. Başka bir çalışmada 8-10. sınıflarda madde kullanımı, suçluluk ve saldırganlık dahil problemli davranışlardaki artışların 11. sınıfta siber mağduriyeti öngördüğü belirtilmiştir [116]. Çalışmalar siber mağduriyet ve alkol kullanımı arasında olası bir ilişkiyi desteklemektedir ancak bu ilişkinin yönü belirsizliğini korumaktadır.

2.2.7 Siber Mağduriyet ve İnternet Kullanımı İlişkisi

İnternet, dünyanın farklı bölgelerinden çok sayıda kullanıcının aynı anda veya farklı zamanlarda birbirleriyle bağlantı kurdukları iletişim ağıdır [117]. Günümüzde internet sayesinde her türlü bilgiye hızlı şekilde ulaşılabilmekte, dünyada meydana gelen olaylar anında takip edilebilmekte, eğlenilebilmekte ve diğer insanlarla iletişim kurulabilmektedir. İnternet, bir kitle iletişim aracı olmanın ötesinde günlük hayatın temel parçası haline gelmiştir [118].

İnternet kullanımı yaygınlaştıkça internetin olası zararları da literatürde tartışılmaktadır. İnternetin ve teknolojik gelişmelerin özellikle ergenleri etkilediğini söylemek mümkündür. Ergenlik döneminin gelişim özelliklerine bakıldığında ergenlerin aileden uzaklaşıp akran ilişkilerine önem vermeleri, farklı akran gruplarına dahil olma istekleri, kimlik edinme arayışları çevrim içi ortamda da kendini gösterir [119, 120]. İnternette daha fazla zaman geçiren ergenler; taciz hedefi olmak, çevrim içi gizliliğin ihlali, kimlik hırsızlığı, cinsel istismar ve manipülasyon gibi siber zorbalığa uğramayla ilgili birtakım risklere maruz kalmaktadır [121].

Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre internet kullanımı, 6-15 yaş grubundaki çocuklarda 2013 yılında %50.8 iken 2021 yılında %82.7 saptanmıştır. 2013

yılında erkek çocukların %53.7'sinin internet kullandığı 2021 yılında ise %83.9'unun internet kullandığı saptanmıştır. Kız çocuklar için internet kullanım oranı 2013 yılında %47.8, 2021 yılında %81.5 olarak bulunmuştur [3]. *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına* göre 2021 yılında hanelerin %92'sinin, 2022 yılında %94.1'inin evden internete bağlandığı saptanmıştır [122, 123].

Problemli internet kullanımı; kişinin sosyal ve akademik hayatını, psikolojik ve fiziksel sağlığını, kişiler arası ilişkilerini olumsuz etkileyecek şekilde internette fazla zaman harcamasıdır [124]. Literatürde “problemli internet kullanımı”, “patolojik internet kullanımı”, “internet bağımlılığı”, “kompulsif internet kullanımı” kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır [125]. Problemli internet kullanımının siber mağduriyet gibi çevrim içi risklerle ilişkili olduğu çalışmalarda belirtilmiştir [126-129]. İnternette geçirilen süre arttıkça siber zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin de arttığı bulunmuştur [48, 130,131]. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) internet temelli iletişim araçları kullanımı ile siber zorba ve mağdur olma arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur [58]. Chang ve ark., (2015) çalışmalarında çevrim içi oyunların, riskli internet davranışlarının siber zorbalık ve mağduriyeti artırdığını bulmuşlardır. Yine bu çalışmada, siber mağdur olma riskinin artmasıyla ilişkili internet etkinlikleri ve platformlarının araştırılmasının önemi vurgulanmıştır [132].

Problemli internet kullanımı olan ergenlerin siber mağduriyet yaşama riski artabilir; aynı zamanda siber mağduriyetin bir sonucu olarak da problemli internet kullanımı oluşabilir [85]. Jung ve arkadaşlarının, 2014 yılında 4531 genç ile yaptıkları çalışmada siber mağdur, siber zorba ve siber mağdur-zorba olmanın problemli internet kullanım olasılığını önemli ölçüde artırdığı bulunmuştur [129]. Başka bir çalışmada özellikle kompulsif ve duygudurumunu düzenlemek için internet kullanan ergenlerin problemli internet kullanım puanları ile siber mağduriyet ve siber saldırganlık puanları arasında bir ilişki bulunmuştur [128]. Gamez-Guadix ve arkadaşlarının (2013), İspanyol ergenlerle yaptıkları uzunlamasına bir çalışmada ise siber mağduriyetin 6 ay sonra problemli internet kullanımını ön gördüğü bulunmuştur [85].

Siber mağduriyetin internet bağımlılığına nasıl neden olabildiğine bakıldığında; siber mağduriyet yaşayan bireyler, duygularını düzenlemede ve kişiler arası ilişkilerinde başa çıkmakta zorluk çekme eğilimindedir [133]. Bu nedenle, siber mağduriyet yaşayan bireylerin duygusal gerilimlerini ve streslerini azaltmak için internet bağımlılığı yaşama olasılıkları daha yüksektir [134]. Bu bakış açısıyla tutarlı olarak, bağımlılık yapan davranışlar, duygusal sıkıntı

ve kişiler arası stres gibi mevcut baskılara davranışsal bir tepki olabilir [135]. İnternet bağımlılığı, siber mağduriyetin neden olduğu kişiler arası stresten kaçmak için bir başa çıkma stratejisi olarak düşünülebilir [136]. Ayrıca, daha yüksek düzeyde siber mağduriyet yaşayan ergenlerin sosyal olarak izole oldukları, sosyal destekten yoksun oldukları ve interneti aşırı kullanarak bu sosyal izolasyonu telafi etmeye çalıştıkları düşünülebilir [137,138]. Siber mağdurlar ayrıca, siber zorbalardan yayılan yeni materyalleri aramak için de internette fazla zaman geçirebilirler [138]. Problematik internet kullanımı ile siber mağduriyet arasındaki çift yönlü ve zamansal ilişkiyi araştıran araştırmalara ihtiyaç vardır.

2.2.8 Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Önleme ve Müdahale

Siber zorbalığa yönelik önleme ve müdahale programları; siber zorbalık eylemi ortaya çıkmadan önlemeyi, siber zorbalık gerçekleştiğinde olaya müdahale etmeyi, siber zorbalara ve siber mağdurlara destek olmayı amaçlar [139].

Ebeveynler ve diğer yetişkinler çocukların çevrim içi etkinliklerini anlama ve farkında olma konusunda yetersiz olma eğilimindedir [140]. Yetişkinlerin çevrim içi ortamlara sınırlı erişimi ve farkındalıklarının az olması, siber mağduriyet yaşayan gençleri desteklemek için genellikle yetersiz donanıma sahip oldukları anlamına gelir. Siber zorbalık genellikle okul sınırları ve saatleri dışında gerçekleşse de, çevrim dışı ve çevrim içi zorbalık arasındaki bağlantılar, hem ebeveynlerin hem de okulların bu yeni zorbalık biçimini ele alma sorumluluğu olduğunu göstermektedir [24].

Önleme ve müdahale programlarıyla ilgili dört stratejiden bahsedilebilir [141]:

- 1) Uygunsuz çevrim içi içeriğe erişimi engellemek veya filtreleme için çocuklar ve ergenlerle birlikte kullanılan teknoloji ve yazılım girişimleri
- 2) Herhangi bir ortamda yüz yüze sunumlar, video oyunları, interaktif yazılımlar gibi çocuklara ve gençlere yönelik çevrim içi ve çevrim dışı siber mağduriyeti önleyici müdahaleler
- 3) Ebeveynleri siber mağduriyet ve zorbalık hakkında bilinçlendirme yoluyla önleyici müdahaleler
- 4) Siber mağdur çocuk ve ergenler için terapötik müdahaleler

En yaygın kullanılan bireysel müdahale bileşenleri dijital vatandaşlık, baş etme becerileri, siber zorbalık eğitimi, iletişim ve sosyal beceriler ve siber mağduriyet yaşamış kişinin yaşadıklarını anlayabilmeyi sağlayan empati eğitimidir [142]. Okul tabanlı siber zorbalık ve mağduriyeti önleme programları, eğitimcilerin ve öğrencilerin siber zorbalıkla başa çıkmasına yardımcı olur [139]. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin iyileştirilmesi [143]; eğitimcileri siber zorbalık konusundaki farkındalıklarını artırmak için eğitmek [144]; güvenlik duvarları, gizlilik filtreleri veya önleme yazılımlarının yüklenmesi gibi teknolojik donanıma sahip olmak [141] da önleme yöntemleri arasındadır.

Dünyadaki örnekler bakıldığında The Cyber Friendly Schools Project (CFSP); okul personelinin, öğrencilerin ve ailelerin siber zorbalık davranışını azaltmak ve etkin baş etme kapasitesini artırmak için geliştirilen ilk çalışmalardan biridir [145]. Dijital vatandaşlıkla ilgili olan CONRED programı gençlere uygun internet kullanımını gösteren ve internetin kötüye kullanımının tehlikeleri konusunda gençleri uyaran bir programdır [146]. Viyana Sosyal Yeterlilik Programı, grup çalışması içinde sosyal becerileri iyileştirmeyi amaçlamıştır [147]. Kiva programı ve Siber program 2.0 siber mağduriyetin önlenmesi ve gençlerin başa çıkma becerilerini artırmak için oluşturulmuştur [148, 149].

Ülkemizde Nedim-Bal ve Kahraman (2015)'ın Siber Zorbalığa Karşı Duyarlılık Geliştirme Grup Psikoeğitim Programı, üstün yetenekli öğrenciler arasında siber zorbalığı önlemeyi amaçlayan okul temelli programdır [150]. Peker (2015) İnsani Değerler Yönelimli Psikoeğitim Programının siber zorbalığı önlemede etkili olduğunu göstermiştir [151]. Ülkemizde siber zorbalık ve mağduriyeti önleme çalışmalarının kısıtlı sayıda olduğu görülmektedir. Bireysel müdahalelerin yanında teknoloji ve okul tabanlı yeni programların geliştirilmesine ihtiyaç vardır [152].

2.3 Aile Stilleri

2.3.1 Aile Stillerinin Tanımlanması ve Sınıflandırma

Ailenin rolü ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki gelişimde kilit role sahiptir. Her ebeveynin, çocukları ile nasıl etkileşimde bulunacağı ve çocuklarına nasıl rehberlik edeceği konusunda farklı bir yaklaşımı vardır. Bir çocuğun ahlakı, ilkeleri ve davranışları genellikle bu bağ aracılığıyla kurulur [153].

Literatürde farklı aile stilleri tanımlanmıştır. Bunlardan en bilineni 1967’de gelişim psikoloğu olan Diana Baumrind tarafından “otoriter, demokratik, izin verici” şeklinde tanımlanan 3 farklı ebeveynlik stilidir. Baumrind okul öncesi çağda çocuklar üzerine yaptığı araştırmalarda ebeveyn-çocuk etkileşimindeki “ebeveyn kontrolü, ebeveyn desteği/bakımı, iletişimde açıklık, çocuktan olgunluk beklentisi” özelliklerine odaklanarak ebeveynlik stillerini adlandırmıştır. Ebeveyn kontrolü; anne ve babanın çocuklarına koydukları kurallar ve çocukların bu kurallara ne ölçüde uyduklarıdır. Ebeveyn desteği/bakımı; ebeveynlerin bakım verme sırasında ne derece sıcak, yakın, ilgili davrandıklarını gösterir. İletişimde açıklık; ebeveyn ve çocukların ortak karar alabilmesi, çocukların fikirlerine değer verilmesi, kuralların sebeplerinin çocuklarla konuşulabilmesini içerir. Olgunluk beklentisi; ebeveynlerin, çocuklarının her türlü girişim alanında başarılı olmaları için çocuklarını ne kadar teşvik ettiklerini gösterir [154]. Maccoby ve Martin (1983), Baumrind’ten farklı olarak ebeveynlik stillerine duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) olmak üzere iki özellik eklemişlerdir. Ayrıca Macoby ve Martin, Baumrind’in “izin verici ebeveynlik stilini” “izin verici/müsamahakar (hoşgörülü) ve izin verici/ihmkar” şeklinde ikiye ayırmıştır. Böylece Baumrind’in ebeveynlik stilleri dört ebeveynlik stili içerecek şekilde geliştirilmiştir: "otoriter", "demokratik", "izin verici-hoşgörülü", "izin verici-ihmkâr" [155, 156].

Demokratik aile stili hem yüksek düzey kontrol/talep hem de yüksek düzey kabul/ilgi içerir [155]. Demokratik stili benimseyen anne ve babalar; çocuklarına karşı sabırlı ve ilgilidir, çocuklarından talepleri vardır, çocuklarını cezalandırmak yerine disiplin yöntemi kullanırlar [153] Bu ebeveynlik stili sonucunda çocuklar kendilerine daha fazla güvenir, daha fazla sorumluluk alır, olumsuz duygular ile daha iyi baş edebilir [157].

Otoriter aile stilinde ebeveynler yüksek kontrol/talep özelliklerine sahipken düşük kabul/ilgi gösterirler [155]. Ebeveyn-çocuk arasında zayıf, tek yönlü iletişim vardır. Çocuklara konulan kurallar açıklanmaz, çocukların hata yapmaları istenmez. Hatalar genelde ceza ile sonuçlanır [153]. Otoriter ebeveyn stili sonucunda çocuklarda daha yüksek saldırganlık, sosyal izolasyon ve daha düşük özgüven görülebilir [157].

İzin verici müsamahakar aile stilinde ebeveynler yüksek düzeyde kabul/ilgi ve düşük düzeyde kontrol/talep sergiler [155]. Müsamahakar ebeveynler; çocuklarıyla sıcak, yakın olma eğilimindedir, çocuklarına çok az kural koyarlar, çocuklarından çok az beklentileri vardır veya yoktur, anne babadan çok arkadaş gibidirler [153]. Fazla özgür yetişen çocuklar genellikle bir

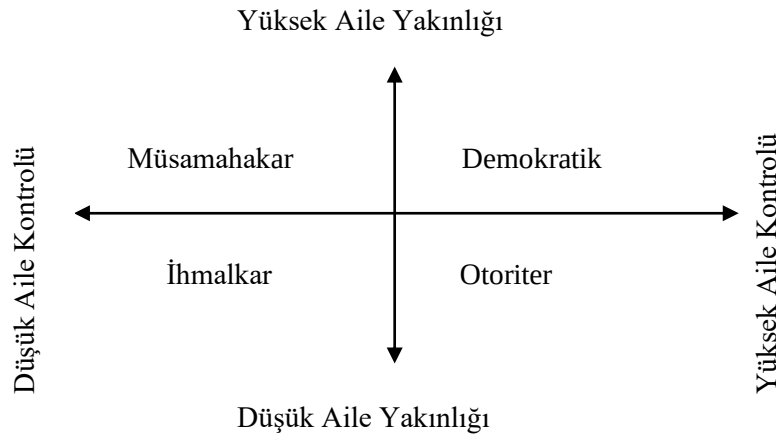
miktar uygun özgüven ve sosyal becerilere sahiptir; ancak bu çocuklar dürtüsel, talepkar, bencil, duygu ve davranış düzenlemeden yoksun olabilir [158, 159].

İzin verici ihmalkar aile stilinde ebeveynler hem düşük düzeyde kabul/ilgi hem de düşük düzeyde kontrol/talep sergiler [155]. Çocuklarını önemsemeyen, çocuğunu kendisine belli bir mesafede tutmak isteyen ebeveynlerdir. Çocuklarına ayıracak zaman ve enerjileri yok gibidir. Çocuklarına kural koymazlar ve çocuklarından beklentileri yoktur. Bu ebeveyn stiline sahip çocuklar; duygu ve davranışlarını kontrol etmekte zorlanabilir, baş etme mekanizmaları zayıftır, sosyal ilişkileri sürdürmekte zorlanabilirler [153].

2.3.2 İnternet Aile Stili

Valcke ve arkadaşları (2010) Baumrind'in tanımladığı aile stilleri üzerinden *internet aile stillerinden* bahsetmişlerdir. Yakınlık ve kontrol boyutlarına göre demokratik, otoriter, müsamahakar, ihmalkar internet aile stilleri tanımlanmıştır. Kontrol boyutu, çocukların internet kullanırken ailelerin koyduğu kuralları içerir. Yakınlık boyutu; çocukların internet hakkında ebeveynlerine soru sorma, ebeveynlerinden yardım isteme, ebeveynin internet kullanırken çocuğuna eşlik etmesi gibi özellikleri barındırır [160].

Şekil 1: İnternet Aile Kontrolü ve İnternet Aile Yakınlığı Boyutlarına Göre Aile Stilleri

2.3.3 Siber Mağduriyet ve Aile Stilleri İlişkisi

Kısıtlı sayıda araştırma, ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet deneyimi ile ebeveynlik tarzları arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Çalışmalar genelde spesifik ebeveynlik stilinden ziyade genel ebeveynlik özelliklerine odaklanmıştır.

Ebeveyn ilgisi ve desteği, siber zorbalık ve siber mağduriyete karşı koruyucudur [16]. Düşük ebeveyn ilgisi ve desteği siber mağdur ve siber zorba olmak ile ilişkilidir [30]. Annelerin saldırgan iletişimi ve aile içi çatışma siber mağduriyeti öngörmektedir [103]. Müsamahakar aile stiline sahip çocuklar, gözetim olmadan internete girdikleri için siber zorbalığa karşı savunmasızdır [161]. Ayrıca otoriter aile stili hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet ile yakından ilişkilidir. Otoriter ebeveyn tutumu, çocukları çevrim içi sosyal ilişkilerinde akranlarına karşı daha duyarsız ve saldırgan olmaya sürükleyebilir [17, 162]. Ryan ve arkadaşları (2020), demokratik ebeveynleri olan ergenlerin siber zorbalığa en az dahil olduğunu ve ihmalkâr ebeveynlerin çocuklarının en yüksek olasılıkla siber zorbalığa karıştığını bildirilmiştir [163].

Demokratik aile stili ise siber zorbalık ve siber mağduriyete karşı koruyucu bulunmuştur [164-166]. Demokratik aile stilinde ebeveynler internet kullanımına sınır koyma, internet kullanımında onlara rehberlik etme ve çocuklarının davranışlarına saygı duyma eğilimindedir. Çocuklar da ebeveynlerine siber eylemleri açıklama ve yardım isteme eğilimindedir [160, 162].

3. AMAÇ VE HİPOTEZLER

Bu çalışmada siber mağduriyet yaşamış ergenlerin internet kullanım özelliklerini, içe/dışa yönelim sorunlarını, psikiyatrik tanılarını belirlemek; ergenlerin sahip oldukları ebeveyn stillerine göre siber mağduriyet deneyimlerinin farklılık gösterip göstermediğini incelemek ve bu özellikler açısından siber mağduriyet yaşamış ergenleri siber mağduriyet yaşamamış ergenler ile kıyaslamak amaçlanmıştır.

Hipotezler:

- 1) Siber mağduriyetin kız ergenlerde daha sık görüleceği düşünülmektedir.
- 2) Siber mağduriyet yaşamış ergenlerde, yaşamları boyunca hiç siber mağduriyet deneyimlememiş ergenlere göre günlük internet kullanım saatinin daha fazla ve internet bağımlılığının daha yaygın olacağı düşünülmektedir.
- 3) Siber mağduriyet yaşamış ergenlerin en çok sosyal ağlar aracılığıyla siber zorbalığa uğradıkları düşünülmektedir.
- 4) Siber mağduriyet yaşamış grupta sosyal içe dönüklüğün, kaygı bozukluğu ve depresif bozukluk tanılarının siber mağduriyet yaşamamış ergenlere kıyasla daha yaygın olacağı düşünülmektedir.
- 5) Siber Mağduriyet Ölçeğinde daha yüksek puan alan ergenlerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin daha yüksek olacağı öngörülmektedir.
- 6) Siber mağduriyet yaşamamış ergen grubunda demokratik aile stilinin daha yaygın olacağı düşünülürken, siber mağduriyet yaşamış ergen grubunda otoriter ve ihmalkâr aile stilinin daha yaygın olacağı düşünülmektedir.

4. GEREÇ VE YÖNTEM

4.1 Araştırmanın Türü

Araştırma; siber mağduriyet yaşamış ergenlerin internet kullanım özelliklerinin, ruhsal sorunlarının ve aile stillerinin incelenmesi ve bulguların klinik karşılaştırma grubu ile kıyaslanması amacıyla planlanan, kesitsel desende bir olgu-kontrol çalışmasıdır.

4.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Bu çalışma Ağustos 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğinde gerçekleştirilmiştir.

4.3 Araştırmanın Örnekleme

Ebeveyni/yasal vasisi ve kendisi bu çalışmaya katılmayı kabul eden 01.08.2021-31.01.2022 tarihleri aralığında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine başvuran, dahil edilme ve dışlanma kriterlerine uyan, 12-17 yaş aralığındaki ergenlere sırasıyla başvuruları sırasında Siber Mağduriyet Ölçeği verilmiştir. Siber Mağduriyet Ölçeğine göre siber mağduriyet bildirmeyen 42 ergen klinik kontrol grubunu, siber mağduriyet bildiren 42 ergen ise olgu grubunu oluşturmuştur. Tüm katılımcılarda psikiyatrik bozukluklar KSADS-PL (Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli) kullanılarak değerlendirilmiştir.

4.4 Örneklem Seçimi

4.4.1 Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri

- 1) 01.08.2021-31.01.2022 tarihleri aralığında DEÜTF Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine başvurmuş olmak
- 2) 12-17 yaş grubunda olmak
- 3) Ebeveyni/yasal vasisi ve ergenin çalışmaya katılmaya gönüllü olması
- 4) Klinik olarak normal zeka düzeyine sahip olmak

4.4.2 Çalışmadan Dışlanma Kriterleri

- 1) 12 yaşından küçük, 17 yaşından büyük olmak
- 2) Zihinsel Yetersizlik, Psikotik Bozukluk, Bipolar Bozukluk gibi bireyin yargılamasını bozacak bir ruhsal sorununun olması
- 3) Çalışmada yer alan formların özensiz veya eksik doldurulmuş olması
- 4) İnternet kullanmamak
- 5) Çalışmada uygulanan ölçeklere ve görüşmelere katılımı önleyecek düzeyde gelişimsel veya bedensel (nörolojik, metabolik, endokrin vb.) hastalığın olması

4.5 Veri Toplama Araçları

4.5.1 Aydınlatılmış Bilgilendirme ve Onam Formu

Çalışmanın konusunun ve amacının tanıtıldığı, hangi yöntemlerle yapılacağının açıklandığı, çalışmayla ilgili ayrıntılı bilgilerin paylaşıldığı formdur. Çocuk ve ergenlere yönelik olduğu gibi ebeveynlere yönelik de hazırlanmıştır. Çalışmada yer almayı kabul eden çocuk, ergen ve ebeveynler gönüllü olduklarına dair imzalarını atarak formu doldururlar.

4.5.2 Sosyodemografik Veri Formu

Araştırmacılar tarafından oluşturulmuş; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, okul türü, ders başarı durumu, aile yapısı, sosyoekonomik düzey, anne-baba mesleği ve eğitim durumu, yaşanılan yer, madde ve alkol kullanımı, özgeçmiş ve soy geçmiş bilgilerini almaya yönelik bilgi formudur.

4.5.3 İnternet Kullanımı Veri Formu

Araştırmacılar tarafından oluşturulmuş; katılımcıların internet kullanım alışkanlıklarını, internet kullanım sürelerini, interneti hangi amaçla kullandıklarını, hangi araçlar ile internete bağlandıklarını, sosyal medya kullanım özelliklerini, hangi ortamda siber mağduriyet yaşadıkları bilgilerini almaya yönelik bilgi formudur.

4.5.4 Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Formu-Şimdi ve Yaşam boyu Şekli DSM-5 - Türkçe Uyarlaması (ÇDŞG-ŞY-DSM-5-T) [Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children (6-18 Years) – Present and Lifetime Version, K-SADS-PL-DSM-5]

Çocuk ve ergenlerde şimdi ve yaşam boyu olan psikopatolojileri saptamak amacıyla kullanılan yarı yapılandırılmış bir görüşme formudur. Görüşme çizelgesinin ilk bölümünde yapılandırılmamış bir görüşme ile çocuğun ve ailesinin sosyodemografik özellikleri, yakınmaları, gelişim öyküsü, sağlık durumu, genel olarak okuldaki ve evdeki işlevselliği ile ilgili bilgiler sorgulanır. İkinci bölümde hem geçmiş hem de şu andaki 200’den fazla özgül belirtiyi değerlendiren tarama soruları yer alır. Üçüncü bölüm DSM-5 tanılarını doğrulamak için yapılan değerlendirme ve gözlem sonuçlarından oluşur. Aile ve çocuktan alınan bilgiler, klinisyen gözlemleri birlikte değerlendirilerek puanlama yapılır [167]. Ölçeğin geçerlilik, güvenirlik çalışması Gökler ve arkadaşları tarafından 2004 yılında yapılmıştır [168].

4.5.5 Siber Mağduriyet Ölçeği (SMÖ)

Siber mağduriyeti ölçmek için kullanılan Siber Mağduriyet Ölçeği 2012’de Arıcak, Tanrıku ve Kınay tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 24 maddeden oluşup her bir madde “Evet” veya “Hayır” olarak cevaplanmaktadır. “Evet” iki puan olarak değerlendirilirken “Hayır” bir puan olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 ve en yüksek puan ise 48’dir. Puanın yükselmesi siber mağduriyetin arttığını göstermektedir. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0.89 iken; test- tekrar test güvenirlik katsayısı 0.75 olarak bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir [169].

4.5.6 İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ)

İnternet Bağımlılığı Ölçeği, çocuk ve ergenlerin internet bağımlılık düzeylerini ölçmek için Young tarafından 1998 yılında DSM-IV’ün patolojik kumar oynama ölçütlerinden uyarlanarak geliştirilmiştir [170]. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışması Bayraktar ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Cronbach alfa değeri 0.91, Spearman – Brown değeri 0.87 olup bu sonuçlar testin güvenilir olduğunu düşündürmektedir [171]. Likert tipi ölçek 20 sorudan oluşmakta ve katılımcı tarafından doldurulmaktadır. Katılımcı soruları “Hiçbir zaman”,

“Nadiren”, “Bazen”, “Sıklıkla”, “Çoğu Zaman” ve “Her Zaman” seçeneklerinden birini işaretleyerek cevaplamaktadır. Bu seçenekler sırasıyla 0, 1, 2, 3, 4 ve 5 şeklinde puanlanmaktadır. Testten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100’dür. 80 ve üzeri puan almak işlevsellikte belirgin bozulmanın göstergesi olarak kabul edilmekte ve bu grup “internet bağımlısı” olarak tanımlanmaktadır. 50-79 puan arası alanlar günlük hayatlarında internetle ilgili birtakım sorunlar yaşayan “riskli internet kullanımı” olan grup olarak tanımlanmaktadır. 49 puan ve altı alanlar ise yaşamında internet kullanımına bağlı herhangi sorun yaşamayan “ortalama internet kullanıcısı” olarak tanımlanmaktadır [172].

4.5.7 6-18 Yaş Çocuk Ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ/6-18)

Bu ölçek 6-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin sorun davranışlarını, anne-babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmektedir [80]. Ölçek 113 problem maddesinden oluşmaktadır. Sorun davranışlar son altı ayda görülme sıklık derecesine göre “0, 1 ve 2” olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” olarak iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu “Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe Dönüklük ve Somatik Yakınmalar”, Dışa Yönelim grubunu ise “Kurallara Karşı Gelme ve Saldırgan Davranışlar” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen “Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları” da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından “Toplam Problem” puanı elde edilmektedir [173].

4.5.8 Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği (ÇATÖ)

Birmaher ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen, çocuklarda kaygı bozukluklarının belirtilerini ölçen, 8-18 yaş arasındaki çocuklara uygulanabilen 41 maddelik bir ölçektir [174]. ÇATÖ’de 25 ve üzeri puanın kaygı bozukluğu için uyarı özelliği taşıdığı benimsenmiştir. Ölçek içinde ayrıca “Somatik Belirti ve Panik Bozukluk, Yaygın Anksiyete Bozukluğu, Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu, Sosyal Anksiyete Bozukluğu ve Okul Fobisi” alt ölçekleri bulunmaktadır. Her bir madde 0 ile 2 puan arasında puan alır. Doğru değil ya da nadiren doğru seçeneği 0 puan, biraz ya da bazen doğru seçeneği 1 puan, doğru ya da çoğu zaman doğru seçeneği 2 puan alır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 82 olup alınan puan ne kadar yüksekse kaygı düzeyi o kadar yüksektir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Çakmakçı (2004) tarafından yapılmıştır [175].

4.5.9 Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)

Depresyon skorlarının değerlendirilmesinde kullanılan Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Kovacs tarafından 1981 yılında geliştirilmiştir [176]. Bu ölçek 6-17 yaş arasındaki çocuklara uygulanabilmektedir. 27 maddeden oluşmakta ve çocuğa okunarak veya çocuğun kendisi tarafından okunarak doldurulmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 54'tür. Kesim puanı 19 olarak önerilmektedir. Türkiye'de geçerlik güvenirlik çalışması 1991 yılında Öy tarafından yapılmıştır [177].

4.5.10 İnternet Aile Stili Ölçeği

Roj ve Eijden (2007) tarafından Flemenkçe geliştirilen ölçek Valcke ve arkadaşları (2010) tarafından İngilizceye çevrilmiştir [160, 178]. Ölçeğin aile kontrolü faktörü 11 madde, aile yakınlığı faktörü 14 maddedir. Düşük/yüksek aile kontrolü ve düşük/yüksek aile yakınlığı olmak üzere 2x2'lik bir yapı oluşmaktadır. Düşük aile kontrolü ve yakınlığı ile ilgili internet kullanımı "ihmkâr aile tutumunu", yüksek aile kontrolü ve düşük aile yakınlığı ile ilgili internet kullanımı "otoriter aile tutumunu", düşük aile kontrolü ve yüksek aile yakınlığı ile ilgili internet kullanımı "müsamahakâr aile tutumunu", yüksek aile kontrolü ve yakınlığı ile ilgili internet kullanımı "demokratik aile tutumunu" işaret etmektedir. Aile kontrolü faktörü için Cronbach alfa değeri 0.86, aile yakınlığı faktörü için Cronbach alfa değeri 0.92 bulunmuştur [179]

4.5.11 Etik Kurul Onayı

Bu çalışma başlamadan önce Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar etik Kurulu'nun 09.06.2021 tarih 2021/18-06 sayılı karar no. ile onayı alınmıştır.

4.5.12 Araştırmanın İstatistiği

Ölçümle elde edilen sürekli değişkenler ortalama $\pm$ standart sapma, kategorik değişkenler ise yüzde ve sayı şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmanın verileri SPSS 24.0 paket yazılım programında değerlendirilmiştir. Kategorik değişkenlerin analizinde Pearson ki kare testi kullanılmıştır, gözlenen değerler arasında 5'ten küçük değer olduğunda Fisher'in kesin testi kullanılmıştır. Sürekli değişkenlerin analizinde, öncelikle dağılımın normal olup olmadığı basıklık ve çarpıklık değerleri göz önüne alınarak kontrol edilmiştir. Sayısal değişkenler normal

dağılım gösterdiği için iki grup arasındaki ortalamaların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Korelasyon analizleri veriler normal dağıldığı için Pearson korelasyon analizi ile yapılmıştır. Tüm analizlerde 0.05'ten küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

5. BULGULAR

Bu çalışmada 01.08.2021-31.01.2022 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniğine başvurmuş 12-17 yaşlarındaki siber mağduriyet yaşamış 42 ergenden oluşan olgu grubu ile siber mağduriyet yaşamamış 42 ergenden oluşan klinik kontrol grubu karşılaştırılmıştır. Bulgular değerlendirilirken siber mağduriyet yaşamış grup “Siber Mağdur”, siber mağduriyet yaşamamış grup “Kontrol” olarak isimlendirilmiştir.

5.1 Katılımcıların Bireysel ve Ailesel Özellikleri

5.1.1 Yaş

Çalışmamıza yaş ortalaması 14.5 ± 1.4 olan 84 katılımcı alınmıştır. Siber mağdur grubun yaş ortalama değeri 14.7 ± 1.4 , kontrol grubunun yaş ortalama değeri 14.3 ± 1.4 olarak tespit edilmiştir. Her iki grup arasında yaş ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p=0.165$).

Tablo 1: Grupların Yaş Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	t	p
Yaş, Ortalama $\pm$ SS	14.7 ± 1.4	14.3 ± 1.4	14.5 ± 1.4	1.4	0.165

Bağımsız örneklem t testi

5.1.2 Cinsiyet

Çalışmamızdaki gruplar cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %69'unun ($n=29$), kontrol grubundaki katılımcıların %59.5'inin ($n=25$) kız cinsiyette olduğu bulunmuştur. Gruplar arasında cinsiyet dağılımı açısından anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.362$).

Tablo 2: Grupların Cinsiyet Dağılımının Karşılaştırılması

Cinsiyet	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Kız	29 (%69.0)	25 (%59.5)	54 (%64.3)	0.8	0.362
Erkek	13 (%31.0)	17 (%40.5)	30 (%35.7)		

Pearson ki kare testi

5.1.3 Eğitim Durumu

Çalışmamıza katılan katılımcılar ortaokul ve lise olarak iki ayrı eğitim düzeyine göre ayrıldığında siber mağdur gruptaki katılımcıların %71.4'ünün (n=30), kontrol grubundaki katılımcıların %57.1'inin (n=24) lise düzeyinde olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında okula devam etmeyen yoktu. İki grup karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır (p=0.172).

Tablo 3: Grupların Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Ortaokul	12 (%28.6)	18 (%42.9)	30 (%35.7)	1.9	0.172
Lise	30 (%71.4)	24 (%57.1)	54 (%64.3)		

Pearson ki kare testi

5.1.4 Okul Türü

Çalışmamıza katılan katılımcıların devam ettikleri okul türü, özel okul ve devlet okulu şeklinde ikiye ayrılmıştır. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %85.7'sinin (n=36), kontrol grubundaki katılımcıların %90.5'inin (n=38) devlet okuluna gittiği saptanmıştır. İki grup karşılaştırıldığında okul türü açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p=0.5).

Tablo 4: Grupların Okul Türünün Karşılaştırılması

Okul Türü	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Devlet Okulu	36 (%85.7)	38 (%90.5)	74 (%88.1)	0.4	0.5
Özel Okul	6 (%14.3)	4 (%9.5)	10 (%11.9)		

Pearson ki kare testi

5.1.5 Lise Türü

Çalışmamızda liseye devam eden katılımcılar Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Açık Öğretim Lisesine devam etmekteydi. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %76.7'si (n= 23) Anadolu Lisesine, %20'si (n=6) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine, %3.3'ü (n=1) Açık Öğretim Lisesine devam etmekteydi. Kontrol grubundaki katılımcıların %75'i (n=18) Anadolu Lisesine, %20.8'i (n=5) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine, %4.2'si (n=1) İmam Hatip Lisesine devam etmekteydi. İki grup arasında lise türü açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır (p= 0.919).

Tablo 5: Grupların Lise Türünün Karşılaştırılması

Lise Türü	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Anadolu Lisesi	23 (%76.7)	18 (%75.0)	41 (%75.9)	2.0	0.919
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	6 (%20.0)	5 (%20.8)	11 (%20.4)		
İmam Hatip Lisesi	0 (%0.0)	1 (%4.2)	1 (%1.9)		
Açık Öğretim Lisesi	1 (%3.3)	0	1 (%1.9)		

Fisher'in kesin testi

5.1.6 Ders Başarısı

Çalışmamıza katılan katılımcıların ders başarı durumları 55 puan ve altı için kötü, 55-70 puan arası için orta, 70 puan ve üstü için iyi olarak üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %47.6'sı (n=20) kendini iyi olarak tanımlarken bu oran kontrol

grubundaki katılımcılarda %73.8 (n=31) olarak saptanmıştır. İki grup arasında ders başarıları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.043).

Tablo 6: Grupların Ders Başarısının Karşılaştırılması

Ders Başarısı	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
İyi (100-70)	20 (%47.6)	31 (%73.8)	51 (%60.7)	6.2	0.043
Orta (70-55)	14 (%33.3)	8 (%19.0)	22 (%26.2)		
Kötü (55-0)	8 (%19.0)	3 (%7.1)	11 (%13.1)		

Pearson ki kare testi

5.1.7 Disiplin Cezası

Çalışmamıza katılan katılımcıların disiplin cezası alıp almadıkları değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %28.6'sının (n=12), kontrol grubundaki katılımcıların %7.1'inin (n=3) disiplin cezası aldığı saptanmıştır. İki grup arasında disiplin cezası alma bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.01).

Tablo 7: Grupların Disiplin Cezası Alıp Almadıklarının Karşılaştırılması

Disiplin Cezası	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Var	12 (%28.6)	3 (%7.1)	15 (%17.9)	6.6	0.01
Yok	30 (%71.4)	39 (%92.9)	69 (%82.1)		

Pearson ki kare testi

5.1.8 Zorunlu Haller Dışı Devamsızlık

Çalışmamıza katılan katılımcıların zorunlu haller dışında devamsızlık yapıp yapmadıkları değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %45.2'sinin (n=19) kontrol grubundaki katılımcıların %14.3'ünün (n=6) zorunlu haller dışında devamsızlık yaptıkları saptanmıştır. İki grup arasında zorunlu haller dışında devamsızlık yapma bakımından anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.002).

Tablo 8: Grupların Zorunlu Haller Dışında Devamsızlık Yapıp Yapmadıklarının Karşılaştırılması

Zorunlu Haller Dışı Devamsızlık	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Evet	19 (%45.2)	6 (%14.3)	25 (%29.8)	9.6	0.002
Hayır	23 (%54.8)	36 (%85.7)	59 (%70.2)		

Pearson ki kare testi

5.1.9 Akran İlişkisi

Çalışmamızdaki katılımcıların akran ilişkilerini değerlendirmeleri istenmiştir. İyi, orta ve kötü akran ilişkisi olarak üç temel sınıflama yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda iki grup arasında akran ilişkisi açısından anlamlı fark bulunmuştur (p=0.006). Tablo 9’da sayı ve yüzdeler ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 9: Grupların Akran İlişkisine Göre Karşılaştırılması

Akran İlişkisi	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
İyi	23 (%54.8)	36 (%85.7)	59 (%70.2)	10.1	0.006
Orta	13 (%31.0)	3 (%7.1)	16 (%19.0)		
Kötü	6 (%14.3)	3 (%7.1)	9 (%10.7)		

Fisher’ın kesin testi

5.1.10 Aile Yapısı

Aile yapısı açısından katılımcılar değerlendirildiğinde anne babası birlikte olanlar, boşanmış olanlar, anne veya babası vefat etmiş olanlar şeklinde üç kategori oluşturulmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %69’u (n=29), kontrol grubundaki katılımcıların %85.7’si (n=36) ebeveynlerinin birlikte olduğunu belirtmiştir. İki grup arasında aile yapısı açısından anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.004).

Tablo 10: Grupların Aile Yapılarının Karşılaştırılması

Aile Yapısı	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Anne baba birlikte	29 (%69.0)	36 (%85.7)	65 (%77.4)	9.6	0.004
Anne baba boşanmış	13 (%31.0)	3 (%7.1)	16 (%19.0)		
Vefat	0 (%0.0)	3 (%7.1)	3 (%3.6)		

Fisher’ın kesin testi

5.1.11 Anne ve Babaların Eğitim Düzeyi

İstatistiksel olarak karşılaştırmak için ilkökul mezunu, okur yazar ancak ilkökul terk ve okur yazar olmayan ebeveyn grupları birleştirilip ilkökul mezunu ve altı olarak sınıflandırılmıştır. Siber mağdur ve kontrol grupları arasında annelerin eğitim düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.654$) İki grup arasında babaların eğitim düzeyi açısından da istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.42$)

Tablo 11: Grupların Anne ve Babaların Eğitim Düzeyi Açısından Karşılaştırılması

Anne Eğitim Düzeyi	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
İlkökul mezunu ve altı	9 (%21.4)	13 (%31.0)	22 (%26.2)	1.6	0.654
Ortaokul mezunu	10 (%23.8)	11 (26.2)	21 (%25.0)		
Lise mezunu	12 (%28.6)	8 (19.0)	20 (%23.8)		
Üniversite mezunu	11 (%26.2)	10 (23.8)	21 (%25.0)		
Baba Eğitim Düzeyi	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
İlkökul mezunu ve altı	7 (%16.7)	13 (%31.0)	20 (%23.8)	2.8	0.42
Ortaokul mezunu	10 (%23.8)	8 (%19.0)	18 (%21.4)		
Lise mezunu	13 (%31.0)	13 (%31.0)	26 (%31.0)		
Üniversite mezunu	12 (%28.6)	8 (%19.0)	20 (%23.8)		

Pearson ki kare testi

5.1.12 Anne ve Babaların Çalışma Durumu

Siber mağdur ve kontrol grupları, annelerin çalışma durumu açısından karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.121$). Siber mağdur gruptaki annelerin %50'sinin ($n=21$), kontrol grubundaki annelerin %33.3'ünün ($n=14$) çalışıyor olduğu görülmüştür.

Siber mağdur ve kontrol grupları, babaların çalışma durumu açısından karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=1.0$). Her iki grupta da babaların %88.1'inin ($n=37$) çalışıyor olduğu görülmüştür.

Tablo 12: Grupların Anne ve Babaların Çalışma Durumları Açısından Karşılaştırılması

	Siber Mağdur ($n=42$)	Kontrol ($n=42$)	Toplam ($n=84$)	X^2	p
Anne çalışıyor	21 (%50.0)	14 (%33.3)	35 (%41.7)	2.4	0.121
Baba çalışıyor	37 (%88.1)	37 (%88.1)	74 (%88.1)	0.0	1.0

Pearson ki kare testi

5.1.13 Gelir Durumu

Katılımcılar ailelerinin aylık gelir durumunu 4500 tl altını düşük, 4500-7500 tl arasını orta, 7500 tl üstünü yüksek olacak şekilde değerlendirmişlerdir. Gelir durumu Ağustos 2021 asgari ücret düşünülerek kategorilere ayrılmıştır. İki grup arasında gelir durumu açısından anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.633$).

Tablo 13: Grupların Aylık Gelir Durumlarının Karşılaştırılması

Gelir Durumu	Siber Mağdur ($n=42$)	Kontrol ($n=42$)	Toplam ($n=84$)	X^2	P
Düşük	12 (%28.6)	11 (%26.2)	23 (%27.4)	0.9	0.633
Orta	19 (%45.2)	16 (%38.1)	35 (%41.7)		
Yüksek	11 (%26.2)	15 (%35.7)	26 (%31.0)		

Pearson ki kare testi

5.1.14 Mevcut Psikiyatrik Tanılar

Her iki grupta yer alan ergenlerle yarı yapılandırılmış psikiyatrik görüşme (K-SADS-PL DSM-5) yapılarak mevcut eksen I psikiyatrik tanıları değerlendirilmiştir. Katılımcıların %29.8'inde (n=25) Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, %25'inde (n=21) Major Depresif Bozukluk, %22.6'sında (n=19) Sosyal Anksiyete Bozukluğu, %13.1'inde (n=11) Yaygın Anksiyete Bozukluğu ve %13.1'inde (n=11) Özgül Öğrenme Bozukluğu tanıları tespit edilmiştir. Katılımcıların %10.7'si (n=9) herhangi bir tanı almamıştır.

Siber mağdur grupta % 40.5 (n=17) ile Major Depresif Bozukluk, kontrol grubunda %31 (n=13) ile Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu en çok saptanan tanıdır. Siber mağdur grupta %28.6 (n=12) ile Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, kontrol grubunda %23.8 (n=10) ile Sosyal Anksiyete Bozukluğu ikinci en sık saptanan tanıdır. Siber mağdur ve kontrol grupları istatistiksel açıdan karşılaştırıldığında Major Depresif Bozukluk ve Özgül Öğrenme Bozukluğu tanıları için gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0.001$, $p=0.024$). Geri kalan psikiyatrik hastalıklar açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. Saptanan psikiyatrik tanılar ve mevcut p değerleri Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Grupların Psikiyatrik Tanılar Açısından Karşılaştırılması

Mevcut Psikiyatrik Tanılar	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Major Depresif Bozukluk	17 (%40.5)	4 (%9.5)	21 (%25.0)	10.7	0.001¹
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu	12 (%28.6)	13 (%31.0)	25 (%29.8)	0.05	0.811 ¹
Sosyal Anksiyete Bozukluğu	9 (%21.4)	10 (%23.8)	19 (%22.6)	0.07	0.794 ¹
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	7 (%16.7)	4 (%9.5)	11 (%13.1)	0.9	0.332 ¹
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	5 (%11.9)	0 (%0.0)	5 (%6.0)		0.055 ²
Özgül Öğrenme Bozukluğu	2 (%4.8)	9 (%21.4)	11 (%13.1)	5.1	0.024¹
Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu	2 (%4.8)	1 (%2.4)	3 (%3.6)	0.00	1.00 ²
Davranım Bozukluğu	2 (%4.8)	0 (%0.0)	2 (%2.4)		0.494 ²
Yeme Bozukluğu	2 (%4.8)	0 (%0.0)	2 (%2.4)		0.494 ²
Obsesif Kompulsif Bozukluk	1 (%2.4)	2 (%4.8)	3 (%3.6)	0.0	1.00 ²
Cinsel Kimlik Disforisi	1 (%2.4)	0 (%0.0)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Tik Bozukluğu	1 (%2.4)	0 (%0.0)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Yas	0 (%0.0)	1 (%2.4)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Panik Bozukluk	0 (%0.0)	1 (%2.4)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Agorafobi	0 (%0.0)	1 (%2.4)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Kekemelik	0 (%0.0)	1 (%2.4)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²
Enkoprezis	0 (%0.0)	1 (%2.4)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²

¹Pearson ki kare testi, ² Fisher'in kesin testi

Siber mağdur grupta 3 kişi (%7.1) , kontrol grubunda 6 kişi (%4.5) herhangi bir psikiyatrik tanı almamıştır. Siber mağdur grupta 23 kişi (%54.8), kontrol grubunda 12 kişi (%28.6) birden fazla psikiyatrik tanıyı karşılamaktadır. İki grup, en fazla bir psikiyatrik tanısı olanlar ile komorbiditeler ile birden fazla psikiyatrik tanısı olanlar açısından karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.015).

Tablo 15: Grupların Psikiyatrik Tanı Sayısı Açısından Karşılaştırılması

Tanı Alma Durumları	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
En fazla bir tanı alan	19 (%45.2)	30 (%71.4)	49 (%58.3)	5.9	0.015
Birden fazla tanı alan	23 (%54.8)	12 (%28.6)	35 (%41.7)		

Pearson ki kare testi

5.1.15 Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %23.8'i (n=10) sigara kullanmaktayken kontrol grubunda sigara kullanan yoktu. Siber mağdur ve kontrol grupları sigara kullanımı açısından karşılaştırıldığında, siber mağdur grupta anlamlı düzeyde daha fazla sigara kullanımı saptanmıştır (p=0.001).

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %16.7'si (n=7), kontrol grubundaki katılımcıların %7.1'i (n=3) alkol kullanmaktadır. Siber mağdur ve kontrol grupları alkol kullanımı açısından karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı fark saptanmamıştır (p=0.178).

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %4.8'i (n=2) madde kullandığını bildirmiştir. Kontrol grubunda ise madde kullanan yoktu. Siber mağdur ve kontrol grupları madde kullanımı açısından karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı fark saptanmamıştır (p=0.494).

Tablo 16: Grupların Sigara, Alkol ve Madde Kullanımlarına Göre Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Sigara Kullanımı	10 (%23.8)	0 (%0.0)	10 (%11.9)	11.3	0.001¹
Alkol Kullanımı	7 (%16.7)	3 (%7.1)	10 (%11.9)	1.8	0.178 ¹
Madde Kullanımı	2 (%4.8)	0 (%0.0)	2 (%2.4)		0.494 ²

¹ Pearson ki kare testi, ² Fisher'in kesin testi

5.1.16 Tıbbi Özgeçmiş

Katılımcıların kronik hastalık, ameliyat ve kaza öyküsü tıbbi özgeçmiş başlığı altında ele alınmıştır. Siber mağdur ve kontrol grupları arasında kronik hastalık ($p=0.157$), ameliyat öyküsü ($p=0.794$) ve kaza öyküsü ($p=0.131$) bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır.

Tablo 17: Grupların Tıbbi Özgeçmişlerinin Karşılaştırılması

Tıbbi Özgeçmiş	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Kronik hastalık	16 (38.1)	10 (23.8)	26 (31.0)	2.0	0.157
Ameliyat öyküsü	9 (21.4)	10 (23.8)	19 (22.6)	0.07	0.794
Kaza öyküsü	9 (21.4)	4 (9.5)	13 (15.5)	2.2	0.131

Pearson ki kare testi

5.1.17 Ailede Psikiyatrik Hastalık

Çalışmamıza katılan gruplar annede, babada, kardeşte ve akrabalara psikiyatrik hastalık öyküsü olup olmamasına göre karşılaştırılmıştır. Siber mağdur grupta annelerin %26.2'sinin ($n=11$), kontrol grubunda %16.7'sinin ($n=7$) psikiyatrik hastalık öyküsünün olduğu tespit edilmiştir. İki grup arasında annede psikiyatrik hastalık öyküsü açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.287$).

Siber mağdur grupta babaların %11.9'unun ($n=5$), kontrol grubunda %7.1'inin ($n=3$) psikiyatrik hastalık öyküsünün olduğu tespit edilmiştir. İki grup arasında babada psikiyatrik hastalık öyküsü açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.713$).

Siber mağdur grupta kardeşlerin %22.9'unun ($n=8$), kontrol grubunda %14.7'sinin ($n=5$) psikiyatrik hastalık öyküsünün olduğu tespit edilmiştir. İki grup arasında kardeşte psikiyatrik hastalık öyküsü açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.387$).

Siber mağdur grupta akrabaların %47.6'sının ($n=20$), kontrol grubunda %28.6'sının ($n=12$) psikiyatrik hastalık öyküsünün olduğu tespit edilmiştir. İki grup arasında akrabalarda psikiyatrik hastalık öyküsü açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.072$).

Tablo 18: Grupların Ailede Psikiyatrik Hastalık Yönünden Karşılaştırılması

Ailede Psikiyatrik Hastalık	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Annede Psikiyatrik Hastalık Öyküsü	11 (%26.2)	7 (%16.7)	18 (%21.4)	1.1	0.287 ¹
Babada Psikiyatrik Hastalık Öyküsü	5 (%11.9)	3 (%7.1)	8 (%9.5)		0.713 ²
Kardeşte Psikiyatrik Hastalık Öyküsü	8 (%22.9)	5 (%14.7)	13 (%18.8)	0.7	0.387 ¹
Akrabalarda Psikiyatrik Hastalık Öyküsü	20 (%47.6)	12 (%28.6)	32 (%38.1)	3.2	0.072 ²

¹ Pearson ki kare testi , ² Fisher'in kesin testi

5.1.18 Psikotrop İlaç Kullanımı

Katılımcıların psikotrop ilaç kullanıp kullanmadıkları değerlendirildiğinde, siber mağdur grupta psikotrop ilaç kullanımı kontrol grubuna kıyasla anlamlı yüksek bulunmuştur (p=0.001).

Tablo 19: Grupların Psikotrop İlaç Kullanımlarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Psikotrop İlaç Kullanımı Var	35 (%83.3)	21 (%50.0)	56 (%66.7)	11.8	0.001

Pearson ki kare testi

5.1.19 İntihar Girişim Öyküsü ve İntihar Düşünceleri

Siber mağdur grupta %38.1 (n=16), kontrol grubunda %9.5 (n=4) oranında intihar girişim öyküsü saptanmıştır. İki grup arasında intihar girişim öyküsü bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur (p=0.002).

Tablo 20: Grupların İntihar Girişim Öykülerine Göre Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
İntihar Girişim Öyküsü Var	16 (%38.1)	4 (%9.5)	20 (%23.8)	9.4	0.002

Pearson ki kare testi

Çalışmamıza katılan katılımcılara intihar düşüncelerini değerlendirmek amacıyla “intihar düşünceleri, ölme isteği, hayattan bıkmama, hiçbiri” seçeneklerinden oluşan “intihar düşünceleri ve davranışı ile ilişkili olarak şu anda sizin için hangisi doğrudur?” sorusu yöneltilmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %21.4’ü (n=9), kontrol grubundaki katılımcıların %52.4’ü (n=22) “hiçbiri” seçeneğini işaretleyerek intihar düşünceleri, hayattan bıkmama veya ölme isteklerinin olmadığını belirtmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların % 16.7’si (n=7) “intihar düşünceleri” seçeneğini işaretlemiştir. Kontrol grubunda “intihar düşünceleri” seçeneğini işaretleyen katılımcı olmamıştır. Siber mağdur ve kontrol grubu arasında intihar düşünceleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiş olup p değerleri Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Grupların İntihar Düşüncelerine Göre Karşılaştırılması

İntihar Düşünceleri	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X²	p
Hiçbiri	9 (%21.4)	22 (%52.4)	31 (%36.9)	8.64	0.003
Hayattan bıkmama	18 (%42.9)	18 (%42.9)	36 (%42.9)	0.0	1.0
Ölme isteği	8 (%19.0)	2 (%4.8)	10 (%11.9)	4.08	0.043
İntihar düşünceleri	7 (%16.7)	0 (%0.0)	7 (%8.3)	7.63	0.006

Pearson ki kare testi

5.2 Teknoloji, İnternet ve Sosyal Medya Kullanımıyla İlişkili Bulgular

5.2.1 İnternet ve Teknolojik Aletlere Erişebilirlik Durumu

Çalışmamızdaki katılımcıların internet ve teknolojik aletlere erişebilirlik durumları incelenmiştir. Siber mağdur ve kontrol gruplarındaki ergenlerin %97.6’sının (n=41;n=41) evlerinde internet bağlantısı olduğu saptanmıştır (p=1.0). Siber mağdur gruptaki ergenlerin evinde bilgisayar bulunması (p=0.003), kendisine ait bilgisayarının olması (p=0.005), odasında bilgisayar bulunması (p=0.002), kendisine ait akıllı telefon bulunması (p=0.002), akıllı telefonunda internet bulunması (0.001) oranları kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. İki grup arasında kendisine ait tablet olması açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır (p=0.512).

Tablo 22: Grupların İnternet ve Teknolojik Aletlere Erişebilirlik Durumlarının Karşılaştırılması

		Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Evde internet	Var	41 (%97.6)	41 (%97.6)	82 (%97.6)	0.0	1.00 ²
	Yok	1 (%2.4)	1 (%2.4)	2 (%2.4)		
Evde bilgisayar	Var	39 (%92.9)	28 (%66.7)	67 (%79.8)	8.9	0.003¹
	Yok	3 (%7.1)	14 (%33.3)	17 (%20.2)		
Kendisine ait bilgisayar	Var	27 (%64.3)	14 (%33.3)	41 (%48.8)	8.0	0.005¹
	Yok	15 (%35.7)	28 (%66.7)	43 (%51.2)		
Odasında bilgisayar	Var	26 (%61.9)	12 (%28.6)	38 (%45.2)	9.4	0.002¹
	Yok	16 (%38.1)	30 (%71.4)	46 (%54.8)		
Kendisine ait akıllı telefon	Var	42 (%100.0)	31 (%73.8)	73 (%86.9)	13.7	< 0.001¹
	Yok	0 (%0.0)	10 (%23.8)	10 (%11.9)		
Akıllı telefonunda internet	Var	41 (%97.6)	30 (%71.4)	71 (%84.5)	11.0	0.001¹
	Yok	1 (%2.4)	12 (%28.6)	13 (%15.5)		
Kendisine ait tablet	Var	18 (%42.9)	21 (%50.0)	39 (%46.4)	0.4	0.512 ¹
	Yok	24 (%57.1)	21 (%50.0)	45 (%53.6)		

¹ Pearson ki kare testi, ² Fisher'in kesin testi

5.2.2 İnternet Kullanım Süresi

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %11.9'unun (n=5), kontrol grubundaki katılımcıların %57.1'inin (n=24) günde 3 saatten az internet kullandığı bulunmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %26.2'sinin (n=11) günde 8 saatten fazla internet kullandığı tespit edilirken kontrol grubunda 8 saatin üzerinde internet kullanan katılımcı yoktur. Siber mağdur ve kontrol grupları günlük internet kullanım süresine göre kıyaslandığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Tablo 23'te internet kullanım süreleriyle ilgili sayı, yüzde ve p değerleri verilmiştir.

Tablo 23: Grupların İnternet Kullanım Sürelerine Göre Karşılaştırılması

İnternet Saati	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	P
Günde 3 saatten az	5 (%11.9)	24 (%57.1)	29 (%34.5)	19.01	< 0.001
Günde 3-5 saat	11 (%26.2)	13 (%31.0)	24 (%28.6)	0.23	0.629
Günde 5-8 saat	15 (%35.7)	5 (%11.9)	20 (%23.8)	6.56	0.01
Günde 8 saatten fazla	11 (%26.2)	0 (%0.0)	11 (%13.1)	12.65	< 0.001

Pearson ki kare testi

5.2.3 İnternet Kullanımına Başlama Yaşı

Siber mağdur grupta internet kullanımına başlama yaşı ortalaması 8.8 ± 2.3 iken kontrol grubunda internet kullanımına başlama yaşı ortalaması 10.2 ± 1.9 bulunmuştur. İki grup arasında internet kullanımına başlama yaşı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0.006$).

Tablo 24: Grupların İnternet Kullanımına Başlama Yaşlarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	t	p
İnternet Kullanmaya Başlama Yaşı, Ortalama $\pm$ SS	8.8 ± 2.3	10.2 ± 1.9	9.5 ± 2.2	2.8	0.006

Bağımsız örneklem t testi

5.2.4 İnternet Kullanım Amacı

Çalışmamızdaki katılımcılara interneti hangi amaçlarla kullandıkları sorulmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların % 90.5'i ($n=38$), kontrol grubundaki katılımcıların %83.3'ü ($n=35$) interneti en çok sosyal medya amacıyla kullandığını belirtmiştir. Siber mağdur ve kontrol grubundaki katılımcıların %88.1 ($n=37$) ve %81 ($n=34$) oranlarıyla ikinci sıklıkta medya amacıyla interneti kullandığı bulunmuştur. İki grup arasında internet kullanım amaçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır. Tablo 25'te internet kullanım amaçları ve p değerleri verilmiştir.

Tablo 25: Grupların İnternet Kullanım Amacına Göre Karşılaştırılması

İnternet Kullanım Amacı	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Sosyal medya	38 (%90.5)	35 (%83.3)	73 (%86.9)	0.9	0.332 ¹
Medya	37 (%88.1)	34 (%81.0)	71 (%84.5)	0.8	0.365 ¹
Çevrim içi oyun	26 (%61.9)	26 (%61.9)	52 (%61.9)	0.0	1.0 ¹
Eğitim, ödev	26 (%61.9)	33 (%78.6)	59 (%70.2)	2.8	0.095 ¹
Bilgi arama	24 (%57.1)	25 (%59.5)	49 (%58.3)	0.05	0.825 ¹
Alışveriş	23 (%54.8)	15 (%35.7)	38 (%45.2)	3.0	0.079 ¹
Chat	10 (%23.8)	15 (%35.7)	25 (%29.8)	1.4	0.233 ¹
E-posta	10 (%23.8)	5 (%11.9)	15 (%17.9)	2.0	0.154 ¹
Gazete ve haber	7 (%16.7)	6 (%14.3)	13 (%15.5)	0.09	0.763 ¹
Borsa	2 (%4.8)	1 (%2.4)	3 (%3.6)	0.0	1.0 ²
Bahis	1 (%2.4)	0 (%0.0)	1 (%1.2)	0.0	1.0 ²

¹Pearson ki kare testi, ²Fisher kesin testi

5.2.5 İnternet Kullanım Yeri

Çalışmamızdaki katılımcılara genellikle evde kendi odasında mı yoksa ortak kullanım alanında mı internete girdikleri sorulmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %83.3'ü (n=35), kontrol grubundaki katılımcıların %59.5'i (n=25) kendi odasında internete girdiklerini bildirmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %16.7'si (n=7), kontrol grubundaki katılımcıların %40.5'i (n=17) ortak kullanım alanında internete girdiklerini bildirmiştir. İki grup arasında internet kullanım yeri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır (p=0.016).

Tablo 26: Grupların İnternet Kullanım Yeri Açısından Karşılaştırılması

İnternet Kullanım Yeri	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Kendi odası	35 (%83.3)	25 (%59.5)	60 (%71.4)	5.83	0.016
Ortak kullanım alanı	7 (%16.7)	17 (%40.5)	24 (%28.6)		

Pearson ki kare testi

5.2.6 Sosyal Medya Kullanım Özellikleri

Katılımcıların sosyal medya kullanıp kullanmadıkları değerlendirildiğinde siber mağdur grupta %100 (n=42), kontrol grubunda %76.2 (n=32) oranında sosyal medya kullanımı olduğu saptanmıştır. İki grup karşılaştırıldığında siber mağdur grupta sosyal medya kullanımı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p=0.001).

Tablo 27: Grupların Sosyal Medya Kullanımlarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Sosyal Medya Kullananlar	42 (%100.0)	32 (%76.2)	74 (88.1)	11.3	0.001

Pearson ki kare testi

Siber mağdur gruptaki katılımcıların sosyal medya hesap sayısı ortalaması 3.9 ± 2.1 , kontrol grubundaki katılımcıların sosyal medya hesap sayısı ortalaması 1.9 ± 1.8 saptanmış olup siber mağdur grupta sosyal medya hesap sayısı ortalaması anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (p<0.001).

Tablo 28: Grupların Sosyal Medya Hesap Sayısı Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	t	p
Sosyal Medya Hesap Sayısı, Ortalama $\pm$ SS	3.9 ± 2.1	1.9 ± 1.8	2.9 ± 2.2	4.5	<0.001

Bağımsız örneklem t testi

Siber mağdur ve kontrol grupları sosyal medyada kimliği gizli hesaplarının olup olmamasına göre karşılaştırıldığında, siber mağdur grupta kimliği gizli hesabı olanlar anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (p=0.005).

Tablo 29: Grupların Kimliği Gizli Hesap Kullanımlarının Karşılaştırılması

Kimliği Gizli Hesap	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Var	20 (%47.6)	8 (%19.0)	28 (%33.3)	7.7	0.005
Yok	22 (%52.4)	34 (%81.0)	56 (%66.7)		

Pearson ki kare testi

Siber mağdur ve kontrol grupları sosyal medya kullanım sıklığına göre karşılaştırıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır (p=0.023; p=0.004).

Tablo 30: Grupların Sosyal Medya Kullanım Sıklığına Göre Karşılaştırılması

Sosyal Medya Kullanım Sıklığı	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Günde 1 saatten az	6 (%14.3)	15 (%35.7)	21 (%25.0)	5.14	0.023
Günde 1-3 saat	21 (%50.0)	23 (%54.8)	44 (%52.4)	0.19	0.662
Günde 3 saatten fazla	15 (%35.7)	4 (%9.5)	19 (%22.6)	8.23	0.004

Pearson kıkare testi

5.3 Siber Mağduriyet Yaşanılan Ortamla İlişkili Bulgular

Çalışmamızda katılımcılara hangi çevrim içi ortamlarda siber mağduriyet yaşadıkları sorulmuştur. Sosyal medya ve ağ, anlık mesajlaşma uygulamaları (whatsapp, messenger vb.), çevrim içi oyunlar, chat odaları, forum siteleri, e-mail kullanımı ve diğer seçenekler sunulmuştur. Katılımcıların en çok %61.9 (n=26) oranıyla sosyal medyada, ikinci sıklıkta %54.8 (n=23) oranıyla anlık mesajlaşma uygulamalarında, üçüncü sıklıkta %28.6 (n=12) oranıyla çevrim içi oyunlarda siber mağduriyet yaşadıkları saptanmıştır. Forum siteleri ve diğer ortamlarda siber mağduriyet yaşadığını bildiren katılımcı olmamıştır.

Tablo 31: Siber Mağduriyet Yaşanılan Ortamla İlişkili Bulgular

Siber Mağduriyet Yaşanılan Ortam	n	%
Sosyal medya	26	61.9
Anlık mesajlaşma uygulamaları	23	54.8
Online oyun	12	28.6
Sohbet odası	3	7.1
E mail	3	7.1
Forum siteleri	0	0
Diğer ortam	0	0

5.4 Siber Mağdur Grubun Tahmini Rölatif Riskleri

Siber mağdur ve kontrol grupları, aralarında anlamlı fark oluşturan değişkenlere göre ki kare testi ile karşılaştırılarak tahmini rölatif riskleri (odds ratio) hesaplanmıştır. Kesitsel olarak değerlendirildiğinde siber mağduriyet yaşamış ergenlerde siber mağduriyet yaşamamış ergenlere göre disiplin cezası almanın 5.2 kat ($p=0.01$), zorunlu haller dışında okula devamsızlık yapmanın 5 kat ($p=0.002$), sigara kullanımının 2.3 kat ($p=0.001$), psikotrop ilaç kullanımının 5 kat ($p=0.001$), intihar girişim öyküsünün 5.8 kat ($p=0.002$), evde bilgisayar bulunmasının 6.5 kat ($p=0.003$), kendilerine ait bilgisayarlarının olmasının 3.6 kat ($p=0.005$), odalarında bilgisayar bulunmasının 4 kat ($p=0.002$), sosyal medyada gizli hesap kullanımının 3.8 kat ($p=0.005$), MDB tanısının 6.4 kat ($p=0.001$) daha fazla bildirildiği görülmüştür.

Tablo 32: Grupların Ki Kare Testiyle Karşılaştırılması

Değişkenler	X ²	p	Tahmini Rölatif Risk (%95 güven aralığı)
Disiplin Cezası	6.6	0.01	5.2 (1.3-20.0)
Zorunlu Haller Dışı Devamsızlık	9.6	0.002	5.0 (1.7-14.2)
Sigara Kullanımı	11.3	0.001	2.3 (1.8-3.0)
Psikotrop İlaç Kullanımı	10.5	0.001	5.0 (1.8-13.7)
İntihar Girişim Öyküsü	9.4	0.002	5.8 (1.7-19.5)
Evde Bilgisayar	8.3	0.003	6.5 (1.7-24.8)
Kendisine Ait Bilgisayar	8.0	0.005	3.6 (1.4-8.9)
Odasında Bilgisayar	9.4	0.002	4.0 (1.6-10.1)
Kimliği Gizli Sosyal Medya Hesabı	7.7	0.005	3.8 (1.4-10.3)
MDB	10.7	0.001	6.4 (1.2-21.4)

Pearson ki kare testi

5.5 Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

5.5.1 Siber Mağduriyet Ölçeği Puanları

Kontrol grubundaki siber mağduriyet yaşamamış katılımcılar Siber Mağduriyet Ölçeğindeki sorulara hayır yanıtını vererek 24 puan almışlardır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 48'dir. Siber mağdur gruptaki katılımcılar için Siber Mağduriyet Ölçeğinin ortalaması 31.6 ± 4.6 saptanmıştır. Siber mağdur grupta ölçekten alınan en düşük puan 25, en yüksek puan 44, ortanca değer ise 31 olarak bulunmuştur.

Tablo 33: Siber Mağdur Grup İçin Siber Mağduriyet Ölçeği Puanları

	Ortalama $\pm$ SS	Medyan	Min	Max
Siber Mağduriyet Ölçeği Puanı	31.6 ± 4.6	31	25	44

5.5.2 Grupların İnternet Bağımlılığı Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

İki gruptaki katılımcıların İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ) toplam puanları karşılaştırıldığında siber mağdur grupta, kontrol grubuna göre anlamlı daha yüksek İnternet Bağımlılığı Ölçeği puanı saptanmıştır ($p<0.001$).

Tablo 34: Grupların İnternet Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	t	p
İnternet Bağımlılığı Ölçek Puanı, Ortalama $\pm$ SS	42.3 $\pm$ 14.9	26.2 $\pm$ 13.7	5.1	<0.001

Bağımsız örneklem t testi

5.5.3 Grupların Riskli İnternet Kullanımlarının Karşılaştırılması

Katılımcıların doldurduğu İnternet Bağımlılığı Ölçeğine göre ölçekten 49 puan ve altında alanlar normal internet kullanıcısı, 50-79 puan alanlar riskli internet kullanıcısı olarak belirlenmiştir. Ölçekten 80 ve üzerinde puan alan olmadığı için katılımcılar arasında internet bağımlısı bulunmamaktaydı.

Siber mağdur grupta riskli internet kullanımı %26.2 (n=11) olup bu oran kontrol grubunda %7.1 (n=3) bulunmuştur. Siber mağdur ve kontrol grupları riskli internet kullanımı açısından karşılaştırıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0.019$).

Tablo 35: Grupların Riskli İnternet Kullanımlarına Göre Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Riskli internet kullanımı	11 (%26.2)	3 (%7.1)	14 (%16.7)	5.5	0.019
Normal internet kullanımı	31 (%73.8)	39 (%92.9)	70 (%83.3)		

Pearson ki kare testi

5.5.4 Grupların Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Siber mağdur grupta Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) puan ortalaması 25.5 ± 10.3 , kontrol grubunda 14.3 ± 8.4 saptanmıştır. İki grup arasında Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği toplam puan ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır ($p < 0.001$).

Tablo 36: Grupların Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	t	p
Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, Ortalama $\pm$ SS	25.5 ± 10.3	14.3 ± 8.4	20 ± 11.9	5.4	<0.001

Bağımsız örneklem t testi

5.5.5 Grupların Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği (ÇATÖ)'ne göre her iki grupta Somatik Belirti ve Panik Bozukluk, Yaygın Anksiyete Bozukluğu, Ayrılık Anksiyete Bozukluğu, Sosyal Anksiyete Bozukluğu ve Okul Fobisi alt ölçek puanları ve toplam puan hesaplanmıştır.

Siber mağdur grupta ÇATÖ puan ortalaması 44.8 ± 18.0 , kontrol grubunda 29.4 ± 17.1 saptanmış olup iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < 0.001$). Siber mağdur grupta; Somatik Belirti ve Panik Bozukluk ($p < 0.0019$), Yaygın Anksiyete Bozukluğu ($p < 0.001$), Okul Fobisi ($p < 0.001$) alt ölçek puan ortalamaları kontrol grubuna göre anlamlı daha yüksek saptanmıştır.

Tablo 37: Grupların Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

ÇATÖ	Siber Mağdur Ortalama $\pm$ SS	Kontrol Ortalama $\pm$ SS	t	p
Somatik Belirti ve Panik Bozukluk	13.3 $\pm$ 7.6	7.02 $\pm$ 5.9	4.2	<0.001
Yaygın Anksiyete Bozukluğu	12.4 $\pm$ 5.4	7.8 $\pm$ 5.0	4.0	<0.001
Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu	6.0 $\pm$ 3.5	5.1 $\pm$ 3.7	1.0	0.316
Sosyal Anksiyete Bozukluğu	9.3 $\pm$ 3.7	8.0 $\pm$ 4.3	1.5	0.137
Okul Fobisi	3.5 $\pm$ 2.1	1.4 $\pm$ 1.5	5.1	<0.001
Toplam Puan	44.8 $\pm$ 18.0	29.4 $\pm$ 17.1	4.0	<0.001

Bağımsız örneklem t testi

5.5.6 Grupların İnternet Aile Stillerinin Karşılaştırılması

Siber mağdur gruptaki ergenlerin en çok %38.1 (n=16) oranıyla müsamahakar ve ihmalkar internet aile stillerine sahip olduğu saptanmıştır. Kontrol grubundaki ergenlerin ise en çok % 50 (n=21) oranıyla müsamahakar internet aile stiline sahip olduğu saptanmıştır. Siber mağdur ve kontrol grupları internet aile stillerine göre karşılaştırıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (p=0.394).

Tablo 38: Grupların İnternet Aile Stillerinin Karşılaştırılması

İnternet Aile Stili	Siber Mağdur (n=42)	Kontrol (n=42)	Toplam (n=84)	X ²	p
Demokratik	8 (%19.0)	8 (%19.0)	16 (%19.0)	2.9	0.394
Otoriter	2 (%4.8)	0 (%0.0)	2 (%2.4)		
Müsamahakar	16 (%38.1)	21 (%50.0)	37 (%44.0)		
İhmalkar	16 (%38.1)	13 (%31.0)	29 (%34.5)		

Pearson ki kare testi

5.5.7 Grupların Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

Puanlarının Karşılaştırılması

6-18 yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ/6-18) hem siber mağdur hem de kontrol gruplarındaki katılımcıların ebeveynleri tarafından doldurulmuştur ve ölçekteki bulguların ASEBA [Achenbach System of Empirically Based Assessment (Achenbach Ampirik Temelli Değerlendirme Sistemi)] sistemine girilmesiyle Problem Davranışlar alt ölçek, İç Yönelim, Dışa Yönelim ve Toplam Sorun puanları hesaplanmıştır.

ÇDDÖ puanlarının karşılaştırılması sonucunda; siber mağdur grupta kontrol grubuna kıyasla Somatik Yakınmalar, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Düşünce Sorunları alt ölçek puanları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır. Ayrıca İç Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları da siber mağdur grupta istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Anksiyete/Depresyon, Sosyal İç Dönüklük, Sosyal Sorunlar, Dikkat Sorunları alt ölçek puanlarında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Tablo 39'da katılımcıların ÇDDÖ ölçek skorları açısından karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 39: Grupların ÇDDÖ Alt Ölçek Puanlarına Göre Karşılaştırılması

ÇDDÖ/6-18	Siber Mağdur Ortalama $\pm$ SS	Kontrol Ortalama $\pm$ SS	t	p
Anksiyete/Depresyon	66.5 $\pm$ 8.6	62.9 $\pm$ 10.2	1.7	0.088
Sosyal İçe Dönüklük	68.2 $\pm$ 9.2	64.3 $\pm$ 12.0	1.7	0.093
Somatik Yakınmalar	66.1 $\pm$ 10.8	58.0 $\pm$ 8.3	3.8	<0.001
Kurallara Karşı Gelme	58.0 $\pm$ 7.5	53.2 $\pm$ 4.1	3.5	0.001
Saldırgan Davranışlar	60.5 $\pm$ 9.1	56.3 $\pm$ 6.6	2.4	0.018
Sosyal Sorunlar	63.7 $\pm$ 8.4	61.2 $\pm$ 7.1	1.4	0.146
Düşünce Sorunları	64.5 $\pm$ 8.7	58.5 $\pm$ 8.2	3.2	0.002
Dikkat Sorunları	63.8 $\pm$ 9.6	61.2 $\pm$ 7.4	1.4	0.167
İçe Yönelim Sorunları	68.5 $\pm$ 7.6	62.2 $\pm$ 9.8	3.2	0.002
Dışa Yönelim Sorunları	58.5 $\pm$ 9.7	52.4 $\pm$ 9.1	2.9	0.004
Toplam Sorun	65.1 $\pm$ 7.9	59.5 $\pm$ 7.6	3.2	0.002

Bağımsız örneklem t testi

5.5.8 Siber Mağdur Gruptaki Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu

Siber Mağdur gruptaki katılımcıların (n=42) Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarıyla Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının korelasyonunu değerlendirmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Siber Mağduriyet Ölçeği puanları ile Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeğinin Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu alt ölçek puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon saptanmıştır.

Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarıyla Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeğinin Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu dışındaki alt ölçek puanları arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır.

Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği Toplam Puanları arasında anlamlı korelasyon bulunmamıştır. Ayrıntılı olarak r ve p değerleri Tablo 40'ta verilmiştir.

Tablo 40: Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeği, Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu

		İBO	ÇDÖ	ÇATÖ Toplam	ÇATÖ SB-PB	ÇATÖ YAB	ÇATÖ AAB	ÇATÖ SAB	ÇATÖ OF
SMÖ	r	0.21	0.24	0.27	0.18	0.29	0.37	0.05	0.16
	p	0.178	0.114	0.078	0.23	0.056	0.016	0.741	0.283

5.5.9 Siber Mağdur Grupta Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu

Siber Mağdur gruptaki katılımcıların (n=42) Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Alt Ölçek Puanlarının korelasyonunu değerlendirmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeğinin Anksiyete/Depresyon, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Dikkat Sorunları alt ölçek puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon saptanmıştır.

Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği İçerik Sorunları alt ölçek puanı arasında anlamlı korelasyon saptanmazken; Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları ile arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon tespit edilmiştir. Ayrıntılı olarak r ve p değerleri Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41: Siber Mağduriyet Ölçeği Puanlarıyla Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının Korelasyonu

	SMÖ	
	r	p
ÇDDÖ Anksiyete/Depresyon	0.32	0.036
ÇDDÖ Sosyal İçer Dönüklük	0.13	0.396
ÇDDÖ Somatik Yakınmalar	0.18	0.254
ÇDDÖ Kurallara Karşı Gelme	0.34	0.028
ÇDDÖ Saldırgan Davranışlar	0.38	0.014
ÇDDÖ Sosyal Sorunlar	0.20	0.197
ÇDDÖ Düşünce Sorunları	0.15	0.337
ÇDDÖ Dikkat Sorunları	0.42	0.005
ÇDDÖ İçer Yönelim Sorunları	0.28	0.067
ÇDDÖ Dışa Yönelim Sorunları	0.38	0.014
ÇDDÖ Toplam Sorun	0.35	0.023

6. TARTIŞMA

6.1 Sosyodemografik Veriler, Bireysel ve Ailesel Özellikler

Çalışmamızda, siber mağduriyet yaşamış ve yaşamamış ergenlerin internet kullanım özelliklerinin, ruhsal sorunlarının ve aile stillerinin incelenmesi ve birbirleriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu çalışmaya 12-17 yaşlarında 42 siber mağduriyet yaşamış ve 42 siber mağduriyet yaşamamış ergen katılmıştır. Sonuçlar bilimsel literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Bu çalışmada siber mağdur grupta yaş ortalaması 14.7 ± 1.4 , kontrol grubunda 14.3 ± 1.4 olarak saptanmış olup iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Literatürde yaş ve siber mağduriyet ilişkisine yönelik karışık sonuçlar vardır. Bazı çalışmalar yaş ve siber mağduriyet arasında ilişki olmadığını bildirirken [83, 48, 180, 24] bazı çalışmalar yaş ile siber mağduriyet arasında ilişki bulmuştur. Örneğin bir çalışmada yaş artışı ile siber mağduriyet riskinin arttığı gösterilmiştir [181]. Başka bir çalışmada ise 12-15 yaş arasındaki ergenlerin daha büyük yaşlardaki ergenlere göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları gösterilmiştir [22]. ABD'de Kowalski ve Limber (2007), 14 yaşındaki öğrencilerin daha küçük öğrencilere göre siber zorbalığa uğrama olasılığının daha yüksek olduğunu saptamıştır [27]. İspanya'da Ortega ve arkadaşlarının çalışmasında (2009), 14-15 yaş aralığındaki ergenlerin siber zorbalığa karşı daha savunmasız olduğu bulunmuştur [182]. Bu bulgular, ergenlerin ortaokul sonu ve lisenin ilk yıllarında siber mağduriyete diğer yaş gruplarına göre daha duyarlı olabileceğini düşündürmektedir. Çalışmamızda iki grup arasında yaş ortalamaları açısından fark bulunmasa da siber mağdur gruptaki yaş ortalamasının çalışmalarda belirtilen yaş aralıklarına uygun olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda iki grup arasında fark olmaması ise yaş aralığının dar olması (12-17 yaş), günümüzde her yaş grubu için ergenlerin internet erişiminin kolay olması ile ilişkili olabilir.

Bu çalışmada siber mağdur grup 29 kız (%69.0), 12 erkek (%31) olarak dağılırken kontrol grubu 25 kız (%59.5), 17 erkek (%40.5) olarak dağılmıştır; ancak iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır. Literatürde siber mağduriyette cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan araştırmalarda tutarlı bulgular yoktur. Bazı çalışmalarda siber mağduriyet yaşayan gençlerde cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır [24, 109, 183]. Bizim çalışmamızda olduğu gibi kız cinsiyette siber mağduriyetin daha sık görüldüğünü bildiren çalışmalar da vardır [2,184,185]. Ancak bazı çalışmalarda ise erkeklerde siber mağduriyetin daha yaygın olduğu

gösterilmiştir [10, 53]. Çalışmalardaki tutarsız sonuçların; farklı örneklem büyüklüklerine, metodolojik farklılıklara, ergenlerin internet kullanım alışkanlıklarındaki farklılıklara ve kültürel özelliklere bağlı olabileceği düşünülmüştür.

Çalışmamızda siber mağdur gruptaki katılımcıların %71.4'ünün (n=30), kontrol grubundaki katılımcıların ise %57.1'inin (n=24) liseye devam ettikleri saptanmıştır. Siber mağdur grubun daha çok lise öğrencilerinden oluşması; ortaokul öğrencilerine göre lise öğrencilerinde siber mağduriyetin daha yaygın olduğunu bildiren araştırma sonuçlarıyla uyumludur [22, 185, 186].

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %85.7'sinin (n=36), kontrol grubundaki katılımcıların %90.5'inin (n=38) devlet okuluna gittiği saptanmıştır. Bu bulgu, özel veya devlet okuluna gitmenin siber mağduriyet üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını bildiren araştırma sonuçlarıyla uyumludur [187,188]. Bununla birlikte bazı çalışmalarda özel okula giden gençlerde [189, 190], bazı çalışmalarda ise devlet okuluna giden gençlerde siber mağduriyet riskinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir [69, 191].

Çalışmamızda siber mağdur ve kontrol grubunda liseye devam eden katılımcıların lise türü dağılımlarının benzer olduğu görülmüştür. Çalışmamızda Fen lisesine ve Açık Öğretim Lisesine devam eden katılımcı yoktu. Siber mağdur grupta 23 kişi, kontrol grubunda 18 kişi Anadolu Lisesine; siber mağdur grupta 6 kişi, kontrol grubunda 5 kişi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine devam etmekteydi. Lise türü ile siber mağduriyet arasında farklılık olmadığı sonucuna ulaşan [58,192] çalışmalar, bulgumuzu destekler niteliktedir.

Siber mağdur gruptaki katılımcıların %47.6'sı (n=20), kontrol grubundaki katılımcıların %73.8'i (n=31) ders başarılarını iyi olarak tanımlamıştır. Siber mağduriyet yaşamamış ergenlerin ders başarıları siber mağduriyet yaşamış ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sonuçlarımızla uyumlu olarak siber mağduriyetin düşük akademik performans ile ilişkili olduğunu bildiren pek çok çalışma vardır [109, 180, 183, 193, 194].

Çalışmamızda siber mağdur gruptaki katılımcıların %45.2'sinin (n=19) kontrol grubundaki katılımcıların %14.3'ünün (n=6) zorunlu haller dışında okula devamsızlık yaptıkları saptanmıştır. Siber mağdur grubun okula devamı anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Tokunaga (2010), siber mağdurların düşük akademik performans sergilemenin

yanında okula devamsızlık oranlarının da yüksek olduğunu belirtmiştir [180]. Benzer şekilde Beran ve arkadaşları (2007) da siber mağduriyetin okuldan kaçma ve okula devamsızlıkla ilgili olduğunu bildirmiştir [109]. Siber mağdurların içe ve dışa yönelim sorunları gibi birtakım ruhsal sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Buelga ve arkadaşları (2014) siber mağdurların daha az sosyal desteğe sahip olduklarını, daha fazla yalnız hissettiklerini belirtmiştir [195]. Siber mağduriyet; derse odaklanmayı zorlaştırabilir, akademik özgüveni düşürebilir, akran ilişkilerine zarar verebilir. Bunların sonucunda okula bağlılık azalabilir ve ders başarısı düşebilir.

Çalışmamızda siber mağdur gruptaki katılımcıların %28.6'sı (n=12), kontrol grubundaki katılımcıların %7.1'i (n=3) disiplin cezası almıştır. Siber mağdur grupta disiplin cezası alma anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Michelle'in çalışmasında (2015) siber mağdurların daha fazla disiplin cezası aldığı bulunması, bulgumuzu destekler niteliktedir [196]. Siber mağdurların okuldaki davranış problemlerinin, akran ilişkilerindeki zorlukların, okuldan kaçma girişimlerinin disiplin cezası almalarına sebep olabileceği düşünülmüştür.

Bir gruba ait hissetme, karşılıklı ilişki kurabilme, sosyal yetkinlik, akran kabulü ergenlik döneminde ruhsal iyilik haliyle yakından ilişkilidir [197]. Akran ilişkileri; sosyal becerileri öğrenmek için ortam sağlamak, özgüveni geliştirmek, duygusal destek için kaynak sağlamak, farklı ilişki türlerini deneyimlemek için ortam sunmak gibi birçok önemli gelişimsel işleve hizmet etmektedir [198]. Çalışmamızdaki katılımcıların arkadaş ilişkilerine bakıldığında siber mağdur gruptaki katılımcıların %54.8'inin (n=23), kontrol grubundaki katılımcıların %85,7'sinin (n=36) arkadaş ilişkilerini iyi olarak tariflediği bulunmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların arkadaş ilişkileri anlamlı düzeyde daha kötü bulunmuştur. Japonya'da lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada siber mağdurların, mağdur olmayanlara göre daha az sınıf arkadaşı olduğu bulunmuştur [199]. Başka çalışmalarda da siber mağdurların daha az sayıda arkadaşlarının olduğu ve algılanan akran desteğinin daha az olduğu vurgulanmıştır [30, 195, 200]. Akran ilişkilerinin kötü olması, ergenleri siber zorbaların hedefi haline getirebileceği gibi siber mağduriyet sonrası oluşan yalnızlık hissi, özgüven düşüklüğü gibi ruhsal sorunlar da akran ilişkilerinin bozulmasına yol açabilir. Çalışmamızın sonuçlarının bu çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermesi dikkate değerdir. Sonuç olarak iyi arkadaş ilişkilerinin siber mağduriyete karşı koruyucu olduğu düşünülmüştür.

Aile yapısı açısından katılımcılar değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %69'u, kontrol grubundaki katılımcıların %85.7'si ebeveynlerinin birlikte olduğunu belirtmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %31'i, kontrol grubundaki katılımcıların 7.1'i ebeveynlerinin boşanmış olduğunu bildirmiştir. Siber mağdur grupta boşanmış ebeveyn oranı anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatüre bakıldığında Çin'de yapılmış bir çalışmada, ebeveynlerin boşanmış olması siber mağduriyet ile ilişkilendirilmiştir [201]. Kıbrıs'ta yaşayan ergenlerin dahil olduğu bir çalışmada tek ebeveynli hanelerde ergenlerin siber mağdur olma olasılığı daha yüksek saptanmıştır [16]. Başka bir çalışmada ebeveynleri boşanmış olan öğrencilerin ebeveynleri birlikte yaşayan öğrencilere göre siber mağduriyet puanları daha yüksek bulunmuştur [202]. Çalışmamızın bulgusu literatür ile uyumludur. Ailede çocuklar için duygusal destek, koruma, yardım, rehberlik, gözetim rollerini yerine getiren ebeveynlerden birinin evden ayrılmış olması veya kalan ebeveynin bu becerileri yerine getirememesi tek ebeveyn ile yaşayan çocuğun siber mağduriyet riskini artırmış olabilir.

Çalışmamızda anne ve babaların eğitim düzeyi bakımından siber mağdur ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Literatürde ebeveyn eğitim düzeyi ve siber mağduriyet ilişkisine dair farklı sonuçlar mevcuttur. Örneğin bir çalışmada yüksek ebeveyn eğitime sahip gençlerin internet erişim imkanlarının daha kolay olduğu ve siber mağduriyet yaşama riskinin daha fazla olduğu belirtilmiştir [203]. İsveç'te yapılmış bir çalışmada ise düşük ebeveyn eğitimi siber mağduriyet ile ilişkilendirilmiştir [204]. Çalışmamızın bulgusuna uyumlu olarak siber mağduriyet ile ebeveyn eğitim durumu arasında ilişki bulmayan çalışmalar da mevcuttur [48, 205]. Literatürde siber mağduriyet ve ebeveyn eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye dair tutarlı bulguların olmadığı görülmüş olup ebeveynlik becerilerinin siber mağduriyetten korunmadaki etkisini incelemek önemli olacaktır.

Gelir durumuna bakıldığında siber mağdur grupta katılımcıların %28.6'sının (n=12), kontrol grubunda %26.2'sinin (n=11) düşük gelir düzeyine sahip olduğu görülmüş olup iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Ebeveyn eğitim düzeyinde olduğu gibi gelir durumu ile siber mağduriyet arasında farklı ilişkiler bulan çalışmalar vardır [10, 13, 48, 201]. Literatürde bulguların farklılık göstermesinde, sosyoekonomik düzeyin belirlenme kriterlerindeki çeşitlilikler etkili olabilir. Çalışmamızda ebeveyn eğitimi ve gelir düzeyi açısından iki grup arasında farklılık bulunmaması, ebeveynlerin internet okur yazarlığının ve çevrim içi güvenlik önlemlerinin incelenmesinin önemini akla getirmiştir.

Çalışmamızda anne ve babaların çalışma durumu açısından iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Ebeveyn işsizliği özellikle babanın işsiz kalması ergenlerin ruhsal durumlarını olumsuz etkileyebilir [206]. Ebeveynin işsiz kalması, algılanan ebeveyn desteğini azaltabilir [207]. İşsizlik sonucu ebeveyni tarafından yeterli destek ve ilgi göremeyen ergen siber mağduriyet için riskli hale gelebilir. Chen ve arkadaşları (2018)'nın çalışmasında babanın işsizliği siber mağduriyet ile ilişkili bulunmuştur [201]. Ancak konuya ilişkin yazında yapılan çalışmaların daha büyük çoğunluğu bizim çalışmamızı destekler şekilde ebeveyn çalışma durumu ile siber mağduriyet arasında ilişki bulmamıştır [208-210].

Mevcut psikiyatrik tanımlar incelendiğinde çalışmamızda siber mağdur grupta en sık %40.5 (n=17) oranıyla Major Depresif Bozukluk, kontrol grubunda %31 (n=13) oranıyla Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu en sık saptanan tanımlardır. Siber mağdur grupta ikinci en sık saptanan tanı %28.6 (n=12) oranıyla Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olup üçüncü en sık saptanan tanı %21.4 (n=9) oranıyla Sosyal Anksiyete Bozukluğudur. Kontrol grubunda ise ikinci en sık saptanan tanı %23.8 (n=10) oranıyla Sosyal Anksiyete Bozukluğu ve üçüncü en sık tanı %21.4 (n=9) oranıyla Özgöl Öğrenme Bozukluğudur.

İki grup kıyaslandığında Major Depresif Bozukluk tanısı siber mağdur grupta anlamlı düzeyde daha fazladır. Siber mağdur grupta 17 katılımcı (%40.5), kontrol grubunda 4 katılımcı (%9.5) Major Depresif Bozukluk tanı kriterlerini karşılamıştır. Literatürde siber mağduriyetin depresyon ile ilişkili olduğunu bildiren pek çok çalışma vardır [30, 211, 212]. Siber mağduriyetin depresyon için risk faktörü olduğunu bildiren çalışmalar mevcuttur [213, 214]. Yakın zamanda Vietnam'da yapılan çalışmada siber mağduriyet yaşayan öğrencilerde depresyon olasılığının yaklaşık iki kat daha yüksek olduğu bulunmuştur [215]. Siber mağduriyet yaşayan ve yaşamayan gençlerin kıyaslandığı Mallik ve Radvan'ın çalışmasında (2020) da siber mağdur grupta en sık Major Depresif Bozukluk tanısı saptanmıştır [216]. Çalışmamızın bulgusu literatür ile uyumludur. Siber mağduriyet, ergenlerin günlük yaşamında önemli bir stres etkenidir. Günün herhangi bir zamanında, tanıdıklar ve/veya kimliği bilinmeyen kişiler tarafından siber zorbalığa maruz kalmak; ergenlerin kırılganlığını artırabilir, özgüvenlerini düşürebilir, umutsuzluk hissinin artmasına yol açabilir. Bu nedenlerle ergenlerin depresyon riskinin arttığı düşünülebilir.

Türkiye'de yapılmış güncel epidemiyolojik çalışmada toplum örnekleminde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu prevalansı %8 bulunmuştur [217]. Kontrol grubunda en sık

ve siber mağdur grupta ikinci en sık tanının Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu saptanmış olması, çalışmamızın çocuk ve ergen psikiyatri polikliniğine başvuran gençlerle yapılmış olmasına bağlı olabilir.

Türkiye genelinde çocukluk çağı psikopatolojilerinin yaygınlığının araştırıldığı çok merkezli kesitsel çalışmada (2019) sosyal anksiyete bozukluğu yaygınlığı %3.1 saptanmıştır [218]. Ülkemizde çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran 25.013 gencin dahil olduğu kesitsel çalışmada (2015) ise sosyal anksiyete bozukluğu yaygınlığı %9.7 bulunmuştur [219]. Çalışmamızda iki grup arasında Sosyal Anksiyete Bozukluğu tanısı bakımından anlamlı fark bulunmasa da siber mağdur grupta en sık görülen üçüncü tanı Sosyal Anksiyete Bozukluğudur. Bu bulgu, siber mağdurlarda sosyal anksiyete bozukluğu belirtilerinin yaygın görüldüğünü bildiren çalışma sonuçlarını desteklemektedir [24, 30, 220].

Çalışmamızda siber mağdur grupta 23 kişi (%54.8), kontrol grubunda ise 12 kişi (%28.6) en az bir psikiyatrik tanıya sahipti. Siber mağdur grupta psikiyatrik tanı sayısı anlamlı düzeyde daha yüksektir. Çalışmamızın sonuçlarıyla uyumlu şekilde 2019'da Bangladeş'te yapılan bir çalışmada da siber mağdur grupta siber mağdur olmayan gruba göre psikiyatrik tanı oranları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur [216]. Siber mağduriyet yaşayan gençlerde öfke, üzüntü , hayal kırıklığı [110], karamsarlık, özgüven düşüklüğü, yalnızlık hissinin görülebildiği [221] ve siber mağduriyetin içe ve dışa yönelim sorunlarına yol açtığı [83] düşünüldüğünde siber mağdur grupta daha fazla tanı saptanması beklenen bir durumdur.

Katılımcıların psikotrop ilaç kullanımları değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %83.3'ü, kontrol grubundaki katılımcıların %50'si psikotrop ilaç kullanmakta olup siber mağdur grupta bu oran anlamlı düzeyde daha yüksek bulundu. Siber mağdur grupta var olan psikiyatrik tanı çeşitliliği ve belirti şiddetlerinin, yaşanan mağduriyet ile ilişkili olarak yüksek olmasının psikotrop ilaç kullanım sayısını artırmış olabileceği düşünülmüştür.

İki grup intihar girişim öyküsüne göre değerlendirildiğinde siber mağdur grupta 14 kişinin (%38.1), kontrol grubunda 4 kişinin (%9.5) intihar girişim öyküsü vardır. Siber mağdur grupta intihar girişim öyküsü anlamlı düzeyde daha yüksektir. Benzer şekilde intihar düşünceleri de siber mağdur grupta kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatüre bakıldığında 2014 yılında Van Geel ve arkadaşlarının yaptığı metaanalizde siber mağduriyetin intihar düşüncesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu

bulunmuştur [93]. John ve arkadaşları (2018)'nın 11506 çocuk ve ergeni dahil ettikleri metaanalizde siber mağduriyet yaşayanlarda yaşamayanlara göre intihar girişimi 2.57 kat, intihar düşünceleri ise 2.15 kat daha fazla saptanmıştır [95]. Çalışmamızın sonuçları literatür ile uyumludur. Çevrim içi ortamda siber zorbalığın kimliklerinin gizli kalması, siber mağdurların zorbalara yanıt verememesi ve/veya kimliği bilinmeyen düşmandan korunma becerilerinin/imkanlarının kullanılamaması sonucu tekrarlayan şekilde zorbalığa maruz kalmak siber mağdurları çaresiz hissettirmekte ve savunmasız bırakabilmektedir. Savunmasız ve çaresiz hisseden ergen birtakım ruhsal sorunlar yaşayıp en sonunda intihar girişiminde bulunmayı bir çözüm yolu olarak tercih edebilmektedir.

İki grup sigara kullanımı bakımından kıyaslandığında siber mağdur grupta 10 kişi (%23.8) sigara içmekteydi. Kontrol grubunda ise sigara içen yoktu. Çalışmamızda siber mağdur grupta sigara kullanımı anlamlı düzeyde yüksek bulundu. Literatürde sigara kullanımı ve siber mağduriyet ilişkisini inceleyen çok az çalışma vardır. İçinde siber zorbalığın da olduğu farklı zorbalık türleriyle sigara ilişkisini araştıran bir çalışmada hiç zorbalığa karışmamış ergenlere göre mağdur, zorba, zorba ve mağdurların sigara kullanımı açısından daha fazla risk altında olduğu bulunmuştur [222]. Bizim bulgumuzla uyumlu olarak Chan ve La Greca'nın çalışmasında (2016) daha ciddi siber mağduriyet yaşayanların daha fazla sigara kullandığı bulunmuştur [223]. Siber mağdurlar; psikiyatrik belirtileri azaltmak, duygu regülasyonlarını sağlamak, bilişsel fonksiyonlarını iyileştirmek için self medikasyon amacıyla veya stresle baş etme yöntemi olarak sigara kullanıyor olabilirler.

Alkol ve madde kullanımı değerlendirildiğinde çalışmamızda iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı. Goebert ve arkadaşlarının lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada siber mağduriyetin alkol ve madde kullanma olasılığını yaklaşık 2.5 kat artırdığı bulunmuştur [90]. Siber mağdurlar alkol ve madde kullanımı açısından risk altındadır [11, 30]. Bunun sebebi siber mağduriyetin getirdiği stres sonucu ergenlerin sıkıntı hissini gidermek için alkol ve madde kullanımına yönelmesi olabilir. Çalışmamızda iki grup arasında alkol ve madde kullanımı açısından farklılık bulunmaması örneklem küçüklüğünden, ergenlerin alkol ya da madde kullanımlarını damgalanma veya adli sorunlar nedenleriyle gizlemiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca ilimizde alkol veya madde bağımlılığı olan gençlerin yatılı ve ayaktan tedavilerinin yapıldığı Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi

Merkezi (ÇEMATEM)'nin bulunması, alkol veya madde kullanan gençlerin hastanemizin çocuk ve ergen psikiyatri polikliniğine başvurularını kısıtlamış olabilir.

6.2 Teknoloji, İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

İnternet ve teknolojik aletlere erişim olanakları değerlendirildiğinde hem siber mağdur hem de kontrol grubundaki katılımcıların %97.6'sının evlerinde internet olduğu saptanmıştır. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre; Türkiye genelinde 2022 yılında hanelerin %94.1'inin evden internete erişim imkanına sahip olduğu bildirilmiştir [123]. Bu oran 2017'de %80.7 idi [224]. Yıllar içerisinde evde internet erişim imkanının arttığını ve çalışmamızın İzmir'de yapılmış olmasından kaynaklı her iki grup için de evde internet bağlantısının kolay sağlanabildiği söylenebilir. Katılımcılar evlerinde bilgisayar olması, kendilerine ait bilgisayarlarının olması ve bilgisayarlarının kendi odalarında bulunması bakımından karşılaştırıldığında siber mağdur grupta kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek oranlar bulunmuştur. Çalışma sonuçlarımızla uyumlu olarak evde internete bağlı bilgisayar bulunmasının siber mağduriyeti artırdığını belirten çalışmalar mevcuttur [11, 69]. Bilgisayarın evdeki konumu, ebeveyn kontrolünü belirgin ölçüde azaltarak çocuğu/genç olası tehlikelerle tek başına yüzleşmek durumunda bıraktığından, siber mağduriyeti öngören bir faktördür. Sonuçlarımızla tutarlı olarak başka bir çalışmada interneti evlerinde kendi odalarında kullanan çocukların siber mağdur olma riski, ortak alanda bilgisayar kullanan çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur [225]. Bu durumun, odasında bilgisayar kullanan çocuk ve ergenlerin ebeveynleri tarafından yeterince denetlenememesinden ve ebeveyn yönlendirmesinden uzak kalınmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Kendisine ait akıllı telefona sahip olma durumuna bakıldığında siber mağdur gruptaki katılımcıların hepsinin, kontrol grubundaki katılımcıların ise %73.8'inin kendisine ait akıllı telefonu mevcuttu. Çalışmamızda akıllı telefonda internet bağlantısının olması, siber mağdur grupta anlamlı düzeyde daha yüksekti. Bulgumuz, literatürde kendisine ait akıllı telefonu olanlarda siber mağduriyetin daha fazla olduğunu bildiren çalışma sonuçlarıyla uyumludur [181, 186]. Akıllı telefonların devamlı olarak ergenlerin yanında bulunabilmesi, siber zorbaların günün herhangi bir saatinde zorbalık yapabilmeleri; akıllı telefonları, siber mağduriyet için riskli kılmaktadır. Literatürde siber mağdurların genelde bilgisayar ve akıllı telefonlar aracılığıyla mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir [38, 70, 226]. Çalışmamızda siber mağdur grubun bilgisayar ve akıllı telefon erişiminin daha fazla olması literatürü

desteklemektedir. Kendisine ait tablet olması bakımından iki grup kıyaslandığında ise anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulgumuz, literatürde kişisel tablet ile siber mağduriyet ilişkinin gösterilemediği çalışma sonucuyla uyumludur [186]. Bu durum tablet kullanımının daha sıklıkla ergenlik öncesi dönemde olması ve bu yaş dönemde olasılıkla ebeveyn kontrolünün daha fazla olabilmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Günlük internet kullanım süresi değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların %11.9'u, kontrol grubundaki katılımcıların %57.1'i günde üç saatten az internete girdiğini belirtmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %26.2'si günde sekiz saatin üzerinde internete giriyorken kontrol grubunda günde sekiz saatin üzerinde internete giren katılımcı yoktu. Çalışmamızda siber mağdur grubun günlük internet kullanım süresi anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatürde internete girme süresi arttıkça siber mağduriyetin arttığını bildiren pek çok çalışma vardır [134, 181, 186]. Çalışmamızın sonuçları literatürü desteklemektedir. İnternette geçirilen sürenin artması; ergenlerin sosyal çevrelerine daha kolay ulaşabilmesine, yabancı kişilerle daha fazla iletişim kurmalarına, denetimden uzak kalma sürelerinin uzamasına ve böylelikle riskli internet kullanımına yol açmaktadır. İnternet süresinin fazla olması, ergenlerin ebeveyn denetimi olmadan internete girdiklerini ve siber zorbaların hedefi haline geldiklerini düşündürmektedir.

Siber mağdur grupta internet kullanımına başlama yaşı ortalaması 8.8 ± 2.3 iken kontrol grubunda 10.2 ± 1.9 bulunmuş olup internet kullanımına başlama siber mağdur grupta anlamlı düzeyde daha düşüktür. Literatürde siber mağduriyet yaşayan ve yaşamayan grupta internet kullanımına başlama yaşını karşılaştıran çalışmaya rastlanmasa da daha erken yaşta internetle tanışmanın yıllar içerisinde siber zorbalarla karşılaşma ihtimalini artırdığı düşünülebilir.

İnternet kullanım amacına bakıldığında her iki grupta da katılımcılar en çok sosyal medyada vakit geçirmek amacıyla internet kullandıklarını bildirmişlerdir. İstatistiksel olarak iki grup arasında internet kullanım amacı bakımından anlamlı fark saptanmamıştır. İstanbul'da 1752 ortaokul ve lise öğrencisiyle yapılan çalışmada interneti eğitim/ev ödevi amacıyla kullananlarda siber mağduriyet riski düşük bulunmuştur [186]. Siber mağduriyet yaşamış ve yaşamamış iki grubun kıyaslandığı bir çalışmada ise siber mağduriyet yaşayanlarda anlık mesajlaşma ve sohbet odalarında iletişim kurma amacıyla internet kullanımı anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur [2]. Çalışmamızda anlamlı fark bulunmaması çalışmaya katılan katılımcı sayısının daha az olmasıyla ilişkili olabilir.

Katılımcıların interneti evde nerede kullandıkları incelendiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların kontrol grubuna göre interneti istatistiksel anlamı olarak daha yüksek oranda kendi odalarında kullandıkları saptanmıştır. Çalışmamızın bulgusunu destekler nitelikte literatürde bir çalışmada, interneti kendi odalarında kullanan gençlerin evde ortak alanda kullananlara göre siber mağdur olma riski daha yüksek bulunmuştur [225]. İnternet kullanımı sırasında ebeveyn denetimi siber mağduriyet üzerine koruyucu etkiye sahiptir. Bazı çalışmalarda siber mağduriyet yaşayan ergenlerin ebeveynleri, mağduriyet yaşamayan ergenlerin ebeveynlerine göre çocuklarına daha az sınır koyduklarını, daha az birlikte internet kullandıklarını ve çocuklarını daha az denetlediklerini bildirmişlerdir [200, 226]. Bu nedenlerle çalışmamız, siber mağdur gruptaki katılımcıların ebeveyn denetiminden uzak, odalarında yalnız iken çevrim içi ortamlarda siber zorbalarla daha kolay karşılaşabildikleri gerçeğini desteklemektedir.

Katılımcıların sosyal medya kullanımları değerlendirildiğinde siber mağdur gruptaki katılımcıların tümü, kontrol grubundaki katılımcıların ise %76.2'si sosyal medya kullanmaktaydı. Siber mağdur grupta kontrol grubuna göre sosyal medya kullanımı anlamlı düzeyde daha yaygındır. Aynı zamanda siber mağdur grupta sosyal medya hesap sayısı da anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Sosyal medya; iletişimine imkan sağlaması, sürekli yenilenebilmesi, çevrim içi paylaşım yapmaya izin vermesi gibi nedenlerle ergenlerin hayatında önemli yer tutmaktadır. Ergenlik döneminde anne babaya olan bağıllık azalmakta, kimlik arayışı süreciyle beraber arkadaşlara verilen önem artmaktadır. Bu dönemde ergenler için bir gruba ait olmak ve kendini gösterebilmek çok önemlidir [227]. Bunları gerçekleştirmek için ergen sosyal medyaya yönelebilir ve siber mağduriyet gibi bir takım çevrimiçi risklerle karşılaşabilir. Sosyal medya hesaplarından diğer insanlarla etkileşime giren, fotoğraflarını, videolarını ve düşüncelerini paylaşanların, sosyal medya hesabı olmayanlara göre siber mağdur olma olasılığı daha yüksektir [228]. Literatür incelendiğinde Olenik-Shemesh ve Heiman ergenlerin yaklaşık dörtte birinin sosyal medya aracılığıyla siber mağduriyet yaşadığını bildirmiştir [229]. Farklı Avrupa ülkelerinde siber mağduriyetin incelendiği 14-17 yaş ergenlerle yapılan bir çalışmada sosyal medya kullanımı siber mağduriyet ile ilişkilendirilmiştir [134]. Başka bir çalışmada kendine ait sosyal medya hesabının olması siber mağduriyet ile ilişkilendirilmiştir [226]. Bu araştırma sonuçları çalışmamızla uyumludur.

Sosyal medyada kişi kendisini ya olduğu gibi ya da olmak istediği bir kimlik ile başkalarına tanıtabilir. Ergenler internette kişisel bilgilerini değiştirerek sahte hesap kullanarak istedikleri gruba katılabilirler. Çalışmamızda siber mağdur grupta %46.7, kontrol grubunda %19 oranında kimliği gizli hesap kullanan katılımcı saptanmış olup bu oran siber mağdur grupta anlamlı düzeyde yüksektir. Siber mağdurlar interneti; yeni ilişkiler kurmak, anonimlik aramak, gerçek dünyadan kaçmak ve sosyal beceri eksikliklerini telafi etmek için kullanabilir [230]. Siber zorbalarda kimliğini gizleyerek veya farklı bir kimliğe bürünerek çok sayıda kişiyi mağdur edebilme imkanı bulabilmektedir [231]. Siber mağdur grupta kimliği gizli hesap sayısının daha yüksek bulunması; siber mağdurların gizli hesap ile duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebildiklerini göstermekle birlikte, gizli hesap kullanarak siber zorbalardan kaçmayı hedeflemiş olabileceklerini de düşündürmüştür. Ancak siber mağdurlar yine bu hesaplar sayesinde bulunmamaları gereken riskli ortamlara daha kolay erişebildiklerinden, daha fazla örselenmeye açık hale geliyor olabilmektedir.

Siber mağduriyet ve sosyal medya kullanım süresiyle ilgili literatür incelendiğinde Dinç, sosyal medyanın siber mağduriyet üzerinde önemli etkisinin olduğunu vurgulamıştır [232]. Sampasa ve arkadaşlarının çalışmasında (2015) günlük sosyal medya kullanımı artıkça siber mağduriyetin arttığı bulunmuştur [233]. Başka bir çalışmada ise siber mağdurların mağdur olmayanlara göre sosyal ağ sitelerinde daha fazla vakit geçirdikleri bulunmuştur [205]. Çalışmamızda bu araştırma sonuçlarıyla tutarlı olarak siber mağdur grupta sosyal medya kullanım süresi anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Siber mağdur gruptaki katılımcılar en çok sosyal medyada (%61.9), ikinci sıklıkta anlık mesajlaşma uygulamalarında (%54.8), üçüncü sıklıkta da çevrim içi oyunlarda (%28.6) siber mağduriyet yaşadıklarını bildirmişlerdir. Çalışmamızla tutarlı olarak Özdemir ve Akar'ın lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada (2011) katılımcıların en çok sosyal medyada siber mağduriyet yaşadıkları bulunmuştur [234]. Kowalski ve Limber (2007)'in çalışmasında 3767 ortaokul öğrencisinin en sık %66.6 oranıyla anlık mesajlaşma uygulamalarında siber mağduriyet yaşadığı bulunmuştur [27]. Yeni insanlarla tanışmaya, iletişim kurmaya, fotoğraf veya video paylaşımlarına izin veren sosyal medya ve anlık mesajlaşma uygulamaları günümüzde siber mağduriyet için en riskli yerler olarak değerlendirilebilir. Çevrim içi oyunlar da siber mağduriyet riskini artıran ortamlardır [132]. Kazanma amacı olsun ya da olmasın diğer oyuncular üzerinde öfke ve agresyon gösterilebilir. Oyuncu, kimliğini gizleyerek veya sahte

hesap kullanarak diğ er oyuncuya saldırganca davranabilir. Oyunda grup tarafından kabul edilme ve grup içerisindeki konumunu yükseltmenin ama lanmasının siber zorbalık ve mağduriyet olasılığını artırdığı bilinmektedir [235].

6.3 Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

6.3.1 İ ternet Bağımlılığı  l ek Puanlarının Karşılaştırılması

İB  puan ortalaması siber mağdur grupta 42.3 ± 14.9 , kontrol grubunda 26.2 ± 13.7 bulunmuş ve iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğı görülmüştür. Her iki grupta da bu ölçekten 80 üzerinde puan alan katılımcı bulunmamaktaydı. Çalışmamızda, bu ölçekten 50-79 puan arasında alan riskli internet kullanıcıları ve 49 puan ve altında alan normal internet kullanıcıları tespit edilmiştir. Siber mağdur gruptaki katılımcıların %26.2'si (n=11), kontrol grubundaki katılımcıların %7.1'i (n=3) riskli internet kullanıcısı olup bu oran kontrol grubunda anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde çalışmamızla benzer şekilde, Huang ve arkadaşlarının 2021 yılında yaptıkları çalışmada siber mağdurların mağdur olmayanlara göre internet bağımlılığı ölçek puanları anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır [236]. 2020 yılında Lin ve arkadaşlarının çalışmasında siber mağdur grupta internet bağımlılığı  l eğı puan ortalaması 48.8, siber mağdur olmayan grupta 39.5 saptanmış olup siber mağdur grubun puan ortalaması anlamlı düzeyde daha yüksektir [237]. 2021 yılında yapılan başka bir çalışmada siber mağdur ergenlerde mağdur olmayanlara göre problemlili internet kullanım riski 4.1 kat daha yüksek bulunmuştur [238]. Riskli internet kullanımı ile siber mağduriyeti ilişkilendiren pek çok çalışma vardır [85, 239, 240]. Siber mağdurlar internet ortamında karşılaştıkları olumsuzluklarla kompülsif şekilde internet kullanarak baş etmeye çalışabilirler. Siber mağdurlar; doğrudan saldırıya uğramayacakları, başka biri gibi davranabilecekleri ve mağduriyetlerinin farkında olmayan yeni insanlarla tanışabilecekleri çevrim içi ortamlarda daha güvenli bir yer aramaya çalışabilirler. Ayrıca siber mağdurlar, siber zorbalardan tarafından kendileri hakkında fotoğraf, video, iftira gibi çevrim içi materyallerin yayınlanıp yayınlanmadığını kontrol ederken internette öz denetimlerini yitirebilirler [239]. Bu sebepler, siber mağdurların nasıl riskli internet kullanıcısı olduklarına açıklama getirmektedir. Diğ er yandan riskli internet kullanımının ileride siber mağduriyete yol a abileceğı ve bu ilişkinin iki yönlü olabileceğı de belirtilmiştir [85, 241].

6.3.2 Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Siber mağdur grupta ÇDÖ puan ortalaması kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Türkiye’de yakın zamanda yapılmış bir çalışmada siber mağdurların mağdur olmayanlara göre depresyon ölçek puanları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur [242]. 2022 yılında Vietnam’da Thai ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada diğer değişkenler için düzeltme yapıldıktan sonra, siber mağduriyet yaşayan gençlerin depresyon belirtilerine sahip olma ihtimalinin 1.81 kat daha yüksek olduğu bulunmuştur [215]. Sistematiik bir derlemede 12-17 yaşındaki öğrenciler arasında siber mağduriyet ile orta ve şiddetli depresyon belirtileri arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur [243]. Olenik-Shemesh ve arkadaşlarının çalışmasında (2012), 13-16 yaş aralığındaki 242 İsrailli ergen değerlendirilmiştir ve siber mağduriyet yaşayan ergenler yaşamayanlara göre Çocukluk Çağı Depresyon Ölçeğinde anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar almışlardır. Aynı çalışmada siber mağdur gruptaki gençlerin sosyal, duygusal, genel yalnızlık puanları da daha yüksek bulunmuştur [8]. Depresif belirtiler ve siber mağduriyet ilişkisi üzerine literatürde daha çok kesitsel çalışmalar bulunsa da uzunlamasına çalışmalarda da siber mağduriyetin ileride depresif semptom oluşumuyla ilişkili olduğu bulunmuştur [85, 213, 244]. Çalışmamızın sonuçları literatürle uyumludur. Siber mağduriyet bireyin kişisel değerlerine yönelik sözlü hakaretleri ve saldırıları içerdiği için genellikle ergenlerin özgüvenini azaltır ve yetersizlik duygularını artırır [244]. Tekrarlayan şekilde zorbalığa uğramak sosyal ilişkileri bozup yalnızlık hissini artırabilir. Bu nedenlerle siber mağduriyet depresyona yol açabilir.

Bir çalışmada siber mağduriyet ve depresyon arasında iki yönlü ilişkiden söz edilmiştir. Siber mağduriyetin ileride depresyonu öngördüğü; ayrıca depresif belirtilerin de siber mağduriyete yol açabileceği belirtilmiştir [85]. Hammen'in stres oluşum hipotezi düşünüldüğünde, depresif bireyler yaşamlarında siber mağduriyet gibi ek stresörlere yatkın olabilirler [245]. Ayrıca depresyondaki ergenler akranlarına göre genellikle daha az sosyal becerilere sahiptir. Depresyondaki ergen, olumsuz duygulardan kurtulmak için daha fazla internette zaman geçirebilir ve siber zorbalarla karşılaşabilir. Depresyon, bu yollarla siber mağduriyete yol açabilir.

6.3.3 Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

ÇATÖ puanları karşılaştırıldığında siber mağdur grupta toplam puan ortalaması kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Literatürde siber mağduriyetin genel anksiyete belirtileriyle ilişkili olduğunu bildiren çalışmalar mevcuttur [99, 246-248]. Ayas'ın çalışmasında (2014) siber mağduriyet düzeyi ile anksiyete arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur [249]. Meta-analiz sonuçları siber mağdurların, mağduriyet yaşamamış kişilere kıyasla kaygı bozukluğu geliştirme riskinin daha yüksek olduğunu desteklemektedir [30]. Siber zorbalık sonucu devreye giren güvenlik arayışı veya kaçınma gibi başa çıkma stratejileri kaygıya yatkınlığı artırıyor olabilir. Ayrıca, siber mağdurların kendilerini güvende hissedememeleri, olayı çevresindeki kişilerle paylaşamamaları, siber zorbaların kimliklerinin bilinemezliği gibi durumlar siber mağdurların kaygılı hissetmesine neden olabilir.

Sosyal medyada mağdur olan ve olmayan iki grubun karşılaştırıldığı ve ÇATÖ'nün kullanıldığı bir çalışmada sosyal medyada mağduriyet yaşamış grupta ÇATÖ toplam puanı; Somatik Belirti ve Panik Bozukluk, Yaygın Anksiyete Bozukluğu alt ölçek puanları çalışmamızda olduğu gibi anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada iki grup arasında Okul Fobisi alt ölçek puanlarında anlamlı fark saptanmamıştır [250]. Çalışmamızda ise ÇATÖ Okul Fobisi alt ölçek puanı siber mağdur grupta kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Siber mağdur ergenler düşük benlik saygısı, yetersizlik duyguları, davranışsal zorluklar, düşük akademik performans, akran ilişkilerinde zorluk yaşama eğilimindedirler. Bir çalışmada siber mağduriyet okulda mağdur olma korkusu ile ilişkilendirilmiştir [251]. Bu sebepler, zorbalığı sanal ortamda deneyimlemiş siber mağdurların gerçek hayatta da zorbalık ile karşılaşma kaygısını tetiklemekte, okulda kendilerini güvende hissetmemelerine, okuldan kaçmalarına ve okul fobisi geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Bir başka değerlendirilmesi gereken önemli nokta, halihazırda sosyal kaygıları nedeniyle okul devam sorunları olan olguların daha sıklıkla evde kalabilmeleri ve bu durumun da olasılıkla denetimsiz olarak internet kullanım sürelerini arttırma yoluyla çocuk ve ergenleri siber zorbalıkla daha yüksek oranda karşılaşması ile sonuçlanabilmesidir.

6.3.4 İnternet Aile Stili Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Gruplar internet aile stilleri bakımından karşılaştırıldığında iki grup arasında istatistiksel anlamlı fark bulunmamıştır. Siber mağdur gruptaki ergenlerin en sık %38.1 oranıyla

müsamahakar ve aynı oranla ihmalkar internet aile stillerine sahip olduğu saptanmıştır. Kontrol grubundaki ergenlerin ise en sık %50 oranıyla müsamahakar ve ikinci sıklıkta %31 oranıyla ihmalkar internet aile stiline sahip olduğu bulunmuştur.

Ebeveynlik stilleri ve davranışları, ergenlerin siber zorbalık veya mağduriyet yaşantılarını etkileyebilir. Çalışmalar genelde spesifik ebeveynlik stilinden ziyade genel ebeveynlik özelliklerine odaklanmıştır. Sıcaklık, şefkat, ebeveyn denetimi ve sınır koyma gibi ebeveynlik tarzlarının çocuk ve ergenleri siber mağduriyetten koruduğu bildirilmiştir [30, 103, 252]. Çalışmamızda her iki grupta da sık gözlenen müsamahakar ve ihmalkar aile stillerinin ortak özelliği düşük aile kontrolüdür. Ebeveynlerin düşük ilgisi ve kontrolü siber mağduriyet ile ilişkilidir [30]. Bir çalışmada siber mağdurların yüksek stres düzeyinde müsamahakar ebeveynlere sahip olduğu bulunmuştur [164]. Dehue ve arkadaşlarının çalışmasında (2012) ise müsamahakar ve ihmalkar aile stillerine sahip gençlerin daha fazla siber mağduriyet yaşadığı bulunmuştur [161]. Müsamahakar aile stiline sahip çocuklar, gözetim olmadan internete girdikleri için siber zorbalara karşı savunmasızdır [161]. Çalışmamızda iki grup arasında aile stili açısından fark olmasa da siber mağdur grubun en fazla müsamahakar ve ihmalkar aile stillerine sahip olması yukarıda bahsedilen çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Fark bulunamaması, örneklemin küçük olmasından kaynaklanmış olabilir. Ebeveynlerin çevrim içi riskler konusunda farkındalıkları, çocuklarını denetlemeleri, çocuklarıyla internette yaşanan olumsuz durumları rahatça konuşabilmeleri siber mağduriyet sıklığını azaltabilir.

6.3.5 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Bu çalışmada siber mağduriyet yaşamış ergenler, siber mağduriyet yaşamamış ergenler ile kıyaslandığında; ebeveynlerin doldurduğu ÇDDÖ Somatik Yakınmalar, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Düşünce Sorunları alt ölçek puanları anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır. Ayrıca İçe Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları da siber mağdur grupta anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği kullanılarak ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlarının incelendiği çalışmada; siber mağduriyetin problemleri davranış alt testleri, içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları ve toplam sorun puanlarındaki yükseklik ile ilişkili olduğu bulunmuştur [83]. Başka bir çalışmada Gençler İçin Kendini Değerlendirme

Ölçeğinin Anksiyete/Depresyon, Sosyal İç Dönüklük, Somatik Yakınmalar, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Sosyal Sorunlar, Dikkat Sorunları, Düşünce Sorunları alt ölçek puanları siber mağduriyet yaşamış grupta siber mağduriyet yaşamayan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır [129]. Araştırmalar daha çok iç yönelim sorunlarına odaklansa da siber mağduriyet ile dürtüsellik ve saldırgan davranışlar gibi dışa yönelim sorunları arasında ilişki bulan çalışmalar da vardır [253]. Kişiler arası ilişkilerde güvensizliğe, yalnızlığa neden olan siber mağduriyet gençlerin hayatında önemli bir stres etkenidir ve öfkeli davranışlara yol açabilir. Siber zorbalığa maruz kalan ergenler, algılanan tehdit ve zorbalık davranışlarının yarattığı gerginlik sonucunda kendini savunma ihtiyacıyla düşmanca duygular geliştirebilir, duygularını kontrol etmekte güçlük çekebilir ve bu durum kendisini davranışsal sorunlarla prezente edebilir.

Somatik yakınmalar, ruhsal sorunların fiziksel görünümleridir ve anksiyete ve depresyonla yüksek oranda ilişkilidir. Siber mağduriyetin uyku bozuklukları, baş ağrısı, iştahsızlık ve cilt sorunları gibi bir takım psikosomatik sonuçları olabilmektedir [30]. Bu nedenle siber mağdur grupta kontrol grubuna göre somatik yakınmaların daha yüksek saptanması literatür ile uyumludur.

Bulgularımız, siber mağdurların iç yönelim [254, 255] ve dışa yönelim [82, 183] sorunlarına vurgu yapan çalışmalar ile uyumludur. Sonuç olarak siber mağduriyet, ergenlerin ruh sağlığını geniş bir yelpazede ve farklı düzeylerdeki şiddette etkileyebilmektedir. Çalışmamızda Anksiyete/Depresyon, Sosyal İç Dönüklük, Sosyal Sorunlar alt testleri bakımından iki grup arasında anlamlı fark bulunmaması; ÇDDÖ'nün ebeveynler tarafından doldurulmuş olmasından kaynaklanmış olabilir.

6.3.6 Siber Mağduriyet Ölçek Puanlarının Diğer Ölçek Puanları ile Korelasyonu

Siber mağdur gruptaki katılımcıların SMÖ ve diğer ölçeklerden aldıkları puanların ortalamasına göre korelasyon analizi yapıldığında; SMÖ Puanlarıyla İBÖ, ÇDÖ, ÇATÖ Toplam Puanları arasında anlamlı korelasyon bulunmadı.

12-18 yaş aralığında 7348 katılımcıdan oluşan; anksiyete, depresyon ve siber mağduriyeti farklı ölçeklere değerlendiren 13 çalışmanın dahil edildiği metaanalizde (2022), siber mağduriyet ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı, pozitif ve orta büyüklükte korelasyon

bulunmuştur [256]. Başka bir kesitsel çalışmada (2018), siber mağduriyet ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı, pozitif ve orta büyüklükte korelasyon saptanmıştır [257]. Çalışmamızda SMÖ puanlarıyla ÇDDÖ ve ÇATÖ toplam puanı arasındaki korelasyonun anlamlı düzeye ulaşamaması örneklem küçüklüğünden kaynaklanmış olabilir.

Çalışmamızda SMÖ puanları ile ÇATÖ Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu alt ölçek puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon saptanmıştır. Literatürde siber mağduriyet ile ayrılık anksiyetesi bozukluğu ilişkisini doğrudan araştıran çalışmaya rastlanmamış olsa da akran zorbalığı mağduriyeti ve kaygı başlangıcında sosyal medya kullanımının rolünün incelendiği bir çalışmada ÇATÖ Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu alt ölçeği ile ilişkisel-sözlü zorbalık arasında anlamlı korelasyon tespit edilmiştir. Aynı çalışmada Instagram kullanımı ayrılık anksiyetesi başlangıcı ile önemli ölçüde ilişkili bulunmuştur [258]. Siber mağduriyet sonucu çocukların kendilerini güvende hissetmemesi, temel bağlanma figürlerinden ayrı kalma ya da evden uzak olma ile ilgili aşırı korku ve endişe duymalarına neden olabilir. Siber mağduriyet ve ayrılık anksiyetesi ilişkisinin incelendiği gelecekteki araştırmalar literatüre katkı sağlayacaktır.

Literatürde internet bağımlılığı ile siber mağduriyet arasında pozitif, orta veya zayıf büyüklükte anlamlı korelasyon bildiren çalışmalar vardır [259]. Bu bulgulardan farklı olarak, çalışmamızda SMÖ ve İBO puanlarının korelasyon analizinde anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bu durum örneklemimizi oluşturan çocuk ve ergenlerde siber zorbalığa maruz kalma riskinin bağımlılık düzeyinden bağımsız olarak, hangi internet ortamlarında vakit geçirildiği, ebeveyn denetim düzeyi, yaş vb. farklı değişkenlerle daha yüksek oranda ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda SMÖ ve ÇDDÖ alt testleri korelasyon analizi ile değerlendirildiğinde; SMÖ puanlarıyla ÇDDÖ Anksiyete/Depresyon, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Savranışlar, Dikkat Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde, anlamlı korelasyon saptanmıştır. Siber Mağduriyet Ölçeğinden alınan puanlar arttıkça ÇDDÖ Anksiyete/Depresyon, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Savranışlar, Dikkat Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları da artma eğilimindeydi.

İspanya’da 2019 yılında 9-13 yaş arası çocuklarla yapılan bir çalışmada, siber mağduriyet ile duygusal ve davranış sorunları arasındaki ilişki incelendiğinde, çalışmamızda

tespit edilen anlamlı korelasyonlar bu çalışmada da gösterilmiştir [260]. 2016 yılında 55 çalışmanın dahil edildiği, ergenlerde içe yönelim ve dışa yönelim sorunlarının incelendiği bir metaanalizde; siber mağduriyetle ilgili artan deneyimler, daha fazla içe ve dışa yönelim sorunlarıyla ilişkili bulunmuştur [82]. Çalışmamızda dışa yönelim sorunları ile siber mağduriyet arasında anlamlı ilişki bulunması literatürle uyumludur; ancak ÇDDÖ İçe Yönelim Sorunları alt testi ve SMÖ puanları arasında anlamlı korelasyon bulunmamasının örneklem küçüklüğünden kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

7.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran, siber mağduriyet yaşamış olan 42 ergen (siber mağdur grup) ile siber mağduriyet yaşamamış olan 42 ergen (kontrol grubu) internet kullanım özellikleri, ruhsal sorunlar, internet aile stilleri açısından karşılaştırılmıştır.

Sosyodemografik verilere baktığımızda iki grup arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Siber mağdur grubun kontrol grubuna göre ders başarısı ve akran ilişkileri daha kötü bulunmuştur. Siber mağdur grubun daha fazla okula devamsızlık yaptığı, daha fazla disiplin cezası aldığı saptanmıştır. Aile yapısı açısından iki grup karşılaştırıldığında, kontrol grubunda ebeveyn birlikteliği daha yüksek saptanmıştır.

Mevcut psikiyatrik tanımlar karşılaştırıldığında siber mağdur grupta Major Depresif Bozukluk, kontrol grubunda Özgöl Öğrenme Bozukluğu tanısı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek saptanmıştır. Birden fazla tanı alma durumu, sigara kullanımı, psikotrop ilaç kullanımı, intihar girişim öyküsü ve intihar düşünceleri siber mağdur grupta istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

İnternet ve teknolojik aletlere erişebilirlik açısından iki grup karşılaştırıldığında; siber mağdur gruptaki katılımcıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla evlerinde bilgisayar, kendilerine ait bilgisayar, kendi odalarında bilgisayar, kendilerine ait akıllı telefon ve akıllı telefonlarında internet olduğu saptanmıştır.

İnternet ve sosyal medya kullanım özellikleri bakımından iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Siber mağdur grubun internet kullanım süresi daha yüksek, internet kullanımına başlama yaşı daha düşük bulunmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların kontrol grubuna göre interneti kendi odalarında daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Siber mağdur gruptaki katılımcıların sosyal medyayı daha uzun süreler kullandığı; sosyal medyada daha fazla hesap sayılarının olduğu ve gizli hesap kullandıkları tespit edilmiştir.

İki grup arasında ölçelerle yapılan analizlere bakıldığında İBO, ÇDÖ, ÇATÖ toplam puanları; ÇATÖ Somatik Belirti ve Panik Bozukluk, Yaygın Anksiyete Bozukluğu, Okul Fobisi alt puanları; ÇDDÖ Somatik yakınmalar, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Düşünce Sorunları alt puanları; ÇDDÖ İçe Yönelim Sorunları, Dışa Yönelim Sorunları ve Toplam Sorun puanları siber mağdur grupta istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Siber mağdur gruptaki katılımcıların aldığı puanların ortalamasına göre çalışmada kullanılan ölçekler arasındaki korelasyon değerlendirildiğinde; SMÖ ve ÇATÖ Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu alt ölçek puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon saptanmıştır. SMÖ ve ÇDDÖ Anksiyete/Depresyon, Kurallara Karşı Gelme, Saldırgan Davranışlar, Dikkat Sorunları alt ölçek puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon saptanmıştır. SMÖ ve ÇDDÖ Dışa Yönelim Sorunları, Toplam Sorun puanları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı korelasyon bulunmuştur.

7.2. Öneriler

1. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile internetin günlük hayatta önemli bir yere gelmesi, siber mağduriyet gibi çevrim içi riskleri de beraberinde getirmiştir. Siber mağduriyet, günümüzde çocuk ve ergenlerin hayatında çeşitli ruhsal sorunlara yol açabilen bir stres faktörüdür. Yapılan bir paylaşımın birkaç saniye içerisinde bütün dünyayı dolaştığı çağımızda gençlerin ve ailelerinin siber mağduriyet hakkında farkındalıkları artırılmalıdır. Siber mağduriyeti önleme ve siber zorbalığa karşı müdahale programları oluşturulmalıdır.

2. Gençlere güvenli internet kullanımı, siber zorbalığa uğradıklarında nasıl bir yol izleyecekleri ve siber zorbalık ile baş etme yöntemleri anlatılmalıdır.

3. Siber mağduriyeti önlemede; ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımını denetlemelerinin, internet kullanırken çocuklarına sınır koymalarının, internetin olası riskleri hakkında çocuklarıyla konuşmalarının ve çocuklarıyla yakın ilişki kurmalarının önemi ebeveynlere anlatılmalıdır.

4. Gençler internette yaşadıkları zorbalık eylemini ebeveynlerinden önce arkadaşlarına veya öğretmenlerine söyleyebilmektedir. Bu nedenle okul yönetimi ve öğretmenlere siber mağduriyet ile ilgili eğitim verilmelidir.

5. Anksiyete, depresyon, öfke, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar gibi çeşitli ruhsal belirtilerle kliniklere başvuran, ders başarısı düşen, okul devamsızlığı artan ya da internet kullanım saati fazla olan ergenlerde siber mağduriyet akılda tutulmalıdır.

8. KISITLILIKLAR

1. Çalışmamızın kesitsel bir araştırma olması bulgularımız arasında nedensellik kurulması önünde bir engeldir. Nedensellik ilişkisini daha iyi ortaya koyabilmek ve siber mağduriyetin yol açtığı ruhsal sorunları belirleyebilmek için kanıt düzeyi yüksek uzunlamasına araştırmalara ihtiyaç vardır.

2. Çalışmamızın tek kliniğe ait verileri içermesi ve örneklemin küçük olması bulgularımızın genellenebilir olmasını engellemektedir. Bulgularımızın genellenebilmesi için çok merkezli, daha büyük örneklemlili, toplum örneklemini de içeren çalışmalara gereksinim vardır.

3. Örneklem sayısının azlığı, bazı verilerde gruplar arasında fark olmasına rağmen, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmamasına yol açmış olabilir.

4. Çalışmamızda ergenler ve ailelerin doldurduğu öz bildirim dayalı ölçekler nedeniyle hafıza faktörü, seçici hatırlama gibi durumlar veya ergenlerin olumsuz durumları saklama çabası karıştırıcı faktör olmuş olabilir.

5. Çalışmamızda ebeveynlerin doldurduğu ölçekler için sadece annelerin veya sadece babaların doldurması gibi bir koşul bulunmamaktaydı. Anne ve babanın çocuklarının davranışlarını farklı şekilde yorumlamış olabilmeleri test sonuçlarımızı etkilemiş olabilir.

6. Siber mağduriyet yaşayan ergenler aynı zamanda siber zorba da olabilmektedir. Çalışmamızda katılımcıların siber zorba olup olmadıkları değerlendirilmemiştir. Gelecekteki çalışmalarda daha büyük örnekleimde, siber zorba olmadan yalnızca siber mağduriyet yaşayan ergenlerin değerlendirilmesi, daha homojen bir gruba ait verilerin elde edilerek yorumlanması açısından daha açıklayıcı olacaktır.

9. KAYNAKÇA

1. Wachs S, Schubarth W, Seidel A, Piskunova E. Detecting and interfering in cyberbullying among young people (foundations and results of german case-study). In International Conference on Digital Transformation and Global Society. Cham: Springer. 2018; 277-285.
2. Navarro R, Serna C, Martínez V, Ruiz-Oliva R. The role of Internet use and parental mediation on cyberbullying victimization among Spanish children from rural public schools. European Journal of Psychology of Education. 2013; 28(3): 725-745.
3. Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, Aralık 22). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması. TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanım-Arastırması-2021-41132>
4. We Are Social and Hootsuite (2022). Digital 2022: Another Year of Bumper Growth. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2>.
5. Peker A. The examination of coping with cyber bullying of adolescents according to grade level and gender. Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying. 2014; 1(1): 18-32.
6. Patchin JW, Hinduja S. Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice. 2006; 4(2): 148-169.
7. Belsey B. Cyberbullying: A real and growing threat. ATA Magazine. 2007; 88(1): 14-21.
8. Olenik-Shemesh D, Heiman T, Eden S. Cyberbullying victimisation in adolescence: Relationships with loneliness and depressive mood. Emot. Behav. Difficulties. 2012; 17(3-4): 361-374.
9. Perren S, Dooley J, Shaw T, Cross D. Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. Child Adolesc Psychiatry Ment Health. 2010; 4(1): 1-10.
10. Ybarra ML, Mitchell KJ. Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. J Child Psychol Psychiatry. 2004; 45(7): 1308-1316.
11. Hinduja S, Patchin, JW. Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. Deviant Behavior. 2008; 29(2): 129-156.
12. Hinduja S, Patchin JW. Cyberbullying: Neither an epidemic nor a rarity. Eur J Dev Psychol. 2012; 9(5): 539-543.
13. Ybarra ML, Diener-West M, Leaf PJ. Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. J Adolesc Health. 2007; 41(6): 42-50.
14. Peker A, Eroğlu Y, Ada Ş. Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2012; 12(2): 185-206.
15. Ybarra ML, Mitchell KJ. Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. J Adolesc. 2004; 27(3): 319-336.

16. Fanti KA, Demetriou AG, Hawa VV. A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *Eur J Dev Psychol.* 2012; 9(2): 168-181.
17. Dilmaç B, Aydoğan D. Parental attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *International Journal of Computer and Systems Engineering.* 2010; 4(7): 1667-1671.
18. Olweus D. Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective schoolbased intervention program. In L.R. Huesmann (Ed.), *Aggressive behavior: Current perspectives.* New York: Plenum. 1994; 97-127.
19. Limber SP. (2002). Addressing youth bullying behaviors. Published in the Proceedings of the Educational Forum on Adolescent Health on Youth Bullying. Chicago: American Medical Association.
20. Haynie DL, Nansel T, Eitel P, Crump AD, Saylor K, Yu K, et al. Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at-risk youth. *J Early Adolesc.* 2001; 21(1): 29-49..
21. Smith PK. Bullying in schools: Thirty years of research. *Bullying in different contexts.* 2011; 36-60.
22. Slonje R, Smith PK. Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scand J Psychol.* 2008; 49(2), 147-154.
23. Hinduja S, Patchin JW. Bullying, cyberbullying, and suicide. *Arch Suicide Res.* 2010; 14(3): 206-221.
24. Juvonen J, Gross EF. Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *J Sch Health.* 2008; 78(9): 496-505.
25. Mihajlov M, Vejmelka L. Internet addiction: A review of the first twenty years. *Psychiatria Danubina*, 2017; 29(3): 260-272.
26. Englander E, Donnerstein E, Kowalski R, Lin CA, Parti K. Defining Cyberbullying. *Pediatrics.* 2017; 140: 148–151.
27. Kowalski RM, Limber SP. Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health.* 2007; 41(6): S22-S30.
28. Belsey, B. (2004). Always on, always aware. <http://www.cyberbullying.ca>
29. Strom PS, Robert D. Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. In: *The Educational Forum.* 2006; 70(1): 21-36.
30. Kowalski RM, Giumetti GW, Schroeder AN, Lattanner MR. Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychol Bull.* 2014; 140(4):1073-1137.
31. Hunter SC, Boyle JM, Warden D. Perceptions and correlates of peer-victimization and bullying. *British Journal of Educational Psychology.* 2007; 77(4): 797-810.
32. Olweus D. *Bullying at school: What we know and what we can do.* New York, NY: Blackwell, 1993.
33. Olweus D. School bullying: Development and some important challenges. *Annu Rev Clin Psychol.* 2013; 9(1): 751-780.

34. Bhat CS. Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *J Psychol Couns Sch*. 2008; 18(1), 53-66.
35. M, Tuncer M. Akademisyenlerin siber zorbalığa yönelik algıları ve mücadele etme yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017;(31): 675-686.
36. Berger KS. Update on bullying at school: Science forgotten?. *Developmental Review*. 2007; 27(1): 90-126.
37. Strom PS, Strom R. Entitlement: The coming debate on higher education. *The Educational Forum Taylor & Francis Group*. 2004; 68(4): 325-335.
38. Campbell MA. Cyber bullying: An old problem in a new guise?. *J Psychol Couns Sch*. 2005; 15(1): 68-76.
39. Chudal R, Tiiri E, Brunstein Klomek A, Ong SH, Fossum S, Kaneko H, et al. Victimization by traditional bullying and cyberbullying and the combination of these among adolescents in 13 European and Asian countries. *Eur Child Adolesc. Psychiatry*. 2022; 31(9): 1391-1404.
40. Vandebosch H, Van Cleemput K. Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media Soc*. 2009;11(8): 1349-1371.
41. Slonje R, Smith PK, Frisén A. The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Comput Human Behav*. 2013; 29(1): 26-32.
42. Langos C. Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2012; 15(6): 285-289.
43. Milson AJ, Chu BW. Character education for cyberspace: Developing good netizens. *The Social Studies*. 2002; 93(3): 117-119.
44. Dehue F, Bolman C, Völlink T. Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology Behav*. 2008; 11(2): 217-223.
45. Polat ZD, Bayraktar S. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterr J Humanit*. 2016; 5(1): 115-132.
46. Schoffstall CL, Cohen R. Cyber aggression: The relation between online offenders and offline social competence. *Soc Dev*. 2011; 20(3): 587-604.
47. Özgür H. A Systematic Review on Cyberbullying Interventions and Preventions. *Shanlax International Journal of Education*. 2020; 9(1): 11-26.
48. Taştekin E, Bayhan P. Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online J Technol Addict Cyberbullying*. 2018; 5(2): 21-45.
49. Lee C, Shin N. Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Comput Human Behav*. 2017; 68: 352-358.
50. Baldry AC, Farrington DP, Sorrentino A. School bullying and cyberbullying among boys and girls: Roles and overlap. *J Aggress Maltreatment Trauma*. 2017; 26(9): 937-951.
51. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 2015; 40(177): 93-107.
52. Arıcak T, Siyahhan S, Uzunhasanoglu A, Saribeyoglu S, Ciplak S, Yilmaz N, et al. Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology Behav*. 2008; 11(3): 253-261.

53. Li Q. Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *Sch Psychol Int.* 2006; 27(2): 157-170.
54. Li Q. Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australas J Educ Technol.* 2007; 23(4): 435-454.
55. Li Q. New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Comput Human Behav.* 2007; 23(4): 1777–1791.
56. Brochado S, Soares S, Fraga S. A scoping review on studies of cyberbullying prevalence among adolescents. *Trauma, Violence and Abuse.* 2016; 18(5): 523-531.
57. Yudes C, Rey L, Extremera N. Predictive factors of cyberbullying perpetration amongst Spanish adolescents. *Int J Environ Res Public Health.* 2020; 17(11): 3967.
58. Erdur-Baker Ö, Kavut F. Cyber bullying: a new face of peer bullying. *Eurasian J Educ Res.* 2007; 7(27): 31-42.
59. Dilmaç B. Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.* 2009; 9(3): 1291-1325.
60. Ayas T, Horzum MB. İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online.* 2012; 11(2): 2-13.
61. Bayram N, Saylı M. Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.* 2013; 71(1): 107–116.
62. Mitchell A. Bullied by the click of a mouse. *The Globe and Mail.* 2004: 667-686.
63. Chukwuere PC, Chukwuere JE, Adom D. The psychosocial effects of social media cyberbullying on students in selected African countries. *Acta Inform Malaysia.* 2021; 5(2): 62-70.
64. Murnion S, Buchanan WJ, Smales A, Russell G. Machine learning and semantic analysis of in-game chat for cyberbullying. *Comput Secur.* 2018; 76: 197-213.
65. Kwak H, Blackburn J, Han S. Exploring cyberbullying and other toxic behavior in team competition online games. In *Proceedings of the 33rd annual ACM conference on human factors in computing systems.* 2015; 3739-3748.
66. Fryling M, Cotler JL, Rivituso J, Mathews L, Pratico S. Cyberbullying or normal game play? Impact of age, gender, and experience on cyberbullying in multi-player online gaming environments: Perceptions from one gaming forum. *J Inf Syst Appl Res.* 2015; 8(1): 4.
67. Willard NE. Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. Research press, 2007.
68. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Tippett N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.
69. Akbulut Y, Şahin YL, Erişti B. Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *J Educ Technol Soc.* 2010; 13(4): 192-201.
70. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S, Tippett N. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *J Child Psychol Psychiatry.* 2008; 49(4): 376-385.

71. Ybarra ML. Linkages between depressive symptomatology and Internet harassment among young regular Internet users. *Cyberpsychol Behav.* 2004; 7(2): 247-257.
72. Patchin JW, Hinduja S. Cyberbullying and self-esteem. *J Sch Health.* 2010; 80(12): 614-621.
73. Campfield DC. Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims. University of Montana, 2008.
74. Ayas T. Sanal zorbalık olaylarına karışan ve karışmayan öğrencilerin öz saygı ve dışadönüklükle ilişkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim.* 2016; 41(186): 205-216.
75. Nishina A, Juvonen J, Witkow MR. Sticks and stones may break my bones, but names will make me feel sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *J Clin Child Adolesc Psychol.* 2005; 34(1): 37-48.
76. Wolak J, Mitchell KJ, Finkelhor D. Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of adolescent health.* 2007; 41(6): 51-58.
77. Ates B, Kaya A., Tunç E. The Investigation of Predictors of Cyberbullying and Cyber Victimization in Adolescents. *International Journal of Progressive Education.* 2018; 14(5): 103-118.
78. O'Brennan LM, Bradshaw CP, Sawyer AL. Examining developmental differences in the social-emotional problems among frequent bullies, victims, and bully/victims. *Psychol Sch.* 2009; 46(2): 100-115.
79. Sampasa-Kanyinga H, Lalande K, Colman I. Cyberbullying victimisation and internalising and externalising problems among adolescents: The moderating role of parent-child relationship and child's sex. *Epidemiol Psychiatr Sci.* 2018; 29.
80. Achenbach TM. Manual for the Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, 1991.
81. Achenbach TM, Rescorla LA. Manual for ASEBA school-age forms & profiles. University of Vermont, Research Center for Children, Youth & Families, 2001.
82. Fisher BW, Gardella JH, Teurbe-Tolon AR. Peer cybervictimization among adolescents and the associated internalizing and externalizing problems: A meta-analysis. *Journal of youth and adolescence.* 2016; 45(9): 1727-1743.
83. Tsitsika A, Janikian M, Wójcik S, Makaruk K, Tzavela E, Tzavara C, et al. Cyberbullying victimization prevalence and associations with internalizing and externalizing problems among adolescents in six European countries. *Comput Human Behav.* 2015; 51: 1-7.
84. Fahy AE, Stansfeld SA, Smuk M, Smith NR, Cummins S, Clark C. Longitudinal associations between cyberbullying involvement and adolescent mental health. *J Adolesc Health.* 2016; 59(5): 502-509.
85. Gámez-Guadix M, Orue I, Smith PK, Calvete E. Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *J Adolesc Health.* 2013; 53(4): 446-452.
86. Klomek AB, Marrocco F, Kleinman M, Schonfeld IS, Gould MS. Peer victimization, depression, and suicidality in adolescents. *Suicide Life-Threatening Behav.* 2008; 38(2): 166-180.

87. Wang J, Nansel TR, Iannotti RJ. Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *J Adolesc Health*. 2011; 48(4): 415-417.
88. Sampasa-Kanyinga H, Roumeliotis P, Xu H. Associations between cyberbullying and school bullying victimization and suicidal ideation, plans and attempts among Canadian schoolchildren. *PloS one*. 2014; 9(7), e102145.
89. Bond L, Carlin JB, Thomas L, Rubin K, Patton G. Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *Br Med J*. 2001; 323(7311), 480-484.
90. Goebert D, Else I, Matsu C, Chung-Do J, Chang JY. The impact of cyberbullying on substance use and mental health in a multiethnic sample. *Matern Child Health J*. 2011; 15(8): 1282-1286.
91. Schneider SK, O'donnell L, Stueve A, Coulter RW. Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *Am J Public Health*. 2012; 102(1): 171-177.
92. Cross EJ, Piggin R, Douglas T, Vonkaenel-Flatt J. *Virtual violence II: Progress and challenges in the fight against cyberbullying*. London: Beatbullying, 2012.
93. Van Geel M, Vedder P, Tanilon J. Relationship between peer victimization, cyberbullying, and suicide in children and adolescents: a meta-analysis. *JAMA Pediatr*. 2014; 168(5): 435-442.
94. Wright MF. Cyber victimization on college campuses: Longitudinal associations with suicidal ideation, depression, and anxiety. *Crim Justice Rev*. 2016; 41(2): 190-203.
95. John A, Glendenning AC, Marchant A, Montgomery P, Stewart A, Wood S, et al. Self-harm, suicidal behaviours, and cyberbullying in children and young people: Systematic review. *J Med Internet Res*. 2018; 20(4): e9044.
96. Díaz KI, Fite PJ. Cyber victimization and its association with substance use, anxiety, and depression symptoms among middle school youth. *Child Youth Care Forum*. 2019; 48(4): 529-544.
97. Delgado B, Escortell R, Martínez-Monteagudo MC, Aparisi D. La ansiedad escolar como variable explicativa del ciberacoso en estudiantes españoles de educación primaria. *Behav Psychol Psicol Conduct*. 2019; 27(2):239-255.
98. González-Cabrera J, Sánchez-Álvarez N, Calvete E, León-Mejía A, Orue I, Machimbarrena JM. Psychometric properties of the triangulated version of the European Bullying Intervention Project Questionnaire: Prevalence across seven roles. *Psychol Sch*. 2020; 57(1): 78-90.
99. Sjursø IR, Fandrem H, Roland E. Emotional problems in traditional and cyber victimization. *J Sch Violence*. 2016; 15(1): 114-131.
100. Shavelson RJ, Hubner JJ, Stanton GC. Self-concept: Validation of construct interpretations. *Rev Educ Res*. 1976; 46(3): 407-441.
101. Fanti KA, Henrich CC. Effects of self-esteem and narcissism on bullying and victimization during early adolescence. *J Early Adolesc*. 2015; 35(1): 5-29.
102. Özdemir Y. Cyber victimization and adolescent self-esteem: The role of communication with parents. *Asian J Soc Psychol*. 2014; 17(4): 255-263.

103. Barón JO, Vasquez SB, Caballero MJC. The influence of school climate and family climate among adolescents victims of cyberbullying. *Comunicar Media Educ Res J*. 2016; 24(46): 57-65
104. Marsh HW, Parada RH, Craven RG, Finger L. In the looking glass: A reciprocal effects model elucidating the complex nature of bullying, psychological determinants, and the central role of self-concept. In: *Bullying*. Academic Press. 2004; 63-106.
105. Glover D, Gough G, Johnson M, Cartwright N. Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention. *Educ Res*. 2000; 42(2): 141-156.
106. Egan SK, Perry DG. Does low self-regard invite victimization?. *Dev Psychol*. 1998; 34(2): 299-309.
107. Sourander A, Klomek AB, Ikonen M, Lindroos J, Luntamo T, Koskelainen M et al. Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Arch Gen Psychiatry*. 2010; 67(7): 720-728.
108. Patchin JW, Hinduja S. Cyberbullying among adolescents: Implications for empirical research. *J Adolesc Heal*. 2013; 53(4): 431-432.
109. Beran T, Li Q. The relationship between cyberbullying and school bullying. *J Student Wellbeing*. 2007; 1(2): 16-33.
110. Beran T, Li Q. Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *J Educ Comput Res*. 2005; 32(3): 265-277.
111. Lonigro A, Schneider BH, Laghi F, Baiocco R, Pallini S, Brunner T. Is cyberbullying related to trait or state anger?. *Child Psychiatry Hum. Dev*. 2015; 46(3): 445-454.
112. Wei HS, Williams JH. Instrumental or emotional aggression: testing models of bullying, victimization, and psychological maladjustment among Taiwanese seventh-graders. *Social Work Research*. 2009; 33(4): 231-242
113. Yaman E, Peker A. The perceptions of adolescents about cyberbullying and cybervictimization. *Gaziantep Univ J Soc Sci*. 2012; 11(3): 819-833.
114. Chan SF, La Greca AM, Peugh JL. Cyber victimization, cyber aggression, and adolescent alcohol use: Short-term prospective and reciprocal associations. *J Adolesc*. 2019; 74: 13-23.
115. Korchmaros JD, Mitchell KJ, Ybarra ML. Technology-based interpersonal victimization: Predictors of patterns of victimization over time. *J Interpers Violence*. 2014; 29(7): 1297-1317.
116. Modecki KL, Barber BL, Vernon L. Mapping developmental precursors of cyber-aggression: Trajectories of risk predict perpetration and victimization. *J Youth Adolesc*. 2013; 42(5): 651-661.
117. Yalçın C. Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla İnternet. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2003; 27(1): 77-89.
118. Balci Ş, Ayhan B. Üniversite öğrencilerinin internet kullanım ve doyumları üzerine bir saha araştırması. *Selçuk İletişim*. 2007; 5(1): 174-197.
119. Valkenburg PM, Schouten AP, Peter J. Adolescents' identity experiments on the Internet. *New Media Soc*. 2005; 7(3): 383-402.

120. Ögel K. İnternet bağımlılığı: İnternetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak. İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
121. Keith S, Martin ME. Cyber-Bullying: creating a culture. Reclaiming children and youth: The Journal of Strength-based Interventions. 2005; 134(3): 224-228.
122. Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, 26 Ağustos). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. TÜİK. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
123. Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 26 Ağustos). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. TÜİK. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
124. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. Cyberpsychology Behav. 1998; 1(3): 237-244.
125. Shaw M, Black DW. Internet addiction. CNS drugs. 2008; 22(5): 353-365.
126. Brighi A, Menin D, Skrzypiec G, Guarini A. Young, bullying, and connected. Common pathways to cyberbullying and problematic internet use in adolescence. Front Psychol. 2019; 10: 1467.
127. Gámez-Guadix M, Borrajo E, Almendros C. Risky online behaviors among adolescents: Longitudinal relations among problematic Internet use, cyberbullying perpetration, and meeting strangers online. J Behav Addict. 2016; 5(1): 100-107.
128. Yudes-Gómez C, Baridon-Chauvie D, González-Cabrera JM. Cyberbullying and problematic Internet use in Colombia, Uruguay and Spain: Cross-cultural study. Comunicar: Media Education Research Journal. 2018; 26(56): 49-58.
129. Jung YE, Leventhal B, Kim YS, Park TW, Lee SH, Lee M, et al. Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathologic symptoms among Korean youth. Yonsei Med J. 2014; 55(3): 826-830.
130. Touloupis T, Athanasiades C. The risky use of new technology among elementary school students: Internet addiction and cyberbullying. Hellenic Journal of Psychology. 2014; 11(2): 83-110.
131. Kircaburun K, Baştuğ İ. Ergenlerde siber zorbalığınyordayıcısı olarak problemli internet kullanımı. J Acad Soc Sci Stud Int. 2016; (48): 385-396.
132. Chang FC, Chiu CH, Miao NF, Chen PH, Lee CM, Huang TF, et al. Online gaming and risks predict cyberbullying perpetration and victimization in adolescents. Int J Public Health. 2015; 60(2): 257-266.
133. Gámez-Guadix M, Gini G, Calvete E. Stability of cyberbullying victimization among adolescents: Prevalence and association with bully-victim status and psychosocial adjustment. Comput Hum Behav. 2015; 53: 140-148.
134. Athanasiou K, Melegkovits E, Andrie EK, Magoulas C, Tzavara CK, Richardson C, et al. Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14-17-year-old adolescents across seven European countries. BMC Public Health. 2018; 18(1): 1-15.
135. Sun J, Liu Q, Yu S. Child neglect, psychological abuse and smartphone addiction among Chinese adolescents: The roles of emotional intelligence and coping style. Comput Hum Behav. 2019; 90: 74-83.

136. Simsek N, Sahin D, Evli M. Internet addiction, cyberbullying, and victimization relationship in adolescents: a sample from Turkey. *J Addict Nurs*. 2019; 30(3): 201-210.
137. Samur D, Tops M, Schlinkert C, Quirin M, Cuijpers P, Koole SL. Four decades of research on alexithymia: moving toward clinical applications. *Front Psychol*. 2013; 4: 861.
138. Wachs S, Vazsonyi AT, Wright MF, Ksinan Jiskrova G. Cross-national associations among cyberbullying victimization, self-esteem, and Internet addiction: Direct and indirect effects of alexithymia. *Front Psychol*. 2020; 11: 1368.
139. Tanrikulu I. Cyberbullying prevention and intervention programs in schools: A systematic review. *Sch Psychol Int*. 2018; 39(1): 74-91.
140. Berson IR, Berson MJ. Children and their digital dossiers: Lessons in privacy rights in the digital age. *International Journal of Social Education*. 2006; 21(1): 135-147.
141. Mishna F, Cook C, Saini M, Wu MJ, MacFadden R. Interventions for children, youth, and parents to prevent and reduce cyber abuse. *Campbell Syst Rev*. 2009; 5(1), i-54.
142. Hutson E, Kelly S, Militello LK. Systematic review of cyberbullying interventions for youth and parents with implications for evidence-based practice. *Worldviews Evidence-based Nurs*. 2018; 15(1): 72-79.
143. Ang RP, Goh DH. Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry Hum Dev*. 2010; 41(4): 387-397.
144. Cassidy W, Brown K, Jackson M. Under the radar: Educators and cyberbullying in schools. *Sch Psychol Int*. 2012; 33(5): 520-532.
145. Cross D, Shaw T, Hadwen K, Cardoso P, Slee P, Roberts C, et al. Longitudinal impact of the Cyber Friendly Schools program on adolescents' cyberbullying behavior. *Aggress Behav*. 2016; 42(2), 166-180.
146. Ortega Ruiz R, Rey Alamillo RD, Casas Bolaños JA. Knowing, building and living together on internet and social networks: The ConRed cyberbullying prevention program. *Int J Conf Violence*. 2012; 6 (2): 302-312.
147. Grading P, Yanagida T, Strohmeier D, Spiel C. Prevention of cyberbullying and cyber victimization: Evaluation of the ViSC Social Competence Program. *J Sch Violence*. 2015; 14(1): 87-110.
148. Williford A, Elledge LC, Boulton AJ, DePaolis KJ, Little TD, Salmivalli C. Effects of the KiVa antibullying program on cyberbullying and cybervictimization frequency among Finnish youth. *J Clin Child Adolesc Psychol*. 2013; 42(6): 820-833.
149. Garaigordobil M, Martínez-Valderrey V. Efecto del Cyberprogram 2.0 sobre la reducción de la victimización y la mejora de la competencia social en la adolescencia. *Rev Psicodidact*. 2014; 19(2): 289-306.
150. Bal PN, Kahraman S. The effect of cyber bullying sensibility improvement group training program on gifted students. *Journal of Gifted Education Research*. 2015; 3(1): 48-57.
151. Peker A, İskender M. İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2015; 19(1): 11-22.
152. Topçu-Uzer Ç, Tanrikulu İ. Siber zorbalığı önleme ve müdahale programları: ulusal bir alanyazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2017; 30(1): 1-17.

153. Sanvictores T, Mendez MD. Types of parenting styles and effects on children. In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing, 2022.
154. Baumrind D. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genet Psychol Monogr.* 1967; 75(1): 43-88.
155. Yılmaz A. Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. *Türk Psikoloji Yazıları.* 1999; 1(3): 99-118.
156. McCoby EE. Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. *Handbook of Child Psychology.* 1983; 4: 1-101.
157. Masud H, Ahmad MS, Cho KW, Fakhr Z. Parenting styles and aggression among young adolescents: a systematic review of literature. *Community Ment Health J.* 2019; 55(6): 1015-1030.
158. Leeman RF, Patock-Peckham JA, Hoff RA, Krishnan-Sarin S, Steinberg MA, Rugle LJ, et al. Perceived parental permissiveness toward gambling and risky behaviors in adolescents. *J Behav Addict.* 2014; 3(2): 115-123.
159. Piotrowski JT, Lapierre MA, Linebarger DL. Investigating correlates of self-regulation in early childhood with a representative sample of English-speaking American families. *J Child Fam Stud.* 2013; 22(3): 423-436.
160. Valcke M, Bonte S, De Wever B, Rots I. Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Comput Educ.* 2010; 55(2): 454-464.
161. Dehue F, Bolman C, Vollink T, Pouwelse M. Cyberbullying and traditional bullying in relation to adolescents' perception of parenting. *J Cyber Ther Rehabil.* 2012; 5: 25-34.
162. Charalampous K, Demetriou C, Tricha L, Ioannou M, Georgiou S, Nikiforou M, et al. The effect of parental style on bullying and cyber bullying behaviors and the mediating role of peer attachment relationships: A longitudinal study. *J Adolesc.* 2018; 64: 109-123.
163. Broll R, Reynolds D. Parental responsibility, blameworthiness, and bullying: Parenting style and adolescents' experiences with traditional bullying and cyberbullying. *Crim Justice Policy Rev.* 2021; 32(5): 447-468.
164. Garaigordobil Landazabal MT, Machimbarrena Garagorri JM. Stress, competence, and parental educational styles in victims and aggressors of bullying and cyberbullying. *Psicothema.* 2017; 29(3): 335-340.
165. Lereya ST, Samara M, Wolke D. Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child Abus Negl.* 2013; 37(12): 1091-1108.
166. Zurcher JD, Holmgren HG, Coyne SM, Barlett CP, Yang C. Parenting and cyberbullying across adolescence. *Cyberpsychology Behav Soc Netw.* 2018; 21(5): 294-303.
167. Kaufman J, Birmaher B, Brent D, Rao U, Flynn C, Moreci P, et al. Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children-Present and Lifetime Version (K-SADS-PL): initial reliability and validity data. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry.* 1997; 36(7): 980-988.
168. Gökler B, Ünal F, Pehlivan Türk B, Çengel-Kültür E, Akdemir D, Taner Y. Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli-Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.* 2004; 11(3): 109-116.

169. Arıca OT, Tanrıku T, Kınay H. Siber mağduriyet ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi. 2012; 11: 1-6.
170. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*. 1998; 1(3): 237-244.
171. Bayraktar F. İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2001.
172. Young KS. Internet addiction: Evaluation and treatment. *Bmj*. 1999; 319: Suppl S4.
173. Şimşek Z, Erol N, Öztop D, Özcan ÖÖ. Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatr Derg*. 2008; 19(3): 235-246.
174. Birmaher B, Khetarpal S, Brent D, Cully M, Balach L, Kaufman J, et al. The Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED): scale construction and psychometric characteristics. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 1997; 36(4): 545-53.
175. Çakmakçı FK. Çocuklarda anksiyete bozukluklarını tarama ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2004; 11(2).
176. Kovacs M. Rating scales to assess depression in school-aged children. *Acta Paedopsychiatr*. 1981; 46(5-6): 305-15.
177. Öy B. Çocuklar için Depresyon Ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 1991; 2: 132-136.
178. Van Rooij T, Van den Eijnden RJJM. Monitor Internet en Jongeren 2006 en 2007: Ontwikkelingen in internetgebruik en de rol van opvoeding. Rotterdam: IVO, 2007.
179. Ayas T, Horzum MB. İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*. 2013; 4(39): 46-57.
180. Tokunaga RS. Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Comput Human Behav*. 2010; 26(3): 277-287.
181. Álvarez-García D, Pérez JCN, González AD, Pérez CR. Risk factors associated with cybervictimization in adolescence. *Int J Clin Heal Psychol*. 2015; 15(3): 226-235.
182. Ortega R, Elipe P, Mora-Merchán JA, Calmaestra J, Vega E. The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying: A study of Spanish adolescents. *J Psychol*. 2009; 217(4): 197-204.
183. Katzer C, Fetchenhauer D, Belschak F. Cyberbullying: Who are the victims?: A comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. *J Media Psychol*. 2009; 21(1): 25-36.
184. Beckman L, Hagquist C, Hellström L. Discrepant gender patterns for cyberbullying and traditional bullying—An analysis of Swedish adolescent data. *Comput Human Behav*. 2013; 29(5): 1896-1903.
185. Wang J, Iannotti RJ, Nansel TR. School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *J Adolesc Health*. 2009; 45(4): 368-375.
186. Duman N, Bridge EN. Siber mağduriyet. *OPUS International Journal of Society Researches*. 2019; 10(17): 1156-1178.

187. Mura G, Diamantini D. Cyberbullying among Colombian students: an exploratory investigation. *Eur J Investig Heal Psychol Educ*. 2013; 3(3): 249-256.
188. Erdur-Baker Ö. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media Soc*. 2010; 12(1): 109-125.
189. Bingöl N, Tanrıkulu T. Siber Zorba ve Mağdur Olma İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*. 2014; (43): 0-0.
190. Mark L, Ratliffe KT. Cyber worlds: New playgrounds for bullying. *Comput. Sch*. 2011; 28(2): 92-116.
191. Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydin Y. Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology Behav*. 2008; 11(6): 643-648.
192. Horzum MB, Ayas T. Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices*. 2011; 10(20): 139-159.
193. Huang YY, Chou C. An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Comput Human Behav*. 2010; 26(6): 1581-1590.
194. Ybarra ML, Mitchell KJ, Finkelhor D, Wolak J. Internet prevention messages: Targeting the right online behaviors. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 2007; 161(2): 138-145.
195. Buelga S, Ortega-Barón J, Iranzo B, Torralba E. Cyberbullying influence on Academic self-esteem and perception of school climate among Secondary Students School. *Students 'Engagement in School: Int Perspect Psychol Educ*. 2014; 9: 333-347.
196. Wright MF. Adolescents' cyber aggression perpetration and cyber victimization: The longitudinal associations with school functioning. *Soc Psychol Educ*. 2015; 18(4): 653-666.
197. Buhrmester D (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Dev*. 1990; 61(4): 1101-1111.
198. Hartup WW. Adolescents and their friends. *New Dir Child Adolesc Dev*. 1993; (60): 3-22.
199. Kurokawa M. Relationships between victimization and psychological stress, peer relationships, and enjoyment of school life: Traditional and cyber bullying. *Japanese Journal of Counseling Science*. 2010; 43(3): 171-181.
200. Navarro R, Yubero S, Larrañaga E. Psychosocial risk factors for involvement in bullying behaviors: Empirical comparison between cyberbullying and social bullying victims and bullies. *School Ment Health*. 2015; 7(4): 235-248.
201. Chen Q, Lo CK, Zhu Y, Cheung A, Chan KL, Ip P. Family poly-victimization and cyberbullying among adolescents in a Chinese school sample. *Child abuse & neglect*. 2018; 77: 180-187.
202. Çimke S, Cerit E. Social media addiction, cyberbullying and cyber victimization of university students. *Arch Psychiatr Nurs*. 2021; 35(5): 499-503.

203. Sittichai R. Information technology behavior cyberbullying in Thailand: incidence and predictors of victimization and cyber-victimization. *Asian Soc Sci.* 2014; 10(11): 132-140.
204. Låftman SB, Modin B, Östberg V. Cyberbullying and subjective health: A large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Child Youth Serv Rev.* 2013; 35(1): 112-119.
205. Rodríguez-Enríquez M, Bennasar-Veny M, Leiva A, Garaigordobil M, Yañez AM. Cybervictimization among secondary students: social networking time, personality traits and parental education. *BMC Public Health.* 2019; 19(1): 1-7.
206. Bacikova-Sleskova M, Geckova AM, van Dijk JP, Groothoff JW, Reijneveld SA. Parental support and adolescents' health in the context of parental employment status. *J Adolesc.* 2011; 34(1): 141-149.
207. Nordhagen R, Nielsen A, Stigum H, Köhler L. Parental reported bullying among nordic children: a population-based study. *Child Care Health Dev.* 2005; 31(6): 693-701.
208. Shaheen AM, Hammad S, Haourani EM, Nassar OS. Factors affecting Jordanian school adolescents' experience of being bullied. *J Pediatr Nurs.* 2018; 38: e66-e71.
209. Uludasdemir D, Kucuk S. Cyber bullying experiences of adolescents and parental awareness: Turkish example. *J Pediatr Nurs.* 2019; 44: e84-e90.
210. Magklara K, Skapinakis P, Gkatsa T, Bellos S, Araya R, Stylianidis S, et al. Bullying behaviour in schools, socioeconomic position and psychiatric morbidity: a cross-sectional study in late adolescents in Greece. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health.* 2012; 6(1): 1-13.
211. Chang FC, Chiu CH, Miao NF, Chen PH, Lee CM, Chiang JT, et al. The relationship between parental mediation and Internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Compr Psychiatry.* 2015; 57: 21-28.
212. Kwan I, Dickson K, Richardson M, MacDowall W, Burchett H, Stansfield C, et al. Cyberbullying and children and young people's mental health: a systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology, Behav Soc Netw.* 2020; 23(2): 72-82.
213. Landoll RR, La Greca AM, Lai BS, Chan SF, Herge WM. Cyber victimization by peers: Prospective associations with adolescent social anxiety and depressive symptoms. *J Adolesc.* 2015; 42: 77-86.
214. Calvete E, Orue I, Gámez-Guadix M. Cyberbullying victimization and depression in adolescents: The mediating role of body image and cognitive schemas in a one-year prospective study. *Eur J Crim Policy Res.* 2016; 22(2): 271-284.
215. Thai TT, Duong MHT, Vo DK, Dang NTT, Huynh QNH, Tran HGN. Cyber-victimization and its association with depression among Vietnamese adolescents. *PeerJ.* 2022; 10: e12907.
216. Mallik CI, Radwan RB. Adolescent victims of cyberbullying in Bangladesh-prevalence and relationship with psychiatric disorders. *Asian J Psychiatr.* 2020; 48: 101893.
217. Zorlu A, Unlu G, Cakaloz B, Zencir M, Buber A, Isildar Y. The prevalence and comorbidity rates of ADHD among school-age children in Turkey. *J Atten Disord.* 2020; 24(9): 1237-1245.
218. Ercan ES, Polanczyk G, Akyol Ardic U, Yuce D, Karacetin G, Tufan AE, et al. The prevalence of childhood psychopathology in Turkey: a cross-sectional multicenter nationwide study (EPICPAT-T). *Nordic journal of psychiatry.* 2019;73(2): 132-140.

219. Göker Z, Güney E, Dinç G, Hekim Ö, Üneri ÖŞ. Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete ile ilişkili Bozuklukların Klinik ve Demografik Özellikleri: Bir Yıllık Kesitsel Bir Örneklem Klinik Psikiyatri Dergisi. 2015;18(1): 7–14.
220. Dempsey AG, Sulkowski ML, Nichols R, Storch EA. Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*. 2009; 46(10): 962-972.
221. Cénat JM, Hébert M, Blais M, Lavoie F, Guerrier M, Derivois D. Cyberbullying, psychological distress and self-esteem among youth in Quebec schools. *J Affect Disord*. 2014; 169: 7-9.
222. Vieno A, Gin G, Santinello M. Different forms of bullying and their association to smoking and drinking behavior in Italian adolescents. *J Sch Health*. 2011; 81(7): 393-399.
223. Chan SF, La Greca AM. Cyber victimization and aggression: Are they linked with adolescent smoking and drinking?. *Child Youth Care Forum*. 2016; 45(1): 47-63.
224. Türkiye İstatistik Kurumu. (2017, 18 Ağustos). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. TÜİK. [http://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2017-24862](http://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2017-24862)
225. Sengupta A, Chaudhuri A. Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Child Youth Serv Rev*. 2011; 33(2): 284-290.
226. Mesch GS. Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology Behav*. 2009; 12(4): 387-393.
227. Şahin Ş, Özçelik ÇÇ. Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*. 2016; 5(1): 42-49.
228. Gedik SA, Ünsal A, Arslantas D, Atay E, Öztürk Emiral G. Evaluation of Cyber Victimization and Self-Esteem Level in High School Students. *Konuralp Medical Journal*. 2021; 13(3): 585-593.
229. Olenik-Shemesh D, Heiman T. Cyberbullying victimization in adolescents as related to body esteem, social support, and social self-efficacy. *J Genet Psychol*. 2017; 178(1): 28-43.
230. Navarro R, Larrañaga E, Yubero S. Differences between preadolescent victims and non-victims of cyberbullying in cyber-relationship motives and coping strategies for handling problems with peers. *Curr Psychol*. 2018; 37(1): 116-127.
231. Eroğlu Y, Peker A, Yaman E. Okul zorbalığı ve siber zorbalık. *Kaknüs Yayınları*, 2011.
232. Dinç ES. Cyber bullying in social media platforms: examination of cyberbullying experiences among high school students. *E-Journal of New Media*. 2020; 4(1), 24-39.
233. Sampasa-Kanyinga H, Hamilton HA. Use of social networking sites and risk of cyberbullying victimization: A population-level study of adolescents. *Cyberpsychology Behav Soc Netw*. 2015; 18(12): 704-710.
234. Özdemir M, Akar F. Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 2011; 4(4): 605-626.

235. Ko CH, Yen JY, Liu SC, Huang CF, Yen CF. The associations between aggressive behaviors and Internet addiction and online activities in adolescents. *J Adolesc Health*. 2009; 44(6): 598-605.
236. Huang J, Zhong Z, Zhang H, Li L. Cyberbullying in social media and online games among Chinese college students and its associated factors. *Int J Environ Res Public Health*. 2021; 18(9): 4819.
237. Lin L, Liu J, Cao X, Wen S, Xu J, Xue Z, et al. Internet addiction mediates the association between cyber victimization and psychological and physical symptoms: moderation by physical exercise. *BMC Psychiatry*. 2020; 20(1): 1-8.
238. Machimbarrena JM, González-Cabrera J, Montiel I, Ortega-Barón J. An exploratory analysis of different problematic Internet use profiles in cybervictims, cyberbullies, and cyberbully victims. *Cyberpsychology, Behav Soc Netw*. 2021; 24(10): 664-672
239. Wachs S, Junger M, Sittichai R. Traditional, cyber and combined bullying roles: Differences in risky online and offline activities. *Societies*. 2015; 5(1): 109-135.
240. Leung L, Lee PS. The influences of information literacy, internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media Soc*. 2012; 14(1): 117-136
241. Zsila Á, Orosz G, Király O, Urbán R, Ujhelyi A, Jármi É, et al. Psychoactive substance use and problematic internet use as predictors of bullying and cyberbullying victimization. *Int J Ment Health Addict*. 2018; 16(2): 466-479.
242. Demir AC, Donmez YE. The relationship between traditional bullying/cyberbullying with resilience, anxiety and depression in adolescents. *Ann Med Res*. 2022; 29(9): 1031–1037
243. Bottino SM, Bottino CM, Regina CG, Correia AV, Ribeiro WS. Cyberbullying and adolescent mental health: systematic review. *Cad Saude Publica*. 2015; 31(3): 463-475.
244. Cole DA, Zelkowitz RL, Nick E, Martin NC, Roeder KM, Sinclair-McBride K, et al. Longitudinal and incremental relation of cybervictimization to negative self-cognitions and depressive symptoms in young adolescents. *Journal of abnormal child psychology*. 2016; 44(7): 1321-1332.
245. Gibb BE, Hanley AJ. Depression and interpersonal stress generation in children: Prospective impact on relational versus overt victimization. *Int J Cogn Ther*. 2010; 3(4): 358-367.
246. Schenk AM, Fremouw WJ. Prevalence, psychological impact, and coping of cyberbully victims among college students. *J Sch Violence*. 2012; 11(1): 21-37.
247. Doulmas DM, Midgett A. Witnessing cyberbullying and internalizing symptoms among middle school students. *Eur J Investig Heal Psychol Educ*. 2020; 10(4): 957-966.
248. Martínez-Monteagudo MC, Delgado B, Díaz-Herrero Á, García-Fernández JM. Relationship between suicidal thinking, anxiety, depression and stress in university students who are victims of cyberbullying. *Psychiatry Research*. 2020; 286: 112856.
249. Ayas T. Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenlerine göre sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yordanması . *Online J Technol Addict Cyberbullying*. 2014; 1(1): 1-17.
250. Xantus A, Saltz SB, Shaw JA. The relationship between social media bullying and the Adolescent's self report of emotional health: A study of urban youth on an acute inpatient psychiatric unit. *J Depress Anxiety*. 2015; 4(2): 2-7. A.

251. Randa R, Reyns BW. Cyberbullying victimization and adaptive avoidance behaviors at school. *Victims & Offenders*. 2014; 9(3): 255-275.
252. Makri-Botsari E, Karagianni G. Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia Soc Behav Sci*. 2014; 116: 3241-3253.
253. Audrin C, Blaya C. Psychological well-being in a connected world: The impact of cybervictimization in children's and young people's life in France. *Front Psychol*. 2020; 11: 1427.
254. Lucas-Molina B, Perez-Albeniz A, Fonseca-Pedrero E. The potential role of subjective wellbeing and gender in the relationship between bullying or cyberbullying and suicidal ideation. *Psychiatry Research*. 2018; 270: 595-601.
255. Hinduja S, Patchin JW. Connecting adolescent suicide to the severity of bullying and cyberbullying. *J Sch Viol*. 2019; 18(3): 333-346.
256. Molero MM, Martos Á, Barragán AB, Pérez-Fuentes MC, Gazquez JJ. Anxiety and depression from cybervictimization in adolescents: a metaanalysis and meta-regression study. *Eur J Psychol Appl to Leg Context*. 2022; 14(1): 42-50.
257. Chu XW, Fan CY, Liu QQ, Zhou ZK. Cyberbullying victimization and symptoms of depression and anxiety among Chinese adolescents: Examining hopelessness as a mediator and self-compassion as a moderator. *Comput Human Behav*. 2018; 86: 377-386.
258. Kaloeti DVS, Manalu R, Kristiana IF, Bidzan M. The role of social media use in peer bullying victimization and onset of anxiety among Indonesian elementary school children. *Frontiers in psychology*. 2021; 12: 635725.
259. Kokkinos CM, Antoniadou N. Cyber-bullying and cyber-victimization among undergraduate student teachers through the lens of the General Aggression Model. *Comput Human Behav*. 2019; 98: 59-68.
260. Garaigordobil M, Machimbarrena JM. Victimization and perpetration of bullying/cyberbullying: Connections with emotional and behavioral problems and childhood stress. *Psychosocial Intervention*. 2019; 28(2): 67-73.

10. EKLER

EK 1. Sosyodemografik Veri Formu

EK 2. İnternet Kullanımı Veri Formu

EK 3. Siber Mağduriyet Ölçeği

EK 4. İnternet Bağımlılığı Ölçeği

EK 5. Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği

EK 6. Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği

EK 7. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

EK 8. İnternet Aile Stili Ölçeği

EK 9. Etik Kurul Onayı

EK 1. Sosyodemografik Veri Formu

Adınız Soyadınız: _____

Doğum Tarihiniz: ____ (gün/ ____ (ay) / ____ (yıl)

Cinsiyetiniz: a) Erkek b) Kız

Öğrenim Durumunuz: a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Açık lise

e) Devam etmiyor (okula devam etmiyorsanız belirtiniz: 1) İlkokul terk 2) Ortaokul terk 3) Lise terk)

Kaçıncı sınıfsınız? ____

Okulunuzun türü: a) Devlet okulu b) Özel okul

Ortaokula devam ediyorsanız ortaokulunuzun türü: a) Ortaokul b) İmam hatip ortaokulu

Liseye devam ediyorsanız lisenizin türü:

a) Anadolu Lisesi e) Fen Lisesi ı) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

b) Anadolu Öğretmen Lisesi f) İmam Hatip Lisesi j) Güzel Sanatlar Lisesi

c) Akşam Lisesi g) Sosyal Bilimler Lisesi k) Spor Lisesi

d) Çok Programlı Anadolu Lisesi h) Açık Öğretim Lisesi

Ders başarınız:

a) Pekiyi (85-100 puan) b) İyi (70-85 puan) c) Orta (55-70 puan)

d) Kötü (45-55 puan) e) Çok kötü (0-45 puan)

Sınıf tekrarı: a) Yok b) Var

Disiplin cezası aldınız mı? a) Hayır b) Evet (Kaç kere disiplin cezası aldınız? ____)

Zorunlu haller dışında okula devamsızlık yapar mısınız? a) Evet b) Hayır

Arkadaş ilişkileriniz nasıl? a) Çok iyi b) İyi c) Orta d) Kötü e) Çok kötü

Anne-Babanız birlikte mi? :

a) Birlikte d) Anne vefat etmiş

b) Boşanmış e) Baba vefat etmiş

c) Evli ama ayrı yaşıyor f) Her ikisi de vefat etmiş

Yaşadığınız evdeki aile yapınızı belirtiniz:

a) Çekirdek Aile (Anne-baba-çocuklar)

b) Geniş Aile (Büyükanne-büyükbaba-amca-dayı vs.)

c) Dağılmış (Boşanma, ayrı yaşama, ölüm vs.)

Kiminle yaşadığınızı belirtiniz:

a) Anne ve babamla

e) Anne ve üvey baba ile

b) Tek ebeveyn ile (anne veya baba)

f) Baba ve üvey anne ile

c) Babaanne dede/ Anneanne dede ile

g) Diğer (belirtiniz: _____)

d) Sosyal hizmetler bünyesindeki kurumda kalıyorum

Kardeş sayınız (kendinizi de dahil ediniz): _____

Kaçıncı çocuğunuz: _____

Ailenizin aylık geliri:

a) 2800 tl den az b) 2800-4500 tl c) 4500-7500 tl d) 7500-12500 tl e) 12500 tl üstü

Annenizin yaşı: _____

Annenizin en son bitirdiği okul:

a) Okuma-yazma bilmiyor.

d) Ortaokul mezunu

b) İlkokul terk, okuma yazma biliyor.

e) Lise mezunu

c) İlkokul mezunu

f) Üniversite/yüksek okul mezunu

Annenizin mesleği: _____

Anneniz şu an çalışıyor mu? a) Evet b) Hayır

Babanızın yaşı: _____

Babanızın en son bitirdiği okul:

a) Okuma-yazma bilmiyor.

d) Ortaokul mezunu

b) İlkokul terk, okuma yazma biliyor.

e) Lise mezunu

c) İlkokul mezunu

f) Üniversite/yüksek okul

Babanızın mesleği: _____

Babanız şu an çalışıyor mu? a) Evet b) Hayır

Sosyal güvenceniz: a) Var b) Yok

Sigara kullanıyor musunuz?

a) Hayır b) Günde 10 adetten az c) Günde 10-20 adet d) Günde 20 adetten fazla

Alkol kullanıyor musunuz?

a) Hayır b) Hemen hemen her gün c) Haftada 1-2 kez d) Ayda 1-2 kez

Uyuşturucu madde kullanıyor musunuz?

- a) Hayır b) Denedim ancak düzenli kullanmıyorum c) Hemen hemen her gün
d) Haftada 1-2 kez e) Ayda 1-2 kez

Hangi uyuşturucu maddeleri kullandınız? _____

Ailenizde tıbbi hastalığı veya psikiyatrik hastalığı olan var mı? a) Var b) Yok

Var ise aşağıdaki tabloda açıklayınız:

	Tıbbi Hastalık	Psikiyatrik Hastalık
Anne		
Baba		
Kardeş		

Anne, baba ve kardeşleriniz dışındaki akrabalarınızda psikiyatrik hastalığı olan var mı?

- a) Var (belirtiniz: _____) b) Yok

Kronik fiziksel/tıbbi bir hastalığınız var mı? (Epilepsi, kalp hastalığı, astım, diyabet vb.)

- a) Var (belirtiniz: _____) b) Yok

Geçirdiğiniz ameliyat var mı? a) Yok b) Var (ise açıklayınız: _____)

Geçirdiğiniz kaza var mı? a) Yok b) Var (ise açıklayınız: _____)

Psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz? a) Evet b) Hayır

Daha önce intihar girişiminde bulundunuz mu? a) Evet b) Hayır

Cevabınız Evet ise sayısı: _____

İntihar düşünceleri ve davranışı ile ilişkili olarak şu anda sizin için aşağıdaki seçeneklerden hangisi doğrudur?

- a) Hiçbiri
b) Sadece hayattan bıkmak
c) Ölme isteği
d) İntihar (kendini öldürme) düşüncesi
e) İntihar (kendini öldürme) planı

EK 2. İnternet Kullanımı Veri Formu

Evinizde internet bağlantısı var mı? a) Evet b) Hayır

Evinizde bilgisayar var mı? a) Evet b) Hayır

Kendinize ait bilgisayar var mı? a) Evet b) Hayır

Odanızda bilgisayar var mı? a) Evet b) Hayır

Kendinize ait akıllı telefonunuz var mı? a) Evet b) Hayır

Akıllı telefonunuzda internet bağlantınız var mı? a) Evet b) Hayır

Kendinize ait tabletiniz var mı? a) Evet b) Hayır

Sosyal medya hesabı kullanıyor musunuz? a) Evet b) Hayır

Kaç farklı sosyal medya platformuna üyesiniz? _____

Gerçek kimliğinizi gizli tuttuğunuz sosyal medya hesabınız var mı? a) Evet b) Hayır

Günde ortalama kaç saat internette vakit geçirirsiniz? (Online ders hariç, cepten internete bağlanma süresi dahil)

a) 1 saatten az b) 1-3 saat arası c) 3-5 saat arası d) 5-8 saat arası e) 8 saatten fazla

İnternet kullanımına kaç yaşında başladınız? _____

İnternete en sık hangi cihazla girmeyi tercih ediyorsunuz ?

a.) Masaüstü Bilgisayar b) Dizüstü Bilgisayar c) Akıllı Telefon d) Tablet

Genellikle günün hangi saatlerinde (online ders haricinde) bilgisayarda internet kullanıyorsunuz?

a) Sabah-öğle arası

b) Öğle-akşam arası

c) Akşam 17:00-23:00 arası

d) Gece 23:00'ten sonra

Genellikle günün hangi saatlerinde (online ders haricinde) cep telefonunu ile internet kullanıyorsunuz ?

a) Sabah-öğle arası

b) Öğle-akşam arası

c) Akşam 17:00-23:00 arası

d) Gece 23:00'ten sonra

Evinizde internete başlanıyorsanız en çok nerede internet kullanırsınız?

- a) Kendi odanız b) Salon c) Oturma odası d) Anne ve babanızın odası
e) Diğer (belirtiniz: _____)

İnterneti ne amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- a) Sosyal ağ-sosyal medya (instagram, facebook, twitter, youtube vb.)
b) Online oyunlar
c) Genel bilgi arama
d) Eğitimle ilgili araştırma, dev
e) Medya (dizi-film izlemek, müzik dinlemek)
f) Chat (sohbet) siteleri
g) Cinsel içerikli siteler
h) E-posta kullanımı
ı) Borsa
j) Bahis siteleri
k) Gazete-haber okuma
l) Forum siteleri
m) Alışveriş

Sosyal medya kullanıyorsanız sosyal medya kullanım sıklığınız nedir?

- a) Günde 1 saatten az d) Günde 3 saatten fazla
b) Günde 1-2 saat e) Haftada birkaç kez
c) Günde 2-3 saat f) Diğer (belirtiniz: _____)

Siber mağduriyet yaşıadıysanız siber zorbalığa en çok hangi ortamda maruz kaldınız? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

(Siber zorbalık; sanal ortamda dedikodu yaymak,rahatsız etmek, alay etmek, taciz, izinsiz fotoğraf-video yayınlanlamak, şifreleri çalmak, gizlice hesap açmak gibi eylemleri kapsar.)

- a) Sosyal ağ-sosyal medya (instagram, facebook, youtube, tiktok vb.)
- b) Anlık mesajlaşma uygulamaları (whatsapp, messenger vb.)
- c) Online oyunlar
- d) Chat Odaları
- e) Forum Siteleri
- f) E-mail kullanımı
- g) Diğer (belirtiniz: _____)

EK 3. Siber Mağduriyet Ölçeği

Aşağıda günlük yaşamda internet/bilgisayar/telefon üzerinden gençlerin yaşayabildiği bazı davranışlar yazılmıştır. Eğer okuduğunuz davranış “bana hiçbir zaman yapılmadı” diyorsanız “**Hayır**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranış “bana daha önce yapıldı” diyorsanız “**Evet**” yazısını işaretleyin.

1	İnternette bir başkası benim adımı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adım kullanarak hesap açtı.	EVET	HAYIR
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	EVET	HAYIR
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi adreslerime girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarıma girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
8	İnternette beni tehdit ettiler.	EVET	HAYIR
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan fotoğraflarımı bazı sitelerde yayınladılar.	EVET	HAYIR
11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
15	İnternette benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	EVET	HAYIR
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler.	EVET	HAYIR
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı izinsiz diğer kişiler gönderdiler.	EVET	HAYIR
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
21	Cep telefonunu kullanarak benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
22	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
23	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
24	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	EVET	HAYIR

EK 4. İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Aşağıdaki sorularda, size en uygun düşen ifadeyi (X) ile işaretleyiniz:

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çoğu Zaman	Her Zaman
1. Ne sıklıkla planladığınızdan daha fazla süre internette kalıyorsunuz?						
2. Ne sıklıkla internette kalmak için günlük ev işlerini ihmal edersiniz?						
3. Ne sıklıkla arkadaşlarınızla birlikte olmak yerine interneti tercih edersiniz?						
4. Ne sıklıkla internet kullanan kişilerle yeni ilişkiler kurarsınız?						
5. Ne sıklıkla bir işe başlamadan önce e-postanızı (e-mail) denetlersiniz?						
6. Ne sıklıkla okula devamınız internetten dolayı olumsuz etkilenir?						
7. Herhangi biri internette ne yaptığınızı sorduğunda ne sıklıkla kendinizi savunur ve ne yaptığınızı gizlersiniz?						
8. Çevrenizdekiler ne sıklıkla internette harcadığınız zamanın fazlalığından şikâyet eder?						
9. Ne sıklıkla okuldaki ders notlarınız ve ödevleriniz internette kalma sürenizden olumsuz yönde etkilenir?						
10. Hayatınız hakkında sizi rahatsız eden düşünceleri dağıtmak için ne sıklıkla internete girersiniz?						
11. Ne sıklıkla internete girmek için sabırsızlanırsınız?						
12. Ne sıklıkla internetsiz hayatın, sıkıcı, boş ve eğlencesiz olacağını düşünürsünüz?						
13. Biri sizi internetteyken rahatsız ettiğinde ne sıklıkla kırıncı konuşur, bağırır veya kızgın davranışlar gösterirsiniz?						

14. Gece geç saatlerde internet kullanmaktan ötürü ne sıklıkta uykunuz kaçır?						
15. İnternette olmadığınız zamanlarda ne sıklıkla interneti düşünür veya internete girmeyi hayal edersiniz?						
16. Kendinizi ne sıklıkla internetteyken "yalnızca birkaç dakika daha" derken bulursunuz?						
17. Ne sıklıkla internette harcadığınız zamanın miktarını azaltmaya çalışır ve başarısız olursunuz?						
18. İnternette kaldığınız süreyi ne sıklıkla saklamaya çalışırsınız?						
19. Ne sıklıkla başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman geçirmeyi yeğlersiniz?						
20. Ne sıklıkla internette olmadığınızda kendinizi çökmüş, aksi veya sinirli hissedip, internete girince rahatlarsınız?						

EK 5. Çocukluk Çağı Kaygı Tarama Ölçeği

ÇOCUKLARDA ANKSİYETE BOZUKLUKLARINI TARAMA ÖLÇEĞİ

Aşağıda, insanların kendilerini nasıl hissettiklerini tanımlayan maddelerden oluşan bir liste bulunmaktadır. Her madde için; eğer madde sizin için doğru ya da çoğu zaman doğru ise 2'yi, biraz ya da bazen doğru ise 1'i, doğru değil ya da nadiren doğru ise 0'ı işaretleyin. Bazı maddelerin size uymadığını düşünüseniz de, **lütfen boş bırakmayın.**

0: Doğru değil ya da nadiren doğru

1: Biraz ya da bazen doğru

2: Doğru ya da çoğu zaman doğru

1	Korktuğum zaman nefes almam zorlaşır.	0	1	2
2	Okuldayken başım ağrır.	0	1	2
3	İyi tanımadığım insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.	0	1	2
4	Evden uzak bir yerde uyursam korkarım.	0	1	2
5	Başka insanların beni sevip sevmediğinden endişelenirim.	0	1	2
6	Korktuğum zaman bayılacak gibi hissederim.	0	1	2
7	Huzursuzum.	0	1	2
8	Nereye giderlerse gitsinler annemin ve babamın peşinden giderim.	0	1	2
9	Birçok insan bana huzursuz göründüğümü söyler.	0	1	2
10	İyi tanımadığım insanların yanında kendimi huzursuz hissederim.	0	1	2
11	Okuldayken karnım ağrır.	0	1	2
12	Korktuğum zaman aklımı kaçırarak gibi hissederim.	0	1	2
13	Yalnız yatmaktan endişe duyarım.	0	1	2
14	Diğer çocuklar kadar iyi olmadığımından endişelenirim.	0	1	2
15	Korktuğum zaman olayları gerçek değilmiş gibi hissederim.	0	1	2
16	Annemin ve babamın başına kötü şeylerin geldiği kabuslar (korkunç rüyalar) görürüm.	0	1	2
17	Okula gitmekten endişe duyarım.	0	1	2
18	Korktuğum zaman kalbim hızlı çarpar.	0	1	2
19	Titrerim.	0	1	2
20	Başıma kötü şeylerin geldiği kabuslar (korkunç rüyalar) görürüm.	0	1	2

21	İşlerim yolunda gitmeyecek diye endişelenirim.	0	1	2
22	Korktuğum zaman çok terlerim.	0	1	2
23	Her şeyi kendime dert ederim.	0	1	2
24	Hiçbir neden olmadığı halde çok korktuğum olur.	0	1	2
25	Evde yalnız kalmaktan korkarım.	0	1	2
26	İyi tanımadığım insanlarla konuşmak bana zor gelir.	0	1	2
27	Korktuğum zaman boğuluyormuş gibi hissederim.	0	1	2
28	Birçok insan bana çok endişelendiğimi söyler.	0	1	2
29	Ailemden uzakta olmaktan hoşlanmam.	0	1	2
30	Heyacan nöbetleri geçirmekten korkarım.	0	1	2
31	Annemin ve babamın başına kötü şeyler gelecek diye endişelenirim.	0	1	2
32	İyi tanımadığım insanların yanında utanırım.	0	1	2
33	Gelecekte olacaklar konusunda endişelenirim.	0	1	2
34	Korktuğum zaman kusacakmış gibi olurum.	0	1	2
35	İşlerimi ne kadar iyi yaptığımdan endişelenirim.	0	1	2
36	Okula gitmekten korkarım.	0	1	2
37	Olup bitmiş şeyler hakkında endişe duyarım.	0	1	2
38	Korktuğum zaman başım döner.	0	1	2
39	Başka çocuk ve yetişkinlerle birlikteyken ve onlar benim yaptığım şeyi seyrederken kendimi huzursuz hissederim. (ör:Yüksek sesle okurken,konuşurken,oyun oynarken,spor yaparken)	0	1	2
40	İyi tanımadığım insanların bulunacağı partiye,dansa ya da herhangi bir yere giderken kendimi huzursuz hissederim.	0	1	2
41	Utangacım.	0	1	2

EK 6. Çocukluklar İçin Depresyon Ölçeği

ÇOCUKLAR İÇİN DEPRESYON ÖLÇEĞİ (CDI)

Adı Soyadı : _____

Tarih : _____

Cinsiyeti : _____

Okul : _____

Doğum Tarihi : _____

Sınıf : _____

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Her gruptaki cümleleri dikkatlice okuyunuz. Her grup için, bugün dâhil son iki hafta içinde size en uygun olan cümlelerin yanındaki sayıyı yuvarlak içine alınız.

- A) 1- Kendimi arada sırada üzgün hissederim.
2- Kendimi sık sık üzgün hissederim.
3- Kendimi her zaman üzgün hissederim.
- B) 1- İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.
2- İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.
3- İşlerim yolunda gidecek.
- C) 1- İşlerimin çoğunu doğru yaparım.
2- İşlerimin birçoğunu yanlış yaparım.
3- Herşeyi yanlış yaparım.
- D) 1- Birçok şeyden hoşlanırım.
2- Bazı şeylerden hoşlanırım.
3- Hiçbir şeyden hoşlanmam.
- E) 1- Her zaman kötü bir çocuğum.
2- Çoğu zaman kötü bir çocuğum.
3- Arada sırada kötü bir çocuğum.
- F) 1- Arada sırada başıma kötü bir şeylerin geleceğini düşünürüm.
2- Sık sık başıma kötü bir şeylerin geleceğinden endişelenirim.
3- Başıma çok kötü şeylerin geleceğinden eminim.
- G) 1- Kendimden nefret ederim.
2- Kendimi beğenmem.
3- Kendimi beğenirim.
- H) 1- Bütün kötü şeyler benim hatam.
2- Kötü şeylerin bazıları benim hatam.
3- Kötü şeyler genellikle benim hatam değil.
- I) 1- Kendimi öldürmeyi düşünmem.
2- Kendimi öldürmeyi düşünürüm ama yapmam.
3- Kendimi öldürmeyi düşünüyorum.
- İ) 1- Her gün içimden ağlamak gelir.
2- Birçok günler içimden ağlamak gelir.
3- Arada sırada içimden ağlamak gelir.
- J) 1- Herşey her zaman beni sıkar.
2- Herşey sık sık beni sıkar.
3- Herşey arada sırada beni sıkar.
- K) 1- İnsanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.
2- Çoğu zaman insanlarla beraber olmaktan hoşlanmam.
3- Hiçbir zaman insanlarla beraber olmaktan hoşlanmam.

- L) 1- Herhangi birşey hakkında karar veremem.
2- Herhangi birşey hakkında karar vermek zor gelir.
3- Herhangi birşey hakkında kolayca karar veririm.
- M) 1- Güzel / Yakışıklı sayılırım.
2- Güzel / Yakışıklı olmayan yanlarım var.
3- Çirkinim.
- N) 1- Okul ödevlerimi yapmak için her zaman kendimi zorlarım.
2- Okul ödevlerimi yapmak için çoğu zaman kendimi zorlarım.
3- Okul ödevlerimi yapmak sorun değil.
- O) 1- Her gece uyumakta zorluk çekerim.
2- Birçok gece uyumakta zorluk çekerim.
3- Oldukça iyi uyurum.
- Ö) 1- Arada sırada kendimi yorgun hissederim.
2- Birçok gün kendimi yorgun hissederim.
3- Her zaman kendimi yorgun hissederim.
- P) 1- Hemen her gün canım yemek yemek istemez.
2- Çoğu gün canım yemek yemek istemez.
3- Oldukça iyi yemek yerim.
- R) 1- Ağrı ve sızılardan endişe etmem.
2- Çoğu zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
3- Her zaman ağrı ve sızılardan endişe ederim.
- S) 1- Kendimi yalnız hissetmem.
2- Çoğu zaman kendimi yalnız hissederim.
3- Her zaman kendimi yalnız hissederim.
- Ş) 1- Okuldan hiç hoşlanmam.
2- Arada sırada okuldan hoşlanırım.
3- Çoğu zaman okuldan hoşlanırım.
- T) 1- Birçok arkadaşım var.
2- Birçok arkadaşım var ama daha fazla olmasını isterim.
3- Hiç arkadaşım yok.
- U) 1- Okul başarımlarım iyi.
2- Okul başarımlarım eskisi kadar iyi değil.
3- Eskiden iyi olduğum derslerde çok başarısızım.
- Ü) 1- Hiçbir zaman diğer çocuklar kadar iyi olamıyorum.
2- Eğer istersem diğer çocuklar kadar iyi olurum.
3- Diğer çocuklar kadar iyiyim.
- V) 1- Kimse beni sevmez.
2- Beni seven insanların olup olmadığından emin değilim.
3- Beni seven insanların olduğundan eminim.
- Y) 1- Bana söyleneni genellikle yaparım.
2- Bana söyleneni çoğu zaman yaparım.
3- Bana söyleneni hiçbir zaman yapmam.
- Z) 1- İnsanlarla iyi geçinirim.
2- İnsanlarla sık sık kavga ederim.
3- İnsanlarla her zaman kavga ederim.

EK 7. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

6-18 YAŞ ÇOCUK VE GENÇLER İÇİN DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

No:	
ÇOCUĞUN ADI, SOYADI	EV ADRESİ ve TEL. NO:
CİNSİYETİ: ☐ ERKEK ☐ KIZ	YAŞI:
BUGÜNÜN TARİHİ GÜN---AY---YIL---	ÇOCUĞUN DOĞUM TARİHİ GÜN---AY---YIL---
SINIFI:----- OKULA DEVAM ETMİYOR ☐	Çocuğunuzun davranışlarıyla ilgili bu formu lütfen görüşlerinizi yansıtacak biçimde yanıtlayınız. Her bir madde ile ilgili bilgi verebilir ve 2. sayfadaki boşluklara yazabilirsiniz. Lütfen bütün maddeleri işaretlemeye çalışınız. Teşekkürlerimizle

I. Çocuğunuzun yapmaktan hoşlandığı sporları a, b, c şıklarına yazınız. Örneğin: Yüzme, futbol, basketbol, voleybol, atletizm, tekvando, jimnastik, bisiklete binme, güreş, balık tutma gibi.

Çocuğunuz her birine ne kadar zaman ayırır ?	Çocuğunuz her birinde ne kadar başarılıdır ?			
	Normalden az	Normal	Normalden fazla	Bilmiyorum
a. _____	☐	☐	☐	☐
b. _____	☐	☐	☐	☐
c. _____	☐	☐	☐	☐

II. Çocuğunuzun spor dışındaki ilgi alanlarını, uğraş, oyun ve aktivitelerini a, b, c şıklarına yazınız. Örneğin: Pul, bebek, araba, akvaryum, el işi, kitap, satranç, müzik aleti çalmak, şarkı söylemek, resim yapmak gibi (Radyo dinlemeyi ya da televizyon izlemeyi katmayınız)

Çocuğunuz her birine ne kadar zaman ayırır ?	Çocuğunuz her birinde ne kadar başarılıdır ?			
	Normalden az	Normal	Normalden fazla	Bilmiyorum
a. _____	☐	☐	☐	☐
b. _____	☐	☐	☐	☐
c. _____	☐	☐	☐	☐

III. Çocuğunuzun üyesi olduğu kuruluş, kulüp ya da takımları a, b, c şıklarına yazınız. (Spor, müzik, izcilik, folklor gibi.)

Çocuğunuz her birinde ne kadar aktiftir ?	Çocuğunuz her birinde ne kadar başarılıdır ?			
	Bilmiyorum	Az Aktif	Normal	Çok Aktif
a. _____	☐	☐	☐	☐
b. _____	☐	☐	☐	☐
c. _____	☐	☐	☐	☐

IV. Çocuğunuzun evde ya da ev dışında yaptığı işleri a, b, c şıklarına yazınız. Örneğin: Gazete alma, bakkala gitme, pazara gitme, bahçe-tarla işleri, hayvancılık, elektrik- su faturası yatırma, çocuk bakımı, sofra kurma-kaldırma, bir dükkanda çalışma gibi ödeme yapılan ve yapılmayan heryeri katınız.

Çocuğunuz her birini ne kadar başarı ile yapar ?	Çocuğunuz her birinde ne kadar başarılıdır ?			
	Bilmiyorum	Normalden Az	Normal	Normalden Fazla
a. _____	☐	☐	☐	☐
b. _____	☐	☐	☐	☐
c. _____	☐	☐	☐	☐

V.1- Çocuğunuzun yaklaşık olarak kaç yakın arkadaşı vardır?

(Kardeşlerini katmayınız)

2- Çocuğunuz okul dışı zamanlarda haftada kaç kez arkadaşlarıyla birlikte olur? (Kardeşlerini katmayınız)

Hiç yok	1	2 ya da 3	4 ya da fazla
☐	☐	☐	☐
1 den az	1 ya da 2	3 ya da daha fazla	
☐	☐	☐	

VI. Yaşlılarıyla karşılaştırıldığında çocuğunuzun:

	Kötü	Normal Sayılır	Oldukça İyidir	Kardeşi Yoktur
a. Kardeşleriyle arası nasıldır?	☐	☐	☐	☐
b. Diğer çocuklarla arası nasıldır?	☐	☐	☐	
c. Size karşı davranışları nasıldır?	☐	☐	☐	
d. Kendi başına oyun oynaması ve iş yapması nasıldır?	☐	☐	☐	

VII. 1- Çocuğunuzun okul başarısı nasıldır? Çocuğunuz okula gitmiyorsa lütfen nedenini belirtiniz:

	Başarısız	Orta	Başarılı	Çok Başarılı
a. Türkçe / Türk Dili Edebiyatı	☐	☐	☐	☐
b. Hayat Bilgisi / Sosyal Bilgiler	☐	☐	☐	☐
c. Matematik	☐	☐	☐	☐
d. Fen Bilgisi	☐	☐	☐	☐

Diğer derslerde nasıldır? Örneğin: Yabancı dil, bilgisayar.
(Beden eğitimi, resim ve müziği katmayınız)

e. _____	☐	☐	☐	☐
f. _____	☐	☐	☐	☐
g. _____	☐	☐	☐	☐

2- Çocuğunuz alt özel sınıf ya da bir özel eğitim kurumunda okuyor mu?

☐ Hayır

☐ Evet- Ne tür bir sınıf ya da okul?-----

3- Çocuğunuz hiç sınıfta kaldı mı?

☐ Hayır

☐ Evet- Kaçınıcı sınıfta ve nedeni-----

4- Çocuğunuzun okulda ders ya da ders dışı sorunları oldu mu?

☐ Hayır

☐ Evet- açıklayınız-----

Bu sorunlar ne zaman başladı?-----

Sorunlar bitti mi?

☐ Hayır

☐ Evet- Ne zaman?

Çocuğunuzun herhangi bir bedensel hastalığı ya da zihinsel engeli var mıdır?

☐ Hayır

☐ Evet- açıklayınız-----

Çocuğunuzun sizi en çok üzen, kaygılandıran ve öfkeliendiren özellikleri nelerdir?

Çocuğunuzun en beğendiğiniz özellikleri nelerdir?

0: Doğru Değil (Bildiginiz kadarıyla)

1: Bazen ya da Biraz Doğru

2: Çok ya da Sıklıkla Doğru

- 0 1 2 1. Yaşından çok daha çocuksu davranır
- 0 1 2 2. Anne babanın izni olmadan içki içer
- 0 1 2 3. Çok tartışan bir çocuktur
- 0 1 2 4. Başladığı etkinlikleri (oyunu, dersleri, işleri) bitiremez
- 0 1 2 5. Hoşlandığı ya da zevk aldığı çok az şey vardır
- 0 1 2 6. Kakasını tuvaletten başka yerlere yapar
- 0 1 2 7. Bir şeylerle övünür, başkalarına hava atar
- 0 1 2 8. Bir konuya odaklanamaz, dikkatini uzun süre toplayamaz
- 0 1 2 9. Kafasından atamadığı, onu rahatsız eden bazı düşünceleri vardır (mikrop bulaşma, simetri takıntısı, okul sorunları, bilgisayar gibi) (açıklayınız):.....
- 0 1 2 10. Yerinde sakince oturamaz, çok hareketli ve huzursuzdur.
- 0 1 2 11. Gereken gayreti göstermeden, sırtını tamamen büyüklere dayayıp her şeyi onlardan bekler.
- 0 1 2 12. Yalnızlıktan şikayet eder
- 0 1 2 13. Kafası karışık, zihni bulanıktır
- 0 1 2 14. Çok ağır
- 0 1 2 15. Hayvanlara eziyet eder
- 0 1 2 16. Başkalarına eziyet eder, kötü davranır, kabadayılık eder
- 0 1 2 17. Hayal kurar, hayallere dalıp gider
- 0 1 2 18. Kendine bilerek zarar verdiği ya da intihar girişiminde bulunduğu olmuştur
- 0 1 2 19. Hep dikkat çekmeye çalışır
- 0 1 2 20. Eşyalarına zarar verir
- 0 1 2 21. Allesine ya da başkalarına ait eşyalara zarar verir
- 0 1 2 22. Evde söz dinlemez
- 0 1 2 23. Okulda söz dinlemez
- 0 1 2 24. İştahsızdır
- 0 1 2 25. Başka çocuklarla geçinemez
- 0 1 2 26. Hatalı davranışından dolayı suçluluk duymaz, orali olmaz, aldırılmaz
- 0 1 2 27. Kolay kıskanır
- 0 1 2 28. Ev, okul ya da diğer yerlerde kurallara uymaz, karşı gelir
- 0 1 2 29. Bazı hayvanlardan, durumlardan (yüksek yerler), ya da ortamlardan (asansör, karanlık gibi) korkar (okulu katmayınız) (açıklayınız):
- 0 1 2 30. Okula gitmekten korkar, okul korkusu vardır
- 0 1 2 31. Kötü bir şey düşünebileceği ya da yapabileceğinden korkar
- 0 1 2 32. Kusursuz, dört dörtlük, her konuda başarılı olması

- 0 1 2 33. Kimsenin onu sevmediğinden yakınır
- 0 1 2 34. Başkalarının ona karşı olduğu, zarar vermeye, ya da açığını yakalamaya çalıştığı hissine kapılır
- 0 1 2 35. Kendini değersiz, önemsiz ya da yetersiz hisseder
- 0 1 2 36. Sık sık kaza sonucu bir yerlerini incitir
- 0 1 2 37. Çok kavga çıkarır, kavgaya karışır
- 0 1 2 38. Çok fazla sataşılır, dalga geçilir
- 0 1 2 39. Baş belada olan kişilerle dolaşır
- 0 1 2 40. Olmayan sesler ve konuşmalar işitir (açıklayınız):
- 0 1 2 41. Düşünmeden hareket eder, aklına eseni yapar
- 0 1 2 42. Başkalarıyla birlikte olmaktansa yalnızlığı tercih eder
- 0 1 2 43. Yalan söyler, hile yapar, aldatır
- 0 1 2 44. Tınaklarını yer
- 0 1 2 45. Sinirli ve gergindir
- 0 1 2 46. Kasları oynar, seğirmeleri ve tikleri olur (açıklayınız):
- 0 1 2 47. Geceleri kabus görür
- 0 1 2 48. Başka çocuklar tarafından sevilmez
- 0 1 2 49. Kabızlık çeker
- 0 1 2 50. Çok korkak ve kaygılıdır
- 0 1 2 51. Baş döner, gözleri kararır
- 0 1 2 52. Kendini çok suçlu hisseder
- 0 1 2 53. Aşırı yer
- 0 1 2 54. Kendini sebepsiz yere çok yorgun hissettiği olur
- 0 1 2 55. Fazla kiloludur
56. Sağlık sorunu olmadığı halde:
- 0 1 2 a. Ağrı ve sızılardan yakınır (baş ve karın ağrısı dışında)
- 0 1 2 b. Baş ağrılarından yakınır (şikayet eder)
- 0 1 2 c. Bulantı, kusma duygusu olur
- 0 1 2 d. Gözle ilgili şikayetler (Gözlük, lens kullanma dışında) (açıklayınız):
- 0 1 2 e. Döküntü, pullanma ya da başka cilt hastalığı olur
- 0 1 2 f. Mide- karın ağrısından şikayet eder
- 0 1 2 g. Kusmaları olur
- 0 1 2 h. Diğer (açıklayınız):

- 0 1 2 57. İnsanlara vurur, fiziksel saldırıda bulunur
0 1 2 58. Burnunu karıştırır, derisini ya da vücudunu yolar, saç ve kırpığını koparır. (açıklayınız):
- 0 1 2 59. Herkesin içinde cinsel organıyla oynar
0 1 2 60. Cinsel organıyla çok fazla oynar
0 1 2 61. Okul ödevlerini tam ve iyi yapamaz
0 1 2 62. El, kol, bacak hareketlerini ayarlamada güçlük çeker, sakardır
0 1 2 63. Kendinden büyük çocuklarla vakit geçirmeyi tercih eder
0 1 2 64. Kendinden küçüklerle vakit geçirmeyi tercih eder
0 1 2 65. Konuşmayı reddeder
0 1 2 66. İstemeyerek de olsa, belli bazı hareketleri/ davranışları tekrar tekrar yapar (ellerini defalarca yıkama, kapı kilidini tekrar tekrar kontrol etme gibi) (açıklayınız):
- 0 1 2 67. Evden kaçır
0 1 2 68. Çok bağırır
0 1 2 69. Sırlarını kendine saklar, hiçkimseye paylaşmaz,
0 1 2 70. Olmayan şeyleri görür (açıklayınız):
- 0 1 2 71. Topluluk içinde rahat değildir, başkalarının kendisi hakkında ne düşünecekleri ve ne söyleyecekleriyle ilgili kaygı duyar
0 1 2 72. Yangın çıkartır
0 1 2 73. Cinsel sorunları vardır (açıklayınız):
- 0 1 2 74. Gösteriş meraklısıdır, maskaralık yapar
0 1 2 75. Çok utangaç ve çekingendir
0 1 2 76. Diğer çocuklardan daha az uyur
0 1 2 77. Gece ve/veya gündüz diğer çocuklardan daha çok uyur (açıklayınız):
- 0 1 2 78. Dikkati kolayca dağılır
0 1 2 79. Konuşma problemi vardır (açıklayınız):
- 0 1 2 80. Boş gözlerle bakar
0 1 2 81. Evden birşeyler çalar
0 1 2 82. Ev dışındaki başka yerlerden birşeyler çalar
0 1 2 83. İhtiyacı olmadığı halde pek çok şeyi biriktirir (açıklayınız):
- 0 1 2 84. Tuhaf, alışılmadık davranışları vardır (eşyaların belirli bir düzende ve sırada olmasını isteme gibi) (açıklayınız):

- 0 1 2 85. Tuhaf, alışılmadık düşünceleri vardır (bazı sayıları, sözcükleri tekrarlama ve bunları zihninden atamama gibi) (açıklayınız):
- 0 1 2 86. İnatçı ve huysuzdur, aksidir
0 1 2 87. Ruhsal durumu ya da duyguları çabuk değişir
0 1 2 88. Çok sık küser
0 1 2 89. Şüphelidir, kuşku duyar
0 1 2 90. Küfürü ve açık saçık konuşur
0 1 2 91. Kendini öldürmekten söz eder
0 1 2 92. Uykuda yürür ve konuşur (açıklayınız):
- 0 1 2 93. Çok konuşur
0 1 2 94. Başkalarına rahat vermez, onlara sataşır, onlarla çok dalga geçer
0 1 2 95. Öfke nöbetleri vardır, çabuk öfkelenir
0 1 2 96. Cinsel konuları fazlaca düşünür
0 1 2 97. İnsanları tehdit eder
0 1 2 98. Parmak emer
0 1 2 99. Sigara içer, tütün çiğner
0 1 2 100. Uyumakta zorlanır (açıklayınız):
- 0 1 2 101. Okuldan kaçır, dersini asar
0 1 2 102. Hareketleri yavaştır, enerjik değildir
0 1 2 103. Mutsuz, üzgün ve çökkündür (depresyondadır)
0 1 2 104. Çok gürültücüdür
0 1 2 105. Sağlık sorunu olmadığı halde madde kullanır (içki ve sigarayı katmayınız) (açıklayınız):
- 0 1 2 106. Çevresindeki kişi ve eşyalara kasıtlı olarak zarar verir, zorbalık eder
0 1 2 107. Gündüz altını ıslatır
0 1 2 108. Gece yatağını ıslatır
0 1 2 109. Mızırdanır, sızlanır
0 1 2 110. Karşı cinsiyetten biri gibi olmak ister
0 1 2 111. İçine kapanıktır, başkalarıyla kaynaşmaz
0 1 2 112. Evhamlıdır, her şeyi dert eder
0 1 2 113. Çocuğun yukarıdaki listede belirtilmeyen başka sorunu varsa lütfen yazınız:
- 0 1 2 -----
0 1 2 -----
0 1 2 -----

EK 8. İnternet Aile Stili Ölçeği

İNTERNET AİLE STİLİ ÖLÇEĞİ

Bu anket, aileniz ve sizin internet kullanımıyla ilgili düşüncelerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıdaki maddelerin her birini okuyarak, maddenin size ne kadar uygun olduğunu ifade eden yere X işareti koyunuz.

Maddeler	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Ailem, internet kullanırken benim yanımda bulunur.	()	()	()	()	()
Ailem, internet kullanırken beni izler.	()	()	()	()	()
Ailem, internette ne yaptığımı kontrol eder.	()	()	()	()	()
Ailem, internette belirli sitelere girmemi engellemek için özel yazılımlar kullanır.	()	()	()	()	()
Ailem, uygunsuz sitelere girdiğimde internet erişimimi durdurur.	()	()	()	()	()
Ailem, chat (sohbet/MSN) yaptığımda internet erişimimi durdurur.	()	()	()	()	()
Ailem, günün belli zamanlarında internet kullanmama izin verir.	()	()	()	()	()
Ailem, internet kullanma süremi sınırlandırır (Bir saat gibi).	()	()	()	()	()
Ailem, internet kullanımımı sınırlandırır (Sadece oyun oynama gibi).	()	()	()	()	()
Ailem, gireceğim web sayfalarını sınırlandırır (Müzik siteleri gibi).	()	()	()	()	()
Ailem, internette kimlerle iletişime gireceğimi belirler.	()	()	()	()	()
İnternet kullanım kurallarını ailemle beraber belirleriz.	()	()	()	()	()
İnternet kullanım kurallarının gerekliliğini ailem bana açıklar.	()	()	()	()	()
Aileme internette ne arayacağımı ve neler bulduğumu söylerim.	()	()	()	()	()
İnternette ne yapacağım hakkında ailemle konuşurum.	()	()	()	()	()
İnternette kiminle arkadaşlık kuracağım hakkında ailemle konuşurum.	()	()	()	()	()

Ailem, internetin sağladığı zengin olanaklar hakkında beni bilgilendirir.	()	()	()	()	()
Ailem, internetin zararları hakkında benimle konuşur.	()	()	()	()	()
Aileme internette neler yaptığımı anlattığında beni dinler.	()	()	()	()	()
İnternet kullanırken teknik bir problemle karşılaştığımda ailem bana yardımcı olur.	()	()	()	()	()
İnternet kullanırken sürpriz bir şeyle karşılaştığımda aileme danışırım.	()	()	()	()	()
İnternet kullanırken anlamadığım bir şey olduğunda aileme danışırım.	()	()	()	()	()
Ailemle birlikte internet kullanırım.	()	()	()	()	()
İnterneti nasıl güvenli bir şekilde kullanacağım konusunda ailem beni bilgilendirir.	()	()	()	()	()
Benim için güvenli olan internet siteleri hakkında ailem bana bilgi verir.	()	()	()	()	()

EK 9. Etik Kurul Onayı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

Sayın Doç.Dr. Sevay Alşen Güney

Araştırmanıza ilişkin Kurulumuz kararı aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederiz.

ETİK KOMİSYONUN ADI	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
AÇIK ADRES	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı 2. Kat İnciraltı-İZMİR
TELEFON	0 232 412 22 54-0 232 412 22 58
FAKS	0 232 412 22 43
E-POSTA	goaek@deu.edu.tr

BAŞVURU BİLGİLERİ	DOSYA NO:	6443-GOA
	ARAŞTIRMA	UZMANLIK TEZİ ☒ MÜNFERİT ARAŞTIRMA ☐ ÖÇM ☐ YÜKSEKLİSANS ☐ DOKTORA ☐
	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Siber Mağduriyet Yaşamış Ergenlerin İnternet Kullanım Özelliklerinin, Ruhsal Sorunlarının ve Aile Stillerinin İncelenmesi
	ARAŞTIRMA PROTOKOL KODU	
	SORUMLU ARAŞTIRMACI ÜNVANI/ADI/SOYADI ve UZMANLIK ALANI	Doç.Dr. Sevay Alşen Güney Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.D
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☐ ÇOK MERKEZLİ ☒

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR	Mevcut		Türkçe ☐ İngilizce ☒ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐

KARAR BİLGİLERİ	Karar No:2021/18-06	Tarih:09.06.2021				
	Doç.Dr. Sevil Aşken Güney'in sorumlusu olduğu "Siber Mağduriyet Yaşamış Ergenlerin İnternet Kullanım Özelliklerinin, Ruhsal Sorunlarının ve Aile Stillerinin İncelenmesi" isimli klinik araştırmaya ait başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, araştırmanın mevcut haliyle etik yönden uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.					
ETİK KURUL BİLGİLERİ						
ÇALIŞMA ESASI	Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu İşleyiş Yönergesi İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu					
ETİK KURUL ÜYELERİ						
Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Araştırma ile ilişkili mi?		İmza
Prof.Dr.Mehmet Birhan Yılmaz (Başkan)	Kardiyoloji	DEÜ Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü	Erkek	E ☐	H ☒	
Prof.Dr. Emel Çalıkoğlu (Başkan Yardımcısı)	Preventif Onkoloji	Onkoloji Enstitüsü	Kadın	E ☐	H ☒	
Prof.Dr. Ahmet Okay Çağlayan	Moleküler Tıp	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	Erkek	E ☐	H ☒	
Prof.Dr. Suna Asilsoy	Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları	DEÜ Tıp Fakültesi Dahili Tıp Bilimleri Bölümü	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr.Seher Özyürek	Muskuloskeletal Fizyoterapi	DEÜ Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr.Nil Hocaoglu Aksay	Tıbbi Farmakoloji	DEÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr. Meryem Öztürk Haney	Halk Sağlığı Hemşireliği	Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr. Aylin Özgen Alpaydın	Göğüs Hastalıkları	DEÜ Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr. Aliye Akcalı	Periodontoloji	Diş Hekimliği Fakültesi	Kadın	E ☐	H ☒	
Doç.Dr. Şule Özbilgin	Anesteziyoloji ve Reanimasyon	DEÜ Tıp Fakültesi Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümü	Kadın	E ☐	H ☒	
Dr.Öğr.Üyesi Özlenen Şimşek Papur	Tıbbi Biyoloji ve Genetik	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	Kadın	E ☐	H ☒	
Dr.Öğr.Üyesi Tolga Şahin	Spor Yönetim Bilimleri	Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi	Erkek	E ☐	H ☒	
Öğr.Gör.Dr.Kıvanç Yüksel	Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik ve Bilişim A.D	Erkek	E ☐	H ☒	